

De vrijstellingen voor het bevorderen van de tewerkstellingskansen

Analyse en perspectieven

'De vrijstellingen voor het bevorderen van de tewerkstellingsmogelijkheden' is een studie uitgevoerd en gepubliceerd door de RVA:
Keizerslaan 7
1000 Brussel
Tel. 02 515 44 35

Auteur:
Sébastien Votquenne

Hoofdredacteur:
Michiel Segaert.

Verantwoordelijke uitgever:
Dr. Jean-Marc Vandenberg.

Verantwoordelijke publicatie:
Hugo Boonaert,
Janick Pirard.

Bijzondere dank aan:
Nathalie Nuyts,
Michiel Segaert,
Hilde Geeraers,
Leen Vranckx,
Janick Pirard,
Jérôme Sacré,
Valérie Paulus (FOREM)
En de Taaldienst.

Hebben ook meegewerkt aan deze studie:
Brendan Verdonck,
David Sauwens,
Sébastien Malevez,
Jochen Vandekerkhove,
Jonathan Godfroid,
Georges Martens,
Oscar Gwiza,
Béatrice Depas,
Carline Saucez,
Marie-Paule Vandendeurpel,
Martine Vereeken,
Françoise Cassiman.

Vormgeving:
Grafische dienst - directie Communicatie

Drukwerk:
dienst Drukkerij - directie Communicatie

De gedeeltelijke of volledige overname van de teksten is slechts toegestaan met de schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISSN 2952-8259 (print)
ISSN 2952-8267 (online)

Inhoudstafel

1	Inleiding	7
1.1	Definities en kader van de studie	7
1.2	Historiek.....	9
1.3	Literatuur	12
1.4	Specificaties van deze studie	15
2	Evolutie van de verschillende types uitgaven sinds 2000	17
2.1	Gemeenschappelijke tijdslijn	17
2.2	De representatieve vrijstellingsartikelen in 2022.....	19
2.3	Evolutie per gewest sinds 2000	20
2.3.1	<i>De voltijdse beroepsopleiding (art. 91,1 en 91,1X)</i>	<i>21</i>
2.3.2	<i>De deeltijdse beroepsopleiding (art. 91,0 en 91,4)</i>	<i>22</i>
2.3.3	<i>Het hervatten van studies met volledig leerplan (art. 93 en 93,6).....</i>	<i>23</i>
2.3.4	<i>Opleiding aanvaard door de directeur (art. 94 en 94X)</i>	<i>24</i>
2.3.5	<i>Het 'individuele actieplan' - IAP (art. 94,2 en 94,2X).....</i>	<i>25</i>
2.3.6	<i>De EFT- of CISP-opleiding (art. 94,4 en 94,4X)</i>	<i>26</i>
2.3.7	<i>De ACCO-overeenkomst (art. 94,5 en 94,5X).....</i>	<i>27</i>
2.3.8	<i>De alternerende opleiding (art. 94,7 en 94,7X).....</i>	<i>28</i>
2.3.9	<i>De vrijstellingen in de Duitstalige Gemeenschap</i>	<i>29</i>
2.4	De bijzondere kwestie van de PWA-vrijstellingen en acties in het buitenland	30
2.4.1	<i>De PWA-vrijstellingen</i>	<i>30</i>
2.4.2	<i>De vrijstellingen voor acties in het buitenland</i>	<i>31</i>
3	Het profiel van de vrijgestelden volgens vrijstellingsartikel	33
3.1	De in beschouwing genomen criteria	33
3.2	Profiel van elke populatie	34
3.2.1	<i>De voltijdse beroepsopleidingen.....</i>	<i>34</i>
3.2.2	<i>De deeltijdse beroepsopleidingen.....</i>	<i>35</i>
3.2.3	<i>Het hervatten van studies met volledig leerplan</i>	<i>36</i>
3.2.4	<i>De opleiding aanvaard door de directeur</i>	<i>37</i>
3.2.5	<i>Het individuele actieplan</i>	<i>38</i>
3.2.6	<i>De EFT- of CISP-opleiding</i>	<i>39</i>
3.2.7	<i>De overeenkomst met een activiteitencoöperatie (ACCO).....</i>	<i>40</i>
3.2.8	<i>De alternerende opleiding</i>	<i>41</i>
3.2.9	<i>De PWA-vrijstellingen.....</i>	<i>41</i>
3.3	Overeenkomsten en verschillen	42

3.4	Voor iedereen toegankelijke vrijstellingen?	43
	<i>De kwestie van alleenwonende werklozen met kinderen ten laste in het systeem van de vrijstellingen</i>	44
4	Het traject na de vrijstelling.....	47
4.1	Methodologie	47
4.2	Analyse van de uitstroom uit de vrijstellingen	49
4.2.1	<i>Uitstroom uit voltijdse beroepsopleidingen exclusief knelpuntberoepen (art. 91,1)</i>	49
4.2.2	<i>Uitstroom uit de voltijdse beroepsopleiding voor een knelpuntberoep (art. 91,1X).....</i>	51
4.2.3	<i>Uitstroom uit de deeltijdse beroepsopleiding (art. 91,4)</i>	52
4.2.4	<i>Uitstroom uit de deeltijdse opleiding van minder dan 17 uur/week (art. 91,0)</i>	54
4.2.5	<i>Uitstroom uit de hervatting van studies met volledig leerplan (art. 93)</i>	55
4.2.6	<i>Uitstroom uit de hervatting van studies met volledig leerplan voor en knelpuntberoep (art. 93,6)</i>	56
4.2.7	<i>Uitstroom uit opleidingen aanvaard door de directeur (art. 94 en 94X)</i>	58
4.2.8	<i>Uitstroom uit het individuele actieplan (art. 94,2 en 94,2X)</i>	59
4.2.9	<i>De uitstroom uit de EFT- of CISP-opleidingen (art. 94,4)</i>	60
4.2.10	<i>De uitstroom uit de opleidingen in het kader van een activiteitencoöperatie (art. 94,5).....</i>	62
4.2.11	<i>De uitstroom uit alternerende opleidingen (art. 94,7 en 94,7X)</i>	63
4.2.12	<i>De uitstroom uit de PWA-vrijstelling.....</i>	64
4.3	Transversaal overzicht	65
4.3.1	<i>Het determinerende profiel van de vrijgestelden.....</i>	65
4.3.2	<i>De resultaten op gewestelijk vlak</i>	66
4.4	Duur van de vrijstelling en kwaliteit van de uitstroom.....	67
4.5	Een goede timing om uit te stromen uit een vrijstelling?.....	70
4.6	Van vrijstelling naar vrijstelling.....	71
4.7	Het traject na de weigering van een vrijstelling	73
5	De vrijstellingen in perspectief	75
5.1	De vrijstelling, een investering?.....	75
5.2	De balans van de cumulatie(s).....	76
5.3	Vrijstellingen en knelpunt- beroepen	77
5.4	Vrijstellingen en gezondheid	78
5.5	Ronde van Europa: wat doen de anderen?	79
6	Conclusie	81
6.1	12 te onthouden punten.....	81
6.2	Denkpistes.....	82
	Bibliografie	85

1

Inleiding

1.1

Definities en kader van de studie

Het woord 'vrijstelling' is in de loop der tijd en conform hervormingen door de RVA gebruikt als verwijzing naar zeer uiteenlopende stelsels. In het kader van deze studie houden we geen rekening met de vrijstellingen voor sociale en familiale redenen, die sinds 2015 beperkt zijn tot de vrijstellingen voor mantelzorgers. We zullen het ook niet hebben over de vrijstellingen op basis van leeftijd of beroepsverleden, die naast het stelsel van het brugpensioen hebben bestaan en die momenteel nog slechts betrekking hebben op een kleine populatie¹. De focus ligt hier duidelijk op de vrijstellingsregelingen die te beschouwen zijn als een vorm van actieve ondersteuning en tot doel hebben de kansen van werklozen op (her)integratie op de arbeidsmarkt te vergroten, voornamelijk via opleiding of hervatting van studies.

Het woord 'vrijstelling' betekent in dit geval dat de werkloze, tijdens een duur die varieert naargelang het van toepassing zijnde artikel, is vrijgesteld van een reeks verplichtingen. In alle stelsel waar we het hier over hebben, is de werkloze vrijgesteld van de verplichting om actief werk te zoeken en mag die een passende dienstbetrekking weigeren zonder het risico te worden uitgesloten van zijn uitkering. Zolang de vrijstelling loopt, wordt de werkloze niet langer beschouwd als werkzoekende. In bepaalde gevallen hoeft men zich niet opnieuw in te schrijven aan het einde van het proces.

In de afgelopen 40 jaar werd een groot aantal vrijstellingen voor het bevorderen van de tewerkstellingskansen geïntroduceerd met diverse subcategorieën of toevoegingen. Om het corpus van deze studie efficiënt te kunnen omlijnen, lijkt een heldere definitie van elk van die vrijstellingen ons belangrijk, ook al hebben er een aantal een zeer beperkte impact en worden bijgevolg niet gedetailleerd geanalyseerd.

Van bij hun creatie werd er een onderscheid gemaakt tussen de 'vrijstellingen voor het volgen van een beroepsopleiding' en de 'vrijstellingen voor het hervatten van studies en andere opleidingen'. Dat onderscheid bestaat nog steeds en blijft de norm voor de publicatie van de statistieken op de website² en in de periodieke verslagen van de RVA. In de praktijk gaat dit voornamelijk om reglementaire nuances.

De eigenlijke beroepsopleidingen zijn de opleidingen erkend op basis van art. 91 van het KB van 25.11.1991, de facto de opleidingen georganiseerd of gesubsidieerd door vroeger de RVA en later de gewestinstellingen

¹ Zie voor een historisch overzicht van die onderwerpen de studie '*Langetermijnevolutie van de RVA-uitkeringen: 100 jaar data - 1921-2020*' (RVA, 2021)

² Zie de statistische tabellen i.v.m. vrijstellingen op de RVA-website (RVA, 2023).

(VDAB, Actiris, Forem, ADG) en hun erkende opleidingscentra (zie hoofdstuk 1.2 voor de evolutie). Die opleidingen zijn sinds 2001 verdeeld in verschillende subcategorieën: voltijds of deeltijds, collectief of individueel, in een opleidingscentrum, in een onderneming of in een onderwijsinstelling.

De andere vrijstellingen worden gegroepeerd onder de noemer 'vrijstellingen voor het hervatten van studies en andere opleidingen', maar lijken verder niet op elkaar. In deze publicatie dragen we er zorg voor om ze niet door elkaar te halen. We maken het onderscheid tussen:

- de – tegenwoordig vrijwel uitgedoofde - opleidingen die vallen onder art. 92 van het KB, ook 'mid-denstandsopleidingen' genoemd, die voornamelijk leiden tot het uitoefenen van een zelfstandige activiteit maar ook directie- en managementopleidingen omvatten,
- de hervatting van studies met volledig leerplan, omschreven in art. 93,
- en de heterogene verzameling van alle andere opleidingen die vallen onder art. 94 onder de noemer 'aanvaard door de directeur van het werkloosheidsbureau'.

Die laatste categorie van opleidingen is in de loop der tijd ook onderverdeeld in preciezere subgroepen, waardoor we de analyse van de verschillende maatregelen en hun doeltreffendheid om werklozen weer aan het werk te krijgen, kunnen verfijnen. Sommige van die maatregelen werden op initiatief van een gewest gecreëerd en zijn enkel in dat gewest van toepassing. Dit zijn de belangrijkste:

- Het 'individuele actieplan' (art. 94,2) omvat zoals de naam omschrijft een reeks acties die de gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling voorstelt aan de werkloze, waaronder een of meerdere opleidingen. Het plan wordt gedekt door een vrijstelling van een jaar en moet strikt worden nageleefd.
- De vrijstelling 'andere opleiding in het buitenland' (art. 94,3) maakt het de werkloze mogelijk onder bepaalde voorwaarde een opleiding te volgen buiten de landsgrenzen. De duur van de vrijstelling is beperkt.
- De 'opleidingen in een EFT' (entreprise de formation par le travail - bedrijf voor vorming door arbeid), ondertussen CISP (centres d'insertion socioprofessionnelle - centra voor sociaal-professionele integratie) geven enkel recht op een vrijstelling in het Waalse Gewest m.u.v. de Duitstalige Gemeenschap, en hebben betrekking op laaggeschoolden en personen die verwijderd zijn van de arbeidsmarkt. Ze staan in art. 94,4.
- De volledig werklozen die als kandidaat-ondernemer een overeenkomst afsluiten met een activiteitencoöperatie (ACCO) zijn vrijgesteld in toepassing van art. 94,5.
- De 'alternerende opleiding' (art. 94,7) is ten slotte a priori gericht op de jongeren in inschakelingstijd en maakt het hen mogelijk een theoretische opleiding te volgen in combinatie met betaald werk in een onderneming. Als de kandidaat al een uitkeringsgerechtigde volledig werkloze is bij het begin van de cyclus, kan hij voldoen aan de voorwaarden voor de vrijstelling. De vrijstelling wordt vrijwel alleen in het Waalse Gewest toegepast.

Een ander, voor onze uiteenzetting erg belangrijk onderscheid is die tussen de opleidingen voor knelpuntberoepen en de overige, die sinds 2015 wordt toegepast in de voornaamste categorieën. Voor de studies met volledig leerplan bestond dat onderscheid al sinds 1998. Die opleidingen/studies voor knelpuntberoepen hebben hun eigen reglementering. Een afzonderlijke analyse van dit segment zou ons een beeld moeten geven van hoe effectief die zijn om het arbeidskapitaal in ons land te proberen afstemmen op de behoeften van de arbeidsmarkt.

In deze studie behandelen we ook de PWA-vrijstellingen. De PWA-materie werd ook overgeheveld naar de gewesten maar blijft een federale materie wat de toekenning van vrijstellingen betreft. Eind jaren '90 en begin jaren 2000 waren er veel dergelijke vrijstellingen, maar ze zijn zeldzamer geworden na de invoering van de dienstencheques. Het stelsel van de PWA-vrijstellingen mag niet op gelijke voet worden geplaatst als de vrijstellingen voor opleidingen of studies. In tegenstelling tot die andere vrijstellingen, betreft dit stelsel

namelijk werklozen die niet actief op zoek zijn naar werk: de werklozen met 33% of meer permanente arbeidsongeschiktheid (vrijgesteld voor 6 maanden na 180 uur PWA-prestaties over de afgelopen 6 maanden) en de PWA'ers tewerkgesteld als stadswachten (vrijgesteld tijdens de PWA-tewerkstelling).

Ten slotte, hoewel dat stelsel altijd maar een zeer beperkt aantal eenheden heeft geteld, zullen we het kort hebben over de vrijstellingen voor opdrachten in het buitenland – niet te verwarren met de hierboven beschreven vrijstelling voor opleidingen in het buitenland.

Het hoofddoel van deze analyse is niet zozeer het in kaart brengen van het verleden, als wel om via alle ons beschikbare data en middelen de volgende aspecten te beschrijven of behandelen:

- Wie zijn de begunstigden van de vrijstellingen en wat is hun huidige verdeling volgens statuut en gewest?
- In hoeverre bereiken de opleidings- en studieregelingen met een vrijstelling hun doelstelling van integratie of re-integratie op de arbeidsmarkt en voldoen zij aan de arbeidsmarktnoden, met name door specifieke acties gericht op knelpuntberoepen?
- Vormt de cumulatie van de vrijstellingen met bepaalde voordelen tijdens en na de opleidingsperiode een meerwaarde voor het tewerkstellingstraject van de vrijgestelde?

Voor het tweede punt van de analyse kunnen we terugvallen op het belangrijke werk dat de gewestinstellingen al hebben geleverd. Daaraan zal hoofdstuk 1.3. gewijd zijn.

1.2 Historiek

In 1961 wordt de Nationale Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. Met die nieuwe naam beslissen de overheden in zekere zin meer de nadruk te leggen op een van de basisopdrachten van de instelling: de herintegratie van de werklozen op de arbeidsmarkt. Het is met dat doel voor ogen dat de RVA vrijwel vanaf het begin verantwoordelijk is geweest voor het subsidiëren van een breed scala aan beroepsopleidingen om de competenties van de kandidaat-werknemer te verbeteren. Destijds werd opleiding voornamelijk georganiseerd als werkvloerstage bij ondernemingen uit de ambachtensector en in mindere mate in de productiesector, en viel nog steeds grotendeels onder de verantwoordelijkheid van de werknemer of kandidaat-werknemer. In 1964 richt de RVA, onder de impuls van de ondernemingen met nood aan steeds gekwalificeerder personeel, het 'Nationaal Centrum voor Pedagogische Opleiding en Studies' op. Die heeft tot doel het traject van de werkzoekenden te professionaliseren door hun opleiding toe te vertrouwen aan lesgevers die daarvoor speciaal zijn opgeleid. De eerste verslagen over die opleidingen verschijnen in het jaarverslag van 1965 en keren systematisch terug in de daaropvolgende edities.³ In die oude versies staan de opleidingen ook open voor werknemers in loondienst.

In 1983 duiken de eerste vrijstellingen van beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt op. Ze hebben enkel betrekking op werklozen die een opleiding krijgen tot ondernemingshoofd in het kader van de permanente vorming voor de middenstand (dus art. 92). De vrijstelling loopt voor maximum een jaar en omvat ook een vrijstelling van de verplichting om zich aan te melden voor de gemeentelijke controle.

³ Alle informatie uit deze paragraaf komt uit de jaarverslagen van de RVA van 1961 tot 1965.

Het KB van 10.12.1984 kent aan werklozen een vrijstelling van gemeentelijke controle toe wanneer ze lessen, studies of een beroepsopleiding volgen. Met dat besluit maken de studies met volledig leerplan hun opwachting onder de vrijstellingen in het kader van de bevordering van de tewerkstellingskansen. De betrokken werklozen zijn dan wel nog niet vrijgesteld van hun verplichtingen op het vlak van het zoeken naar werk.

Begin 1985 waren de vrijstellingsregelingen voor oudere werklozen of personen met een blijvende mate van arbeidsongeschiktheid de eerste die ook betrekking hadden op de inschrijving als werkzoekende en de verplichting om beschikbaar te zijn voor de arbeidsmarkt. De vrijstellingen om sociale en familiale redenen volgen onmiddellijk. **Via het KB van 19.06.1985 verschijnen ten slotte de vrijstellingen voor bepaalde werklozen die studies hervatten of een opleiding volgen.** Die eerste vrijstellingen worden verleend voor een maximumduur van 14 maanden, die kan worden verlengd wanneer de persoon slaagt voor het eerste jaar van de lessen of studies. Artikel 155 quinquies voorziet erin dat de bijkomende voordelen toegekend aan de werkloze in het kader van de opleiding of bijscholing mogen worden gecumuleerd met de werkloosheidsuitkeringen.

In 1989 zorgt de derde staatshervorming ervoor dat de bevoegdheden inzake arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding respectievelijk verschoven naar de gewesten en de gemeenschappen. De werkloosheidsverzekering blijft een federale materie.

In 1992 wordt het stelsel van de vrijstellingen uitgebreid naar de werklozen van minstens 50 jaar die hun ervaring vrijwillig ter beschikking willen stellen van een ander land (art. 97 KB). Die maatregel is vanaf 1996 vervolgens van toepassing op de volledig werklozen die recht hebben op wachtuitkeringen voor de periode waarin ze actief zijn als ontwikkelingswerker om beroepservaring op te doen, op voorwaarde dat ze die activiteit uitoefenen in het kader van een erkend project voor ontwikkelingssamenwerking. Ook de volledig werklozen die deelnemen aan een humanitaire actie geleid door een organisatie erkend door een Belgische, buitenlandse of internationale overheid kunnen er aanspraak op maken. Die drie maatregelen bestaan vandaag de dag nog.

In 1987 worden de eerste plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (PWA's) opgericht, ingevolge het ministerieel besluit van 30.09.1987. Het plaatselijke werkgelegenheidsagentschap is een instelling (vzw of commissie) opgericht door de gemeenteraad, die op lokaal vlak optreedt als hulp van de RVA en die het de langdurig werklozen mogelijk maakt bepaalde jobs uit te oefenen die ze niet in het gewone arbeidscircuit vinden. Vanaf dat eerste jaar worden de PWA-werklozen beschouwd als 'tewerkgesteld' door de RVA en zijn ze vrijgesteld van de stempelcontrole voor de dagen waarop ze werken. Maar ze blijven ingeschreven als werkzoekend. De wet van 30 maart 1994 veralgemeent het systeem van de PWA's door een PWA verplicht te maken per gemeente of groep van gemeentes. Bijna alle agentschappen zijn begin 1997 operationeel⁴. Het aantal ingeschreven personen stijgt snel en vanaf 1 januari 1996, in toepassing van het KB van 25.11.1991, krijgen de werknemers die minstens 180 uur tewerkgesteld zijn door een PWA⁵ in de loop van de zes maanden voor de aanvraag, dezelfde vrijstellingen als de werklozen in opleiding, en dat voor een periode van 6 maanden met mogelijkheid tot verlenging. Een ander artikel toepasselijk vanaf diezelfde datum voorziet erin dat de werklozen tewerkgesteld in een PWA als stadswacht vrijgesteld zijn gedurende die tewerkstelling.

Op 24 juli 1998, terwijl de meeste vrijstellingsregimes actief zijn, verschijnt het begrip 'knelpuntberoep met een ernstig tekort aan arbeidskrachten' in de reglementering. In het kader van het Belgische actieplan voor werkgelegenheid, zelf een gevolg van de Europese richtlijnen inzake werkgelegenheid, wordt beslist om de toegang tot de vrijstelling te vergemakkelijken voor de werklozen die studies hervatten voor een van de door de RVA opgelijste knelpuntberoepen. De betrokken werkloze moet geen anciënniteit meer bewijzen qua

⁴ De RVA heeft een overzicht gepubliceerd over de implementatie van de PWA's tussen 1995 en 1999 en de gevolgen ervan voor de werklozen (RVA, 2001).

⁵ Een overgangsmaatregel vermindert dat minimum tot 120 uur tussen januari 1996 en juni 1999.

werkloosheid maar hoeft enkel recht te hebben op de uitkeringen bij het begin van de studiecycclus. Vanaf die datum beschikt de RVA over afzonderlijke statistieken voor de studies met volledig leerplan die betrekking hebben op de knelpuntberoepen maar nog niet voor de beroepsopleidingen.

In juli 2004 verplicht het BOP (begeleidings- en opvolgingsplan van werklozen) de RVA en de gewestelijke diensten voor arbeidsbemiddeling tot een betere coördinatie om de werklozen beter te begeleiden bij hun inspanningen om werk te zoeken. De RVA voert de activering van het zoekgedrag naar werk in (AZW) en de gewestelijke diensten werken onder andere aan het versterken en diversifiëren van hun opleidingsaanbod. Die gecombineerde aanpak lijkt een impact te hebben gehad op de toegang tot opleidingen en de hervatting van studies (en dus op het aantal overeenstemmende vrijstellingen) voor werklozen en dat vooral in het Waalse Gewest (Cockx, Dejemeppe en Van der Linden, 2007).

Vanaf 1 oktober 2004 worden de vrijstellingen in verband met het PWA-stelsel opgeschort, met uitzondering van de vrijstellingen voor PWA-werknemers met een permanente ongeschiktheid van 33% of meer, PWA-werknemers in de PVP-regeling en PWA-werknemers die onder de categorie vrijstellingen voor 'oudere werklozen' vallen. De meeste activiteiten die vielen onder het PWA-stelsel gaan over naar de dienstencheques. De betrokken werknemers moeten zich effectief opnieuw gedragen als werkzoekenden en een passende dienstbetrekking aanvaarden als de gelegenheid zich voordoet.

De invoering van de versterkte degressiviteit in 2012 heeft een impact op een aantal vrijstellingscategorieën. Zo wordt beslist tot het tijdelijke behoud van de uitkering in fase 2A⁶ voor de vrijgestelden die een van de volgende opleidingen volgen: een middenstandsopleiding (art. 92), studies met volledig leerplan voor een domein waarin er een tekort is aan arbeidskrachten (art. 93,6) of een opleiding in het kader van een activiteitencoöperatie (art. 94,5). Tijdens de volledige duur van hun studie- of opleidingscyclus zijn de betrokken werklozen dus niet onderworpen aan de degressiviteit van hun uitkeringen. Bovendien genieten ze in de drie betrokken categorieën een 'bonus van 6 maanden' als ze de opleiding/studies met succes afronden, d.w.z. ze behouden het bovenvermelde voordeel nog 6 maanden na het einde van de vrijstellingsperiode.

De zesde staatshervorming, waarvan het tweede deel officieel wordt gepubliceerd in januari 2014, behelst een juridische overdracht van de meeste vrijstellingsregelingen i.h.k.v. het bevorderen van de tewerkstellingskansen van de RVA naar de gewesten. Omwille van het continuïteitsbeginsel is de RVA belast gebleven met het dagelijkse beheer van de verschillende maatregelen tot wanneer de gewesten klaar waren voor de operationele overdracht. De overdrachten gebeurden op een ander tijdstip in de verschillende gewesten⁷, maar begin 2017 waren in elk geval alle bevoegdheden overgeheveld. Voor wat ons hier aanbelangt, betekent dit dat zodra de hervorming is doorgevoerd, de gewesten of gemeenschappen de dossiers met betrekking tot vrijstellingen voor opleidingen/studies beheren en de voorwaarden kunnen wijzigen, afschaffen of vervangen door andere regelingen. Als instantie verantwoordelijk voor de werkloosheidsuitkering behoudt de RVA een verificatie- en controletaak. Met name het artikel 35 nonies dat integraal deel uitmaakt van de tekst van de hervorming, stipuleert dat het jaarlijkse aandeel van het aantal dagen waarvoor een vrijstelling is toegekend door een gewestelijke instantie, niet meer mag bedragen dan 12% van het geheel van werkloosheidsdagen van het desbetreffende gewest – dit op straffe van een aftrek van de toegekende bedragen. De RVA blijft ook statistische rapportering opstellen voor de vrijstellingsregelingen die binnen het kader van de werkloosheidsuitkeringen blijven. Van alle vrijstellingen die worden besproken in deze studie, valt enkel de vrijstellingsregeling voor de PWA-werknemers nog onder de volledige verantwoordelijkheid van de RVA.

⁶ Meer details over de versterkte degressiviteit staan in de studie '*10 jaar versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkering*', RVA, 2022.

⁷ Meer informatie over het precieze verloop van de overdracht is te vinden in de Spotlight '*Tewerkstellings- en opleidingsmaatregelen onderhevig aan de Zesde Staatshervorming*', RVA, 2017.

Om te beantwoorden aan de arbeidskrachtnoden voor bepaalde beroepen, wordt de toegang tot de vrijstelling in april 2015 versoepeld: de aanvrager hoeft niet langer een werkloosheidsperiode te bewijzen voorafgaand aan het begin van een opleiding of van studies die betrekking hebben op een knelpuntberoep. Om die te onderscheiden van de andere vrijstellingen van dit type, voegt de RVA een X toe aan de bestaande artikelcodes (91X, 92X, 94,4X enz.), wat te kennen geeft dat het gaat om opleidingen of studies voor knelpuntberoepen.

Sinds 2016, 2017 voor het Vlaamse Gewest, is de reglementering volledig geregionaliseerd. Als gevolg van die regionalisering hebben het Vlaamse Gewest, het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest en de Duitstalige Gemeenschap alle drie de oude vrijstellingsartikelen opgeheven. Enkel het Waalse Gewest heeft de bestaande artikelen overgenomen. Ondanks die beslissingen zijn hun maatregelen en hun nomenclatuur grotendeels ongewijzigd gebleven. Op het niveau van de RVA werd de link gelegd naar de bestaande artikelen om zo veel mogelijk reeksbreuken te vermijden. We hebben geen directe toegang tot bepaalde nieuwe gegevens, zoals de steunmaatregelen die recent door het ene of het andere gewest zijn ingevoerd bovenop de vrijstellingen.

1.3 Literatuur

De volledige autonomie van de gewesten inzake vrijstellingen is er gekomen met de zesde staatshervorming, maar de organisatie en de selectie van de opleidingen en studies voor de werkzoekenden is hen al sinds meer dan 30 jaar toevertrouwd. Om hun resultaten te optimaliseren, kunnen de gewestinstellingen (VDAB, Forem, Actiris en ADG) enerzijds rekenen op hun expertise op de werkvloer en anderzijds op hun eigen studiedienst. Onze eigen analyse, op federaal niveau, zou alle relevantie verliezen als ze niet minstens gedeeltelijk gebaseerd zou zijn op het aanzienlijke werk dat onze gewestelijke partners al hebben geleverd. We zullen ons concentreren op de meest recente publicaties met het oog op de beoordeling van het heden en de toekomst van de verschillende soorten vrijstellingen voor opleidingen en studies.

Alvorens de externe bronnen te overlopen, is het belangrijk te vermelden dat de RVA al een studie heeft uitgebracht over de evaluatie van bepaalde activerings- en opleidingsmaatregelen voor werklozen (RVA, 2013). Enkele van de bestudeerde maatregelen waren: de collectieve beroepsopleiding, de individuele beroepsopleiding, de middenstandsopleiding, de studies en opleidingen aanvaard door de directeur, de studies met volledig leerplan uitgezonderd voor knelpuntberoepen en de studies met volledig leerplan voor knelpuntberoepen. Die vrijstellingsmotieven hebben enkele wijzigingen ondergaan maar blijven globaal gezien diegene die ons in onze analyse het meest zullen interesseren. De gebruikte methodologie, die een doelgroep (werklozen die een opleiding/studies hebben gevolgd) vergelijkt met een controlegroep (een steekproef van werklozen met hetzelfde profiel als de doelgroep maar die geen opleiding/studies hebben gevolgd), is beproefd en zal opnieuw worden gebruikt in onze studie, met enkele aanpassingen - vooral de belangrijke aanvulling van gegevens die op dat moment nog ontoegankelijk waren. In het algemeen concludeerde de RVA dat alle maatregelen een positief effect hadden op personen die uit de werkloosheid kwamen, waarbij de netto-effecten varieerden van de ene maatregel tot de andere en ook van het ene profiel van werkloze tot het andere.

Na de voormelde studie over de werklozen die in het tweede semester van 2010 hun opleiding beëindigden, werd een actualisering van de resultaten gepubliceerd (beëindigd in 2011) en eind 2015 (beëindigd in 2013) (RVA, 2014 en 2015). Het updaten ervan is gestopt met de voorbereiding van de bevoegdheidsoverdracht i.h.k.v. de staatshervorming.

Over het algemeen richten de gewestinstellingen en parastatale instellingen hun aandacht op de opleidingsprogramma's en de resultaten ervan, niet op de vrijstellingen zelf. Die focus op de aard van de uitstroom van

de opleidingen naar werk sluit noodzakelijkerwijs echter aan bij de evaluatie van de aard van de diverse vrijstellingen en is daarom van groot belang voor de RVA.

Elke instelling analyseert haar maatregelen aan de hand van haar eigen onderzoeksvragen en methodiek, wat een breed scala aan informatie oplevert.

Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest heeft al lang een hoge werkloosheidsgraad, wat ongetwijfeld te maken heeft met zijn unieke grootstedelijke context en populatie. Dat gewest is dan ook onderworpen aan een bijzondere opvolging die Actiris, Bruxelles Formation en VDAB Brussel vaak in nauwe samenwerking gezamenlijk voorzien.

Bruxelles Formation maakt sinds 2004 gebruik van de Ulysse Enquête - een telefonische enquête bij personen die opleidingen hebben afgerond. Op basis van hun antwoorden biedt die enquête een inzicht in de impact van de opleidingen op de uitstroom naar werk in de meest representatieve sectoren. De enquête wordt elk jaar wordt bijgewerkt en uitgevoerd en maakt bijgevolg een evaluatie op lange termijn mogelijk. De uitstroomgegevens van de respondenten worden bestudeerd over een periode van een jaar. Kleine kanttekening: de respondenten (ongeveer 50% van de doelpopulatie, zijnde ongeveer 1.000 deelnemers) vertonen niet noodzakelijk de kenmerken van de hele groep.

Het artikel van 2018 'De beroepsinschakeling van werkzoekenden na een opleiding voor een knelpuntberoep⁸', gepubliceerd door Bruxelles-Formation en Actiris kadert in de opdrachten van 'view.brussels', het Brussels observatorium voor werk en opleiding. De statistische studie is de eerste stap naar een methodologie die op termijn moet dienen voor het opstellen van een gezamenlijk rapport van Actiris en Bruxelles-formation over de aanwervingsmoeilijkheden en de afstemming tussen de kritieke functies en het opleidingsaanbod. De studie richt zich op de uitstromers van een opleiding in 2015 en in 2016 en analyseert de volgende aspecten: na welke duur volgt de start van de tewerkstelling op het einde van de opleiding? Wat is de kwaliteit van de tewerkstelling (onderscheid tussen overeenkomsten van minimum 1 dag en overeenkomsten van minimum 1 maand)? Wat is de duurzaamheid van de tewerkstelling (wie is nog aan het werk na een jaar en is dat al dan niet bij dezelfde werkgever)? Dat alles wordt geëvalueerd op basis van verschillende criteria (geslacht, leeftijd, studieniveau en activiteitssector). De auteurs geven toe dat de analyse het niet mogelijk maakt de impact van de beroepsopleiding op de toegang tot werk te meten. Voor een dergelijke evaluatie zou het namelijk noodzakelijk zijn te weten wat er van de personen in opleiding geworden zou zijn als zij die opleiding niet hadden gevolgd. Met name op dat punt kan de RVA relevante a-priori-elementen aanbrengen.

Het Planbureau heeft ook gewerkt aan een evaluatie van de impact van de drie tewerkstellingsmaatregelen op de effectieve tewerkstellingsvooruitzichten voor jonge kandidaat-werknemers van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest (Planbureau, 2019). De individuele beroepsopleiding (IBO) is een van de behandelde maatregelen en valt onder de vrijstellingen. Net als in de studie van de RVA over de activering en de opleiding van werklozen (RVA, 2013 en 2014) wordt de doelgroep vergeleken met een controlegroep, die in dit geval bestaat uit jonge Brusselse werkzoekenden met hetzelfde profiel als de opgeleide jongeren, maar die niet hebben deelgenomen aan een van de bestudeerde maatregelen. Het verband tussen de kosten van de maatregel en de impact ervan worden er in duidelijke bewoordingen besproken. Een van de interessantste conclusies gaat over de hooggeschoolde jongeren voor wie de opleidingscyclus de toegang tot de arbeidsmarkt eerder vertraagt dan versnelt. In de huidige studie kunnen we zien of die observatie van toepassing is op de bredere populatie van vrijgestelden voor opleidingen/studies, en zo ja, of dat geldt voor alle gewesten van het land.

⁸ Beroepen en functies worden als 'kritiek' beschouwd wanneer de jobaanbiedingen minder gemakkelijk worden ingevuld en dat meer tijd vraagt voor de werkgever. De knelpuntberoepen maken deel uit van de kritieke functies.

De Forem evalueert van zijn kant de toekomstige behoeften aan beroepsopleiding op basis van rondetafelgesprekken waaraan niet alleen werkgelegenheids- en opleidingsprofessionals, maar ook deskundigen uit de betrokken sectoren en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven deelnemen. De resultaten van die rondetafelgesprekken worden gepubliceerd (Forem, juli 2018) en bepalen de opleidingsstrategie op regionaal vlak. De belangrijkste doelstelling is om het opleidingsaanbod beter af te stemmen op de behoeften van de arbeidsmarkt.

Wat de resultaten betreft, publiceerde de Forem een statistisch rapport over de beroepsopleidingen van 2016 (Forem, mei 2018). De cijfers in dat rapport maken een onderscheid naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, woonplaats en de duur als werkzoekende⁹. In dat rapport staat ook hoeveel opleidingen met succes werden afgerond en wat de tewerkstellingsgraad is van de opgeleide werkzoekenden 6/12 maanden na de opleiding, waarbij de link wordt gelegd met de kritieke functies. In dat rapport maakt de Forem geen onderscheid tussen vergoede en andere werkzoekenden. Ook de vrijstellingsmaatregelen worden er niet in vermeld. Toch kunnen we de resultaten gepubliceerd door de Forem vergelijken met de cijfers uit de RVA-databanken om te proberen uitmaken of het feit te zijn vrijgesteld op zich een significant verschil uitmaakt.

In september 2023 werd een tweede rapport online gezet over de werkzoekenden die in 2021 een opleiding hadden afgerond voor een knelpuntberoep (Forem, september 2023). De resultaten in dat rapport zijn enerzijds gebaseerd op de administratieve gegevens en anderzijds op een telefonische enquête bij de personen die de opleidingen hadden afgerond. De details die worden gegeven over de terugkeer naar werk per grote arbeidsmarktsector zijn bijzonder interessant. Opnieuw wordt er niets geschreven over het statuut van de werkzoekende bij het begin van de opleiding of over de vrijstellingen.

De VDAB, die sinds 2017 belast is met het toekennen van de vrijstellingen voor het Vlaamse Gewest, wijdt hieraan een hoofdstuk in zijn jaarverslag. Daarin vinden we details over het aantal vrijstellingsaanvragen, het aantal goedkeuringen en het aantal weigeringen. Voor zover wij weten heeft de VDAB geen studie gepubliceerd over de terugkeer naar werk gelinkt aan die maatregelen.

Ook de ADG, de gewestelijke instelling voor de Duitstalige Gemeenschap, publiceert in haar jaarverslag de statistieken over de toegekende vrijstellingen en de resultaten van de verschillende voorgestelde opleidings-types. Ondanks een beperkte populatie, dragen de gepubliceerde cijfers bij aan onze visie op de processen vrijstellingen/opleiding/terugkeer naar werk op ons grondgebied.

Ten slotte zijn er ook enkele structuren en verenigingen die nauw gelinkt zijn aan de gewestinstellingen, die resultaten publiceren voor de opleidingen of stages waarmee zij belast zijn. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de *Interfédération des centres d'insertion socioprofessionnelle* (centra voor sociaal-professionele integratie).

Hoewel er veel internationale studies zijn over de waarde en effectiviteit van volwassenenonderwijs, hebben we geen internationale publicaties gevonden die rechtstreeks ingaan op de kwestie van vrijstellingen voor opleiding of studies. De grootste moeilijkheid ligt in het gebrek aan consensus, zowel over de compenserende formules voor werklozen die een opleiding volgen of studies hervatten, als over de woordenschat die gebruikt wordt om die formules aan te duiden. Laten we wel vermelden dat in de 20 principes van de in 2017 gepubliceerde Europese pijler van sociale rechten, als eerste staat '*Iedereen heeft recht op hoogwaardig en inclusief onderwijs, opleiding en een leven lang leren om de vaardigheden te verwerven en te onderhouden die nodig zijn om ten volle aan het maatschappelijk leven te kunnen deelnemen en overgangen op de arbeidsmarkt met succes te kunnen opvangen.*'¹ Die principes zijn niet bindend voor lidstaten, maar kunnen dienen als leidraad voor hun nationaal sociaal beleid. Onlangs werd op de sociale top van Porto (mei 2021) toegevoegd dat een kwaliteitsvolle opleiding onder andere leidt tot het recht op sociale bescherming tijdens de

⁹ Dat komt niet noodzakelijk overeen met de werkloosheidsduur.

opleiding of stage (cf. Tobelem, 2022), een vermelding die op zich het in België ingevoerde systeem van de vrijstellingen valideert.

1.4

Specificaties van deze studie

De publicaties van de gewestinstellingen tonen vier facetten die illustratief zijn voor het hele scala aan opleidingsmogelijkheden/studies voor werkzoekenden (in de breedste zin van het woord) en de korte- en middellangetermijnsimpact ervan op de wedertewerkstelling.

Een deel van ons werk zal bestaan uit het verzamelen en vergelijken van de cijfers die de gewesten aan de RVA overmaken om een volledig overzicht te krijgen van het aanbod van vrijstellingen gekoppeld aan het bevorderen van de tewerkstellingskansen en van de begunstigden van die vrijstellingen in heel België.

In tweede instantie analyseren we de kwaliteit van de uitstroom uit de vrijstelling door en nemen daarbij de verhouding tussen het aantal gewerkte dagen/dagen werkloosheid als belangrijkste indicator in beschouwing over een periode van twaalf maanden na het einde van de vrijstelling. Het gaat om twee exacte gegevens waarover de RVA beschikt.

De RVA heeft bovendien toegang tot meer gegevens dan toen de studie over de activerings- en opleidingsmaatregelen voor werklozen werd gepubliceerd (RVA 2013). Het is nu mogelijk om een hele reeks sociaal-economische statuten na werkloosheid vast te stellen en op die manier de kwaliteit van het traject na de vrijstelling gedetailleerder te beoordelen. De belangrijkste inzet zal dus zijn om de analyse van de uitstroom uit de vrijstellingen voor opleiding/studies zo veel mogelijk te verfijnen.

Een andere troef van de beschikbare gegevens is dat ze de evaluatie mogelijk maken van de volledige betrokken populatie voor een welbepaalde periode en niet enkel voor een steekproef. Er zal dus geen selectie-bias zijn voor de verzamelde observaties.

Tot slot wil de RVA, in de mate van het mogelijke, de nadruk leggen op de impact die de vrijstelling zelf heeft op de werklozen en op hun gedrag bij het zoeken naar werk en, in voorkomend geval, de risico's van werkgelegenheidsvallen die zouden kunnen ontstaan door de combinatie van voordelen die onder bepaalde voorwaarden beschikbaar zijn tijdens en aan het einde van de opleiding, isoleren.

2

Evolutie van de verschillende types uitgaven sinds 2000

2.1

Gemeenschappelijke tijdslijn

Tabel 1

Tijdslijn van de vrijstellingsregelingen in het kader van de bevordering van de tewerkstellingsmogelijkheden sinds 1993

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
91 Deeltijdse beroepsopleidingen (< 17,5 uur/week)																								3	1277	1612	1555	1186	1031	981	
91,0X Deeltijdse beroepsopleidingen (< 17,5 uur/week), knelpuntberoep																									2	4	6	8	1		
91,1 Voltijdse beroepsopleidingen	13458	15867	12599	11360	10316	9869	10131	9748	9425	9849	9449	9845	10608	11009	11300	11460	13272	13685	13100	13141	13077	12792	12033	16144	12377	12185	14248	12676	11520	9878	
91,1X Voltijdse beroepsopleidingen - knelpuntberoep																							7	103	5271	7080	6951	7374	8066	7114	
91,2 Individuele voltijdse beroepsopleiding in een onderneming									674	1394	2937	4244	4512	4943	4768	4225	3731	3914	3487	3140	3548	3918	3805	662	9	3	3	6	9	6	
91,2X Individuele voltijdse beroepsopleiding in een onderneming - knelpuntberoep																							1	2	1						
91,3 Individuele voltijdse beroepsopleiding in een onderwijsinstelling									41	176	448	702	916	1013	976	920	826	1069	1328	1699	2459	3372	3691	1806	83		1	0		0	1
91,3X Individuele voltijdse beroepsopleiding in een onderwijsinstelling - knelpuntberoep																								7	14						
91,4 Deeltijdse beroepsopleidingen	5812	8256	6276	4519	4620	3915	3919	3790	3704	4508	4858	5192	6039	6501	6907	6524	6882	6708	6092	6208	5887	6060	5013	4331	4119	4435	4280	3262	2938	2825	
91,4X Deeltijdse beroepsopleidingen - knelpuntberoep																							1	26	248	197	174	200	197	148	
91,5 Individuele deeltijdse beroepsopleiding in een onderneming									259	493	597	718	863	895	848	822	754	696	592	591	683	811	738	90	1	1	2	3	1	0	
91,6 Individuele deeltijdse beroepsopleiding in een onderwijsinstelling									36	77	92	144	230	287	267	182	154	267	320	352	353	382	315	44			0	1	1	1	2
92 Opleiding voor zelfstandige activiteit					241	288	302	302	274	237	224	228	299	416	530	609	616	597	545	483	488	616	787	859	568	298	154	151	161	142	142
92X Opleiding voor zelfstandige activiteit - knelpuntberoep																								22	75	85	95	98	124	118	
93 Studies met volledig leerplan	468	192	47	171	516	676	799	816	895	1027	1124	1305	1599	1763	1705	1602	1647	1859	1934	1934	1841	1466	1209	1134	1161	1073	1175	1298	1231	1042	
93,6X Studies met volledig leerplan - knelpuntberoep									135	203	381	583	754	757	611	579	667	848	1157	1377	1657	2088	2786	2982	2760	2618	2491	2370	2241	2105	1889
94 Opleidingen of studies aanvaard door de directeur					5533	5684	5213	4991	4310	3845	3946	4252	4786	5485	5838	6535	6221	5207	5791	6128	6324	6879	7199	7347	6686	5146	3241	2100	1831	1480	1303
94X Opleidingen of studies aanvaard door de directeur - knelpuntberoep																								100	319	319	242	259	301	277	
94,2 Individueel actieplan GDA																								56	226	869	1549	1571	1312	1161	1161
94,2X Individueel actieplan GDA - knelpuntberoep																								5	15	222	295	230	187	191	162
94,3 Opleiding of stages in het buitenland					9	10	19	42	29	26	22	34	43	46	57	52	61	82	69	73	73	99	98	62	58	54	44	48	35	29	39
94,4 EFT- of CISP-opleiding								292	377	403	417	465	585	694	774	862	973	970	819	796	942	940	880	701	719	738	717	693	583	539	
94,4X EFT- of CISP-opleiding - knelpuntberoep																								86	72	45	13	8	6	8	
94,5 Overeenkomst met een activiteiten-coöperatie als kandidaat-ondernemer																		13	252	357	341	397	515	531	512	543	526	534	597	590	505
94,7 Volgen van een alternerende opleiding																								32	137	161	170	168	155	203	184
94,7X Volgen van een alternerende opleiding - knelpuntberoep																									94	229	295	275	285	397	537
TOTAAL OPLEIDINGEN/STUDIES	19737	24314	22803	21851	21454	20025	20184	19393	19722	22498	25019	28502	32059	34148	35323	34163	35001	37007	36135	36783	38909	41164	39679	36350	35874	36542	36909	33877	32304	28862	
Aandeel van de UVW-WZ na voltijds werk	0,05	0,06	0,06	0,06	0,06	0,07	0,07	0,08	0,08	0,08	0,08	0,09	0,10	0,10	0,11	0,12	0,11	0,11	0,11	0,11	0,12	0,12	0,12	0,12	0,11	0,12	0,13	0,14	0,12	0,12	0,12
PWA vrijstelling					3208	7831	13089	16420	15583	16396	16675	17076	12992	1176	1258	1328	1431	1465	1425	1361	1350	1369	1458	1418	1572	1722	1665	1614	1433	1222	1129
Activiteit in buitenland					22	25	38	43	26	27	27	31	31	30	31	27	27	25	19	14	11	16	14	9	7	6	6	4	4	4	3

Tabel 1 stelt een transversaal overzicht voor van de verschillende vrijstellingsregelingen in het kader van de bevordering van de tewerkstellingsmogelijkheden sinds 1993¹⁰. De kolommen aan de linkerkant bevatten de vrijstellingsartikelcodes en hun gebruikelijke benaming. Aan de hand van de kleurschakeringen op de tijdslijn kunnen we elke vrijstelling ten opzichte van de andere situeren: de groene schakeringen geven aan dat veel uitkeringsgerechtigden de vrijstelling hebben genoten. Hoe meer achtereenvolgend geel, oranje en rood, hoe minder betrokken uitkeringsgerechtigden; een donkergrijs vakje betekent dat er voor dat jaar geen uitkeringsgerechtigde met die code was.

De tabel lijkt a priori vrij compact, maar biedt in één oogopslag heel wat informatie over de regelingen: De periode waarin elke maatregel van toepassing was of is, het relatieve belang van elke maatregel ten opzichte van de andere en het moment waarop de maatregel de meeste begunstigden kende.

Zoals we zien, is het aantal vrijstellingsartikelen in de loop der tijd toegenomen. Tot halverwege de jaren 1990 maken de indicatoren enkel onderscheid tussen voltijdse of deeltijdse beroepsopleidingen en het hervatten van studies met volledig leerplan. Vanaf 1996 zijn de cijfers beschikbaar van de middenstandsopleidingen, de opleidingen aanvaard door de directeur en de opleidingen in het buitenland. Het PWA-stelsel steekt in hetzelfde jaar de kop op. Vanaf 2001 kunnen we de statistische methodologie als gestabiliseerd en betrouwbaar beschouwen voor alle vrijstellingscategorieën. In 2015 doen de artikelen met een X hun intrede, geassocieerd met de knelpuntberoepen. We zien een breuk op het moment van de overdracht van bevoegdheden in 2016-2017: enerzijds verdwijnen sommige oude vrijstellingsartikelen, en anderzijds ontstaan er nieuwe codes voor gewestelijke maatregelen. Over de hele periode zijn het de voltijdse beroepsopleidingen die het aanbod van beschikbare vrijstellingen domineren.

Voor alle artikelen samen werd in 2014 het hoogste aantal vrijstellingen verleend voor opleiding en studies, met een gemiddelde van 41.164 vrijstellingen per maand. Maar voor het totale aantal UVW-WZ na werk, werd in 2018 het hoogste aantal vrijstellingen verleend, met een gemiddelde coëfficiënt van 14%: Met andere woorden: de RVA vergoedde in dat jaar 14 vrijgestelden voor opleidingen en studies op 100 UVW-WZ na werk.

Onderaan de tabel kenden de PWA-vrijstellingen een groeiende belangstelling tussen 1996 en 2003, met een gemiddelde van 17.076 begunstigden, alvorens snel te dalen na de verandering in de reglementering in oktober 2004. Vrijstellingen voor acties in het buitenland, met een piek van gemiddeld 43 uitkeringsgerechtigden in 1999, zijn nooit van de grond gekomen en zijn de facto vrijwel uitgedoofd.

Alle geel gemarkeerde maatregelen links in de tabel omvatten een voldoende omvangrijke populatie om deel uit te maken van een gedetailleerde analyse in de loop van de studie.

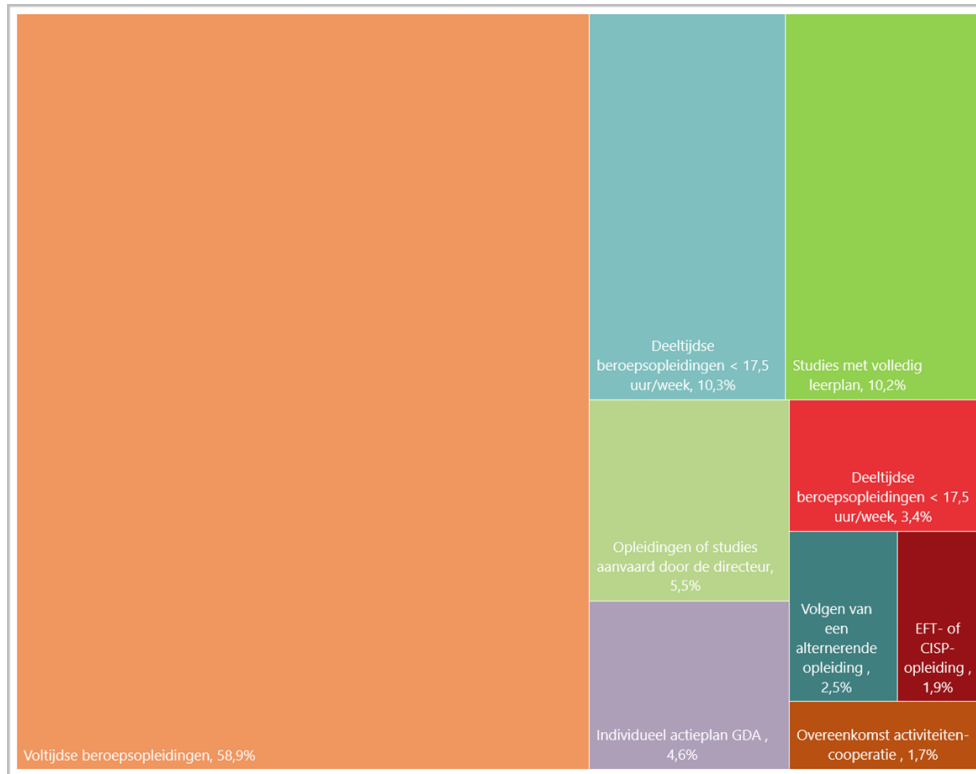
¹⁰ Om de leesbaarheid van de tabel te verbeteren, hebben we 4 vrijstellingsartikelen refererend naar populaties verwaarloosbaar in grootte niet mee opgenomen.

2.2

De representatieve vrijstellingsartikelen in 2022.

Grafiek 1

Relatief belang van de grote types vrijstellingen voor opleidingen en studies in 2022

Grafiek 1 biedt een duidelijk overzicht van het relatieve aandeel van elke regeling die in deze studie in beschouwing wordt genomen.

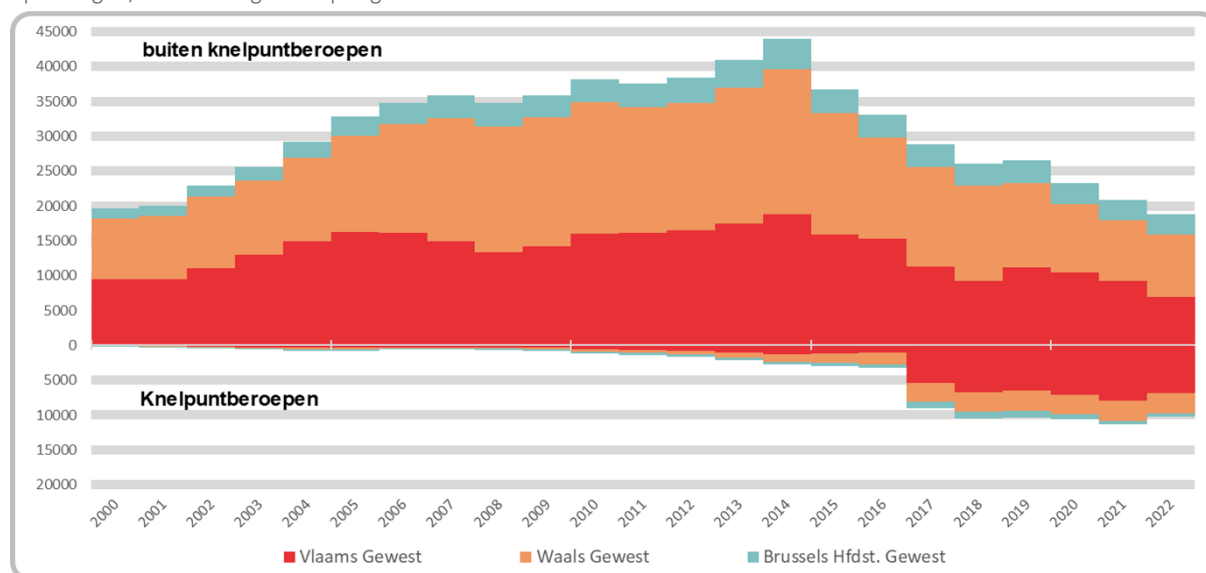
In 2022 is de voltijdse beroepsopleiding (art. 91,1 en 91,1X) nog steeds de reden voor meer dan de helft van de vrijstellingen voor opleidingen en studies (58,9%) en steekt met kop en schouders boven de andere formules uit. De deeltijdse opleidingen (art. 91,4 en 91,4X) komen daarna: in de studie voegen we die samen met de vrijstellingen voor deeltijdse opleidingen van minder dan 17.30 uur per week (91,0 en 91,0X). Die twee regelingen op zichzelf beslaan 13,7% van de toegekende vrijstellingen. Het hervatten van studies met volledig leerplan (art. 93 en 93,6) beslaat 10,2% van het totaal. Dan zijn er nog de vrijstellingen voor opleidingen aanvaard door de directeur (art. 94 en 94X) voor 5,5%, de vrijstellingen individuele actieplannen (art. 94,2 en 94,2X) voor 4,6%, de vrijstellingen voor alternerende opleidingen (art. 94,7 en 94,7X) voor 2,5%, de vrijstellingen voor EFT- of CISP-opleidingen (art. 94,4 en 94,4X) voor 1,9% en de vrijstellingen via een overeenkomst met een activiteitencoöperatie (art. 94,5 et 94,5X) voor 1,7%. De overblijvende artikelen, die niet in de grafiek staan, beslaan 1,1%.

In de volgende subhoofdstukken, wordt het relatieve belang van elk stelsel in de huidige verdeling van de vrijstellingen voor opleidingen of studies in herinnering gebracht via een histogram met een gekleurde balk onder elke titel.

2.3

Evolutie per gewest sinds 2000

Grafiek 2
Evolutie van het aantal gemiddelde vrijstellingen voor
opleidingen/studies toegekend per gewest

In het begin van de jaren 2000 kwamen ongeveer 20.000 mensen elke maand in aanmerking voor vrijstellingen voor opleiding/studies. Dat cijfer steeg eerst snel (2002-2006), vooral door de uitvoering van het Begeleidings- en opvolgingsplan van werklozen, en vervolgens geleidelijker (2007-2014) om een piek te bereiken van bijna 47.000 ontvangers in 2014, het jaar waarin de staatshervorming werd goedgekeurd. Tegen de tijd dat die in alle gewesten van kracht was, was het aantal vrijgestelden gedaald tot net iets meer dan 36.000. Het cijfer steeg opnieuw in 2017 en 2018 en daalde daarna weer, gedeeltelijk door de coronacrisis. In 2022 werden in België gemiddeld 29.067 vrijstellingsuitkeringen per maand betaald.

Zoals te zien is in grafiek 2, is de aandacht voor knelpuntberoepen sterk toegenomen met de regionalisering van de bevoegdheden. Naast de evolutie van de opleidingsprogramma's zelf, is ook de opvolging van de opleidingen verbeterd. Dankzij de nieuwe vrijstellingsartikelen naar aanleiding van de hervorming (en de daarmee verbonden voordelen) kan elk gewest het aandeel werkzoekenden tellen dat specifiek gericht is op een knelpuntberoep. In 2022 betrof iets meer dan één vrijstelling op drie op nationaal niveau een knelpuntberoep.

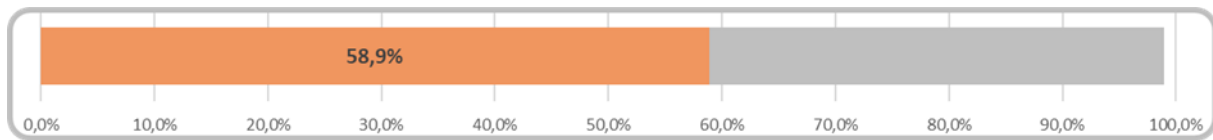
Tot de uitvoering van de hervorming evolueerden de gewesten op nagenoeg dezelfde manier. Enkel in het Vlaamse Gewest zien we een status quo in 2005 en 2006, toen het aantal vrijstellingen in de andere gewesten bleef stijgen. Vanaf 2017 zijn er grotere verschillen merkbaar: Het Vlaamse Gewest investeert massaal in de opleidingen voor knelpuntberoepen, die voortaan 50% van zijn vrijstellingskapitaal uitmaken. In het Waalse Gewest worden er vanaf 2018 minder vrijstellingen toegekend en wordt de kwestie van de knelpuntberoepen bescheidener aangepakt (25% van de vrijstellingen in 2022). In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest is er ook een daling van het aantal toegekende vrijstellingen vanaf 2020 en beslaat het aandeel 'knelpuntberoepen' slechts 14% in 2022¹¹.

¹¹ De cijfers suggereren dat het mogelijk is dat bepaalde gewestinstellingen sommige vrijstellingscodes/-artikelen voor knelpuntberoepen (de artikelen X) onderbenutten, vooral voor de nieuwe categorieën, zoals we kunnen zien in de volgende subhoofdstukken.

De volgende subhoofdstukken laten goed zien hoe de gewesten bepaalde maatregelen al dan niet hebben genomen, afhankelijk van hun opleidingsbeleid. Ter herinnering: het gestapelde staafdiagram onder elke subtitel geeft het relatieve belang aan van de behandelde regeling in vergelijking met de anderen in 2022.

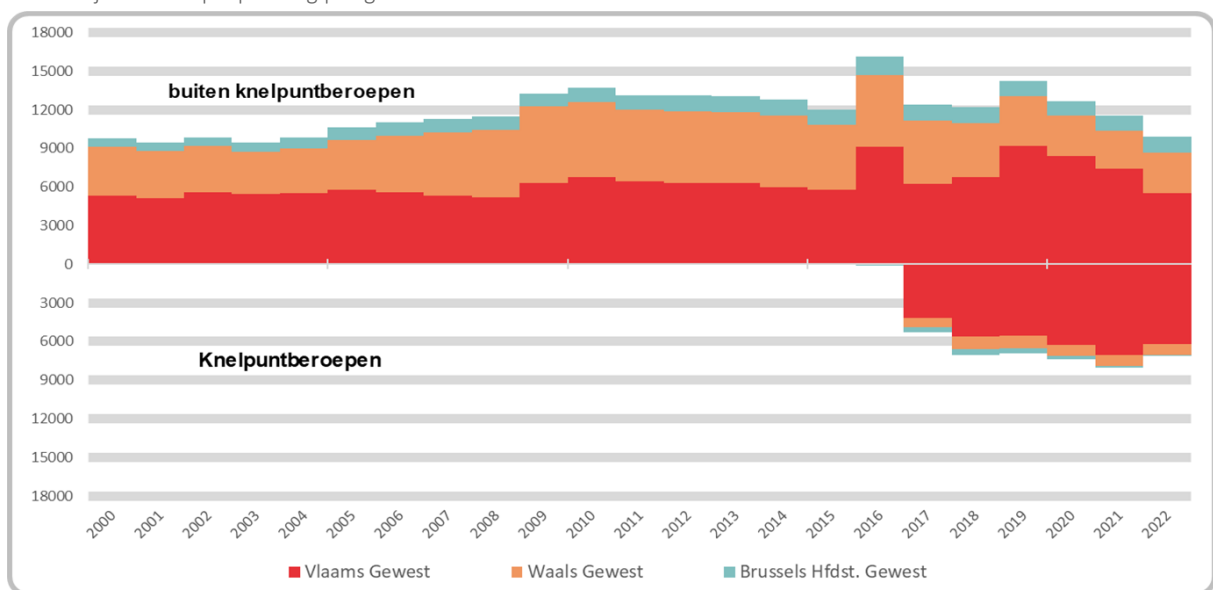
2.3.1

De voltijdse beroepsopleiding (art. 91,1 en 91,1X)

Grafiek 3

Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor een voltijdse beroepsopleiding per gewest

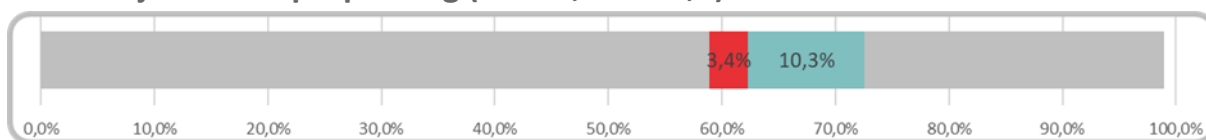

De vrijstelling voor een voltijdse beroepsopleiding is, samen met hervatten van studies, een van de regelingen die aan de basis ligt van de vrijstellingen. Ze is vandaag nog steeds de regeling die veruit het meest gebruikt wordt door de gewesten. Zoals in het algemene overzicht hierboven zien we dat de regeling in de drie gewesten een gelijklopende evolutie heeft tot aan de inwerkingtreding van de staatshervorming. Op het moment van de overdracht van bevoegdheden doen de vrijstellingen voor voltijdse beroepsopleidingen een sprong voorwaarts in de drie gewesten. Vanaf 2017 blijkt uit de afzonderlijke telling van de opleidingen voor knelpuntberoepen dat daarmee in de programma's al grotendeels rekening wordt gehouden.

Vanaf 2018 zien we dat het Vlaamse Gewest in het bijzonder de vrijstellingsregeling toespitst op de knelpuntberoepen. In het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn de vrijstellingen voor voltijdse beroepsopleidingen statisch of dalend en evolueren ze niet richting knelpuntberoepen.

2.3.2

De deeltijdse beroepsopleiding (art. 91,0 en 91,4)

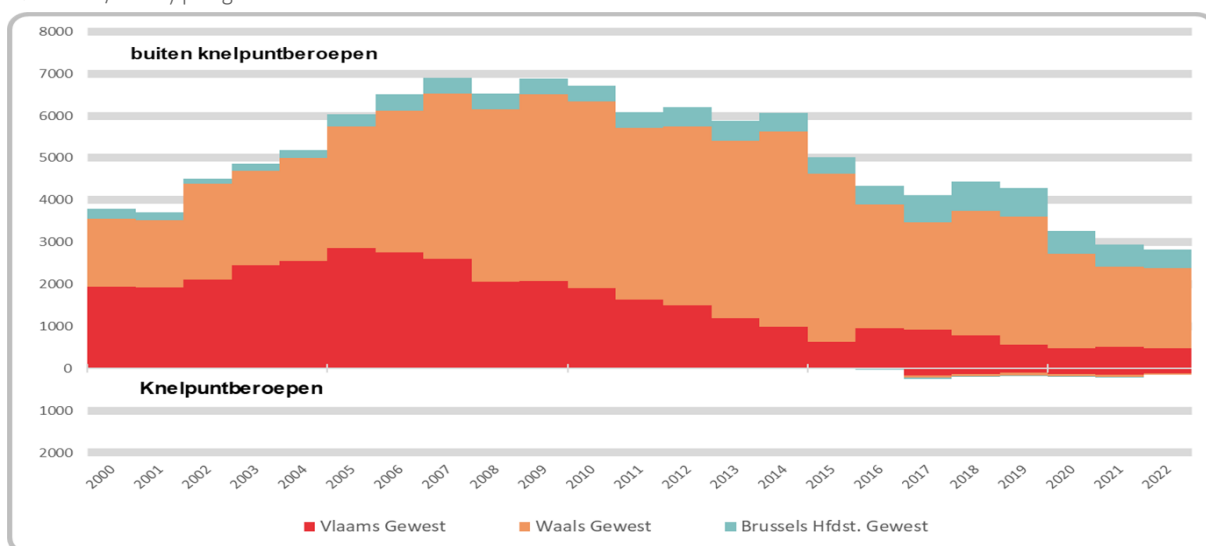

Dit subhoofdstuk bevat twee vrijstellingsartikelen: de deeltijdse beroepsopleiding, die al meer dan 30 jaar bestaat, en de deeltijdse beroepsopleiding van minder dan 17.30 uur per week, die het Waalse Gewest in 2017 invoerde en die afwijkt van de regels van de eerste variant.

Grafiek 4 illustreert de evolutie in de tijd van de eerstgenoemde regeling. We stellen vast dat het Waalse Gewest sinds 2002 overvloedig gebruikgemaakt heeft van die vrijstellingsformule, net zoals het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest sinds de hervorming. Het Vlaamse Gewest daarentegen heeft de deeltijdse beroepsopleidingen geleidelijk aan laten vallen en, zoals gezien, meer ingezet op de voltijdse opleidingen.

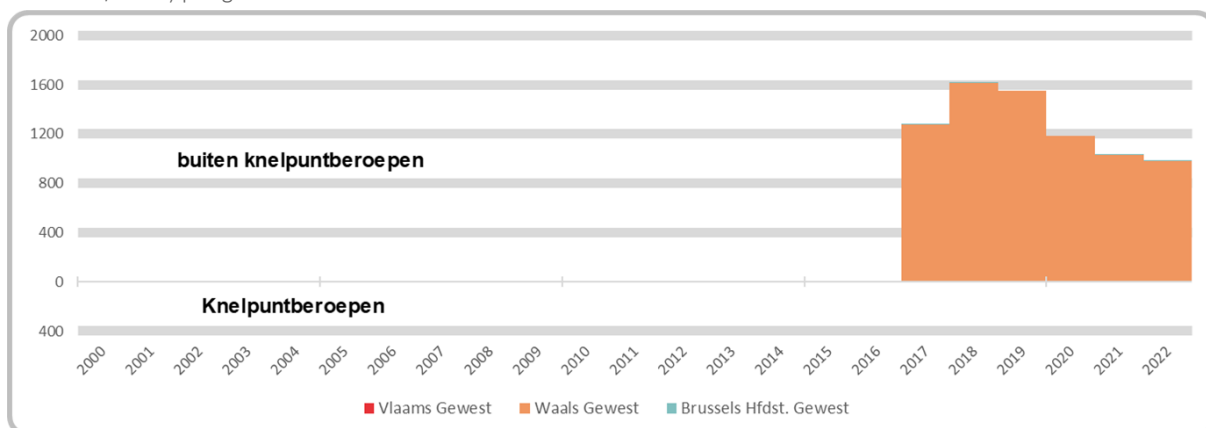
Grafiek 4

Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor een deeltijdse beroepsopleiding (meer dan 17.30 uur/week) per gewest

Grafiek 5

Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor een deeltijdse beroepsopleiding (minder dan 17.30 uur/week) per gewest

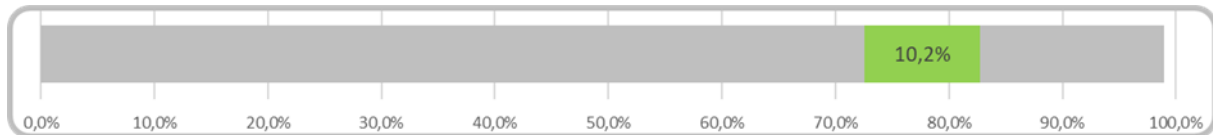

Grafiek 5 herinnert ons eraan dat de deeltijdse beroepsopleiding van minder dan 17.30 uur per week uitsluitend een Waalse regeling is, die toch meer dan 1.600 uitkeringsgerechtigden betrof in 2018.

In beide categorieën lijkt het aandeel van de opleidingen voor knelpuntberoepen niet geïsoleerd te zijn ondanks het bestaan van de overeenkomstige artikelen X: sinds 2017 worden elk jaar slechts 150 tot 200 vrijstellingen van dat type aangegeven, en alleen voor de deeltijdse opleidingen van meer dan 17.30 uur per week.

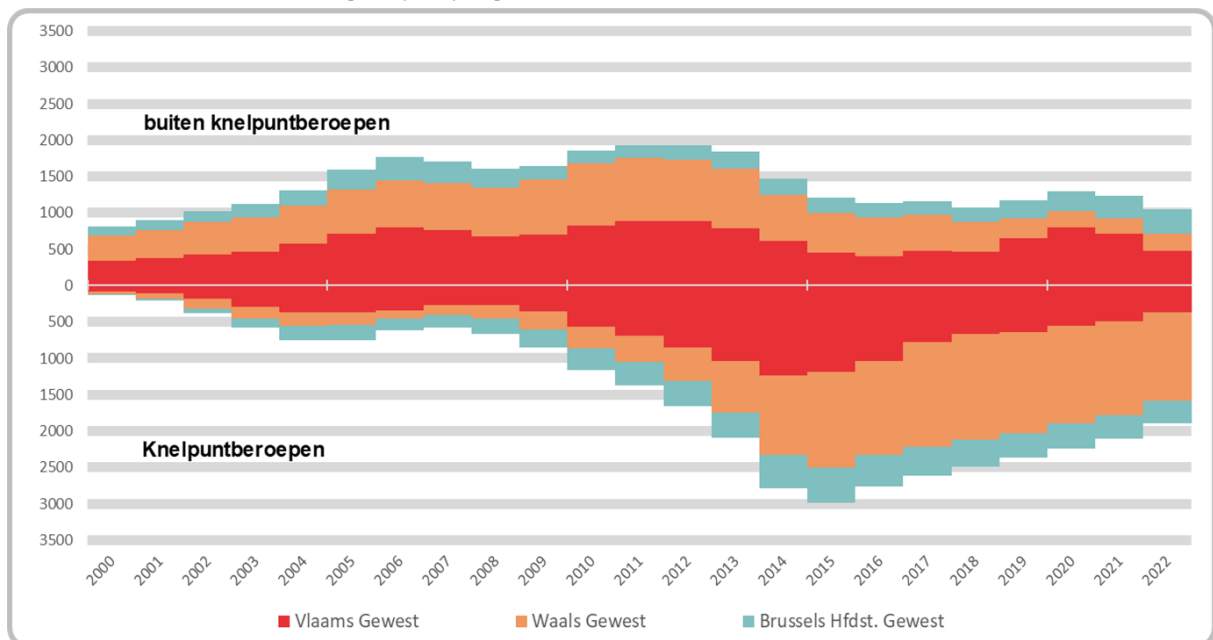
2.3.3

Het hervatten van studies met volledig leerplan (art. 93 en 93,6)

Grafiek 6

Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor het hervatten van studies met volledig leerplan per gewest

De vrijstelling voor het hervatten van studies met volledig leerplan, beschikbaar sinds de creatie van de vrijstellingen in het kader van het bevorderen van de tewerkstellingsmogelijkheden, is de enige vrijstelling waarvoor we gegevens hebben over de knelpuntberoepen voor de gehele onderzochte periode. Ter herinnering: dat komt doordat de toegang tot de vrijstelling sinds 1998 werd vergemakkelijkt (geen anciënniteit in de werkloosheid vereist) als de beoogde studies leidden tot een erkend knelpuntberoep. Die langdurige focus betrof tot 2008 wel slechts een beperkt deel van de vrijstellingen. Vanaf dan nemen de vrijstellingen voor studies die leiden tot een knelpuntberoep snel toe, vormen de meerderheid in 2013 en bereiken een piek in 2015 met een gemiddelde van bijna 3.000 vrijstellingen. In 2022 wordt ongeveer twee derde van de vrijstellingen voor het hervatten van studies toegekend aan programma's die leiden tot erkende knelpuntberoepen.

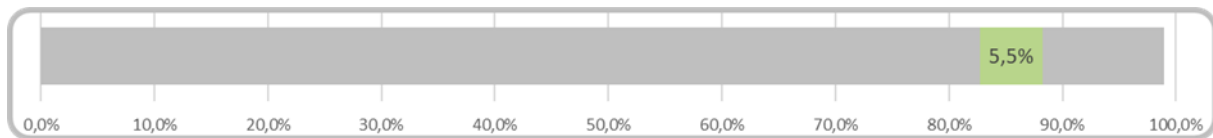
Zoals grafiek 6 laat zien, is het Waalse Gewest geleidelijk aan de hoofdgebruiker geworden van die vrijstellingen, met een zeer grote focus op de knelpuntberoepen (83%). In verhouding tot zijn bevolking kent ook het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest een groot aantal van die vrijstellingen toe, die vrij gelijk verdeeld zijn

tussen de knelpuntberoepen en de rest. Sinds de staatshervorming kent het Vlaamse Gewest die vrijstellingscategorie nog maar zelden toe.

De beslissing om een vrijstelling voor het hervatten van studies met volledig leerplan toe te kennen, vormt een grotere verantwoordelijkheid dan voor de meeste andere vrijstellingen, omdat daarmee onvermijdelijk sociale uitgaven over een periode van meerdere jaren gepaard gaan. In die context is het logisch dat de gewesten hun aandacht richten op de knelpuntberoepen, waarvoor de re-integratiekansen aan het einde van het programma a priori beter zijn. In hoofdstuk 4.3 besteden we speciale aandacht aan de werkelijke duur van die vrijstellingen en de resultaten in termen van uitstroom naar werk.

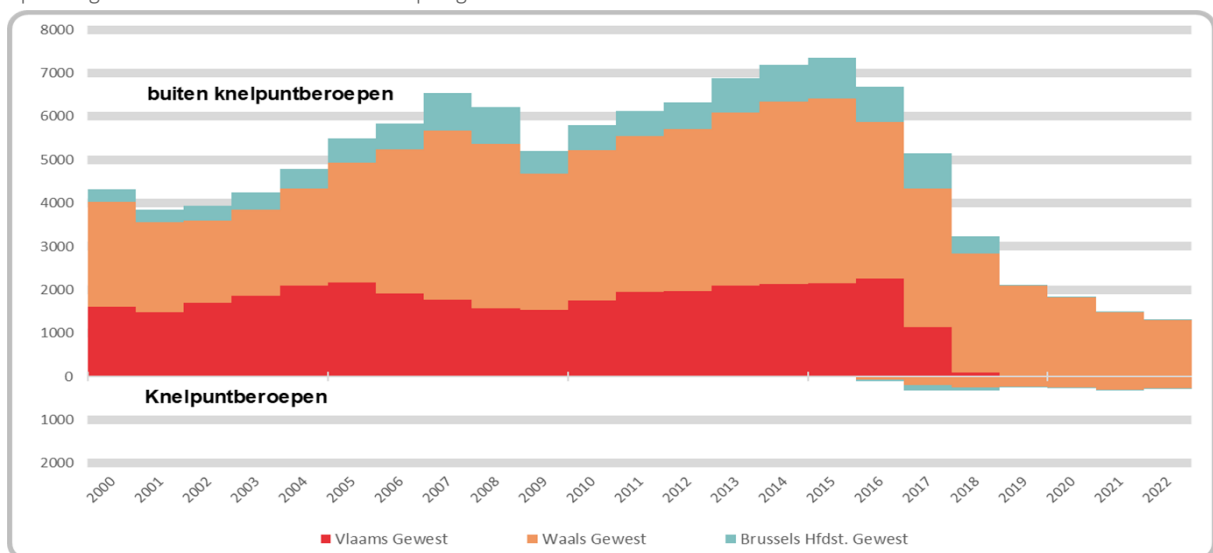
2.3.4

Opleiding aanvaard door de directeur (art. 94 en 94X)

Grafiek 7

Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor opleidingen aanvaard door de directeur per gewest

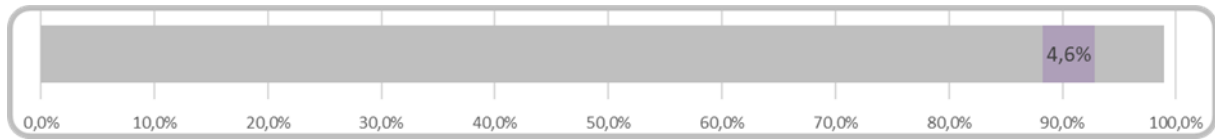

Vóór 2016 kon een volledig werkloze die vrijstelling krijgen als de studies of de opleidingen door de directeur van het werkloosheidsbureau werden aanvaard. Sinds 2017 en daar waar die mogelijkheid nog steeds bestaat, moet de gewestinstelling de beslissing nemen. De directeur beslist om een vrijstelling toe te kennen die buiten het gebruikelijke kader van de aanvragen valt, waarbij die rekening houdt met de leeftijd van de werkloze, de al gevolgde studies, de geschiktheid, het beroepsverleden, de werkloosheidsduur, de aard van de opleiding en de mogelijkheden die die studies kunnen bieden om zich opnieuw in te schakelen op de arbeidsmarkt. De vrijstelling wordt in principe niet toegekend als de cursussen of de activiteiten van het opleidingsprogramma niet minstens 4 weken duren of minstens gemiddeld 20 uur per week omvatten.

Deze specifieke categorie wordt niet altijd goed in beschouwing genomen, hoewel ze het mogelijk maakt om rekening te houden met specifieke situaties en te voorkomen dat gemotiveerde werkzoekenden een opportuniteit tot progressie zouden verliezen. Die reputatie als restcategorie verklaart ongetwijfeld waarom het Vlaamse Gewest en vervolgens het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ze lieten wegvallen bij de inwerking-treding van de regionalisering. Momenteel gebruikt alleen het Waalse Gewest deze regeling nog, met ongeveer 1.500 positieve beslissingen per jaar, waarvan ongeveer 1/5 voor knelpuntberoepen.

2.3.5

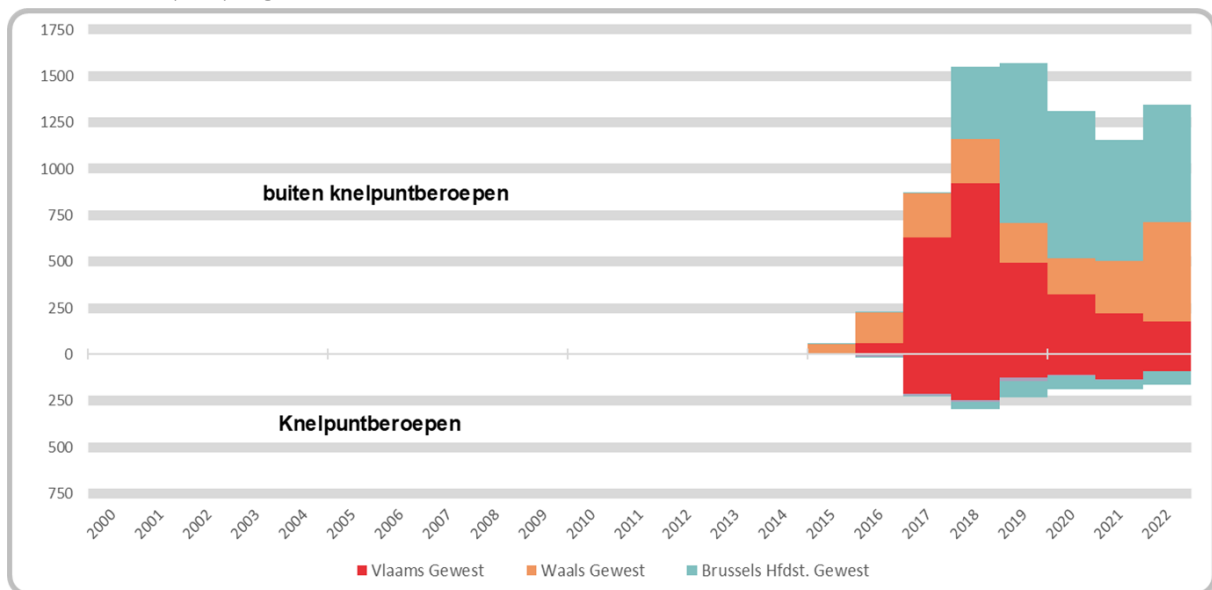
Het 'individuele actieplan' - IAP (art. 94,2 en 94,2X)

Zoals beschreven in hoofdstuk 1.1, wordt het individuele actieplan niet gedefinieerd door een bepaalde opleiding, maar door een reeks verplichte acties voor de werkzoekende, waaronder een of meer opleidingen, die onder de vrijstelling vallen voor een vooraf vastgestelde periode van een jaar.

Grafiek 8

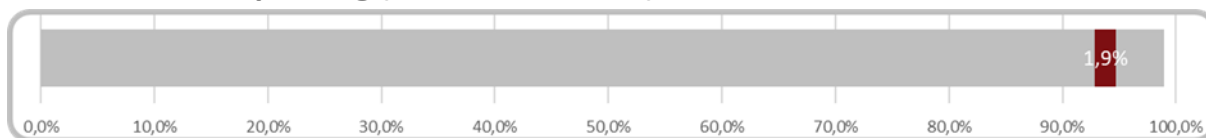
Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor het individuele actieplan per gewest

Zoals we zien in grafiek 8, hebben de drie gewesten deze recent ingevoerde regeling in zekere zin getest. Het Vlaamse Gewest heeft in 2018 iets meer dan 1.000 vrijstellingen toegekend, maar heeft het programma snel laten vallen. Het Waalse Gewest gebruikte de regeling sinds het begin, maar pas in 2022 waren er meer dan 500 vrijstellingen. Het is het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest dat sinds 2019 het best scoort voor deze regeling, die sindsdien goed is voor meer dan 20% van de door het gewest toegekende vrijstellingen.

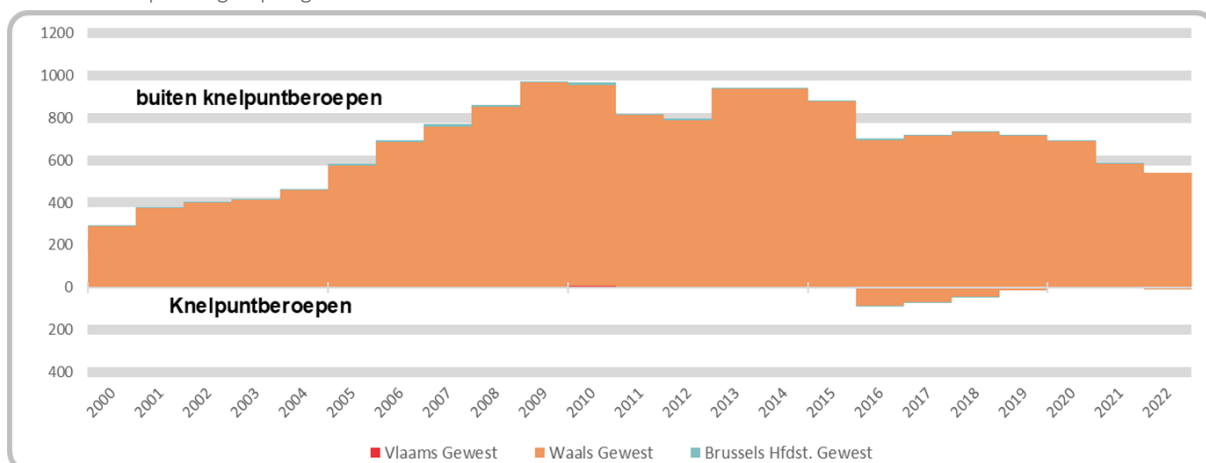
2.3.6

De EFT- of CISP-opleiding (art. 94,4 en 94,4X)

Grafiek 9

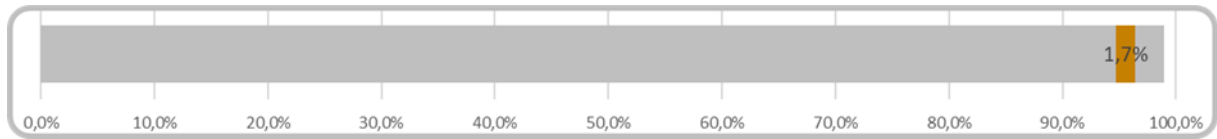
Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor EFT- of CISP-opleidingen per gewest

De opleidingen in 'Entreprises de formation par le travail' (EFT), tegenwoordig 'Centres d'insertion socioprofessionnelle' (CISP) bestonden altijd al uitsluitend in het Waalse Gewest met uitzondering van de Duitstalige Gemeenschap. Ze bereikten een piek van 964 vrijstellingen in 2009 en betroffen in 2022 iets meer dan 500 uitkeringsgerechtigden. Aangezien ze betrekking hebben op een populatie die zeer ver van de arbeidsmarkt staat, is het begrijpelijk dat de prioriteit bij de re-integratie ligt en dat het onderscheiden van opleidingen voor knelpuntberoepen in deze categorie op de tweede plaats komt.

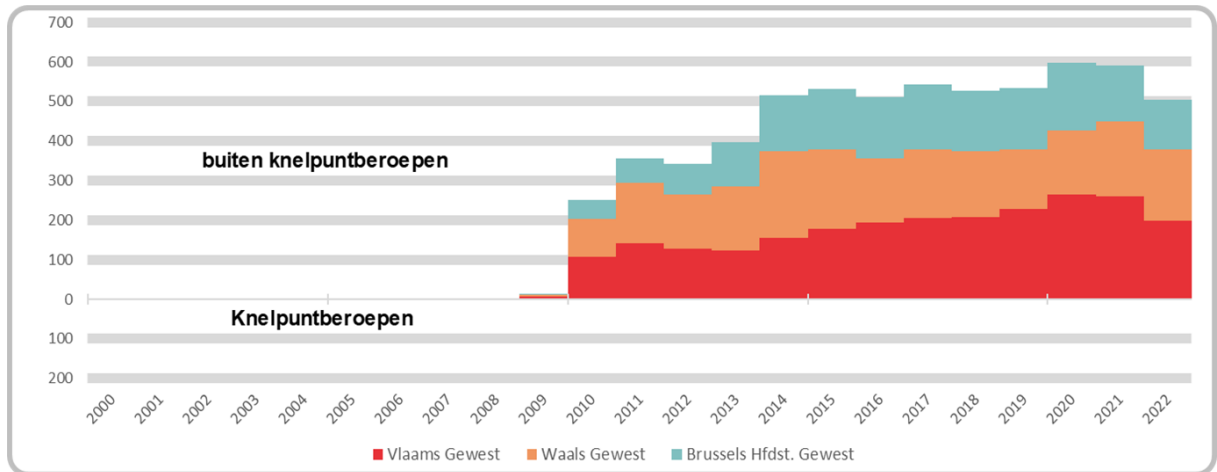
2.3.7

De ACCO-overeenkomst (art. 94,5 en 94,5X)

Grafiek 10

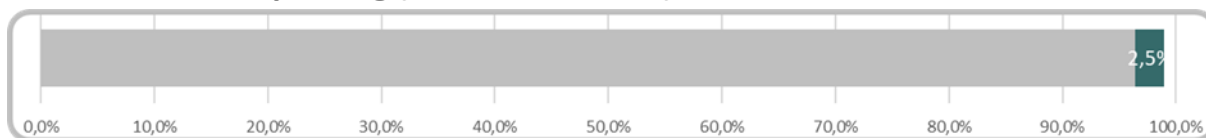
Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor ACCO-overeenkomsten per gewest

De overeenkomsten met activiteitencoöperaties vormen een zeer specifieke reden van vrijstelling, die in de eerste plaats gericht is op kandidaat-ondernemers. Voor hen biedt deze regeling de mogelijkheid voorzichtig te starten. Hoewel de populatie onvermijdelijk beperkt is met zo'n 500 vrijstellingen in 2022, zien we dat de regeling sinds haar creatie alle gewesten betreft. In verhouding tot zijn bevolking is het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest het meest actief wat deze regeling betreft.

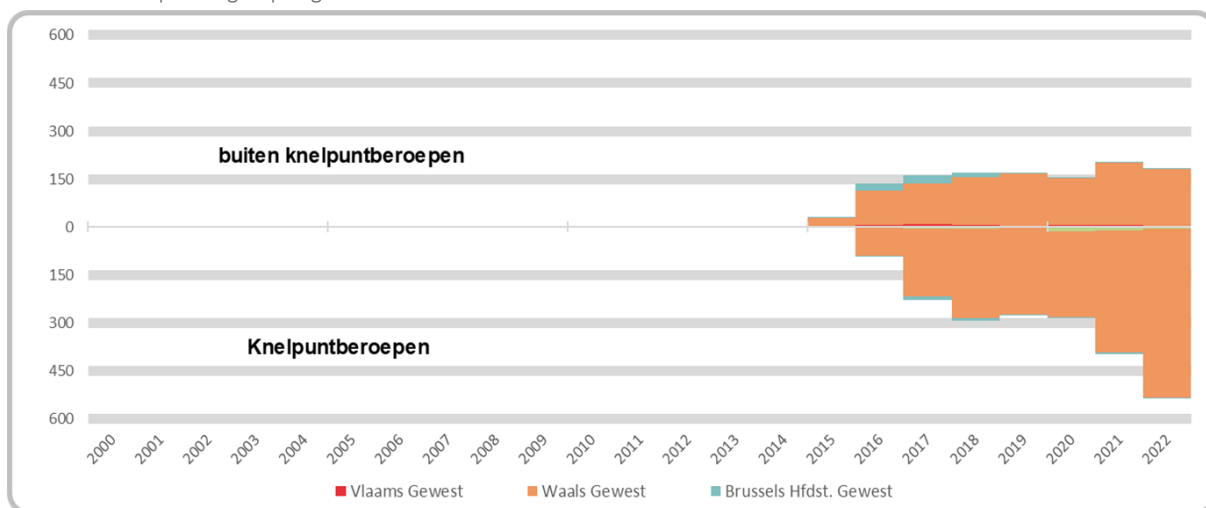
2.3.8

De alternerende opleiding (art. 94,7 en 94,7X)

Grafiek 11

Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor alternerende opleidingen per gewest

Na de deeltijdse beroepsopleidingen van minder dan 17.30 uur per week en de EFT/CISP-opleidingen vormen de alternerende opleidingen een derde regeling die uitsluitend door het Waalse Gewest wordt gebruikt. Zoals te zien is in grafiek 11, stijgt de populariteit ervan en bereikt ze iets meer dan 700 vrijstellingen in 2022.

In tegenstelling tot andere vrijstellingsartikelen lijkt de alternerende opleiding resoluut gericht te zijn op knelpuntberoepen, die 75% van de toegekende vrijstellingen uitmaken.

2.3.9

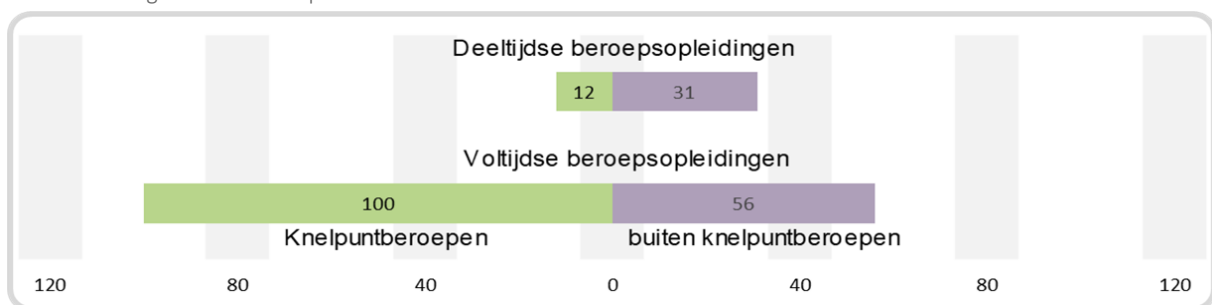
De vrijstellingen in de Duitstalige Gemeenschap

Omdat het slechts om een zeer kleine populatie werklozen gaat, hebben we er de voorkeur aan gegeven om het – overigens beperkte – aantal vrijstellingen van het ADG in de Duitstalige Gemeenschap, apart te behandelen.

Sinds de staatshervorming verleent het ADG geen nieuwe vrijstellingen meer in de regelingen die in de minderheid zijn. In 2022 zien we nog net drie vrijgestelden voor het hervatten van studies voor een knelpuntberoep. Alle andere vrijstellingen betreffen voltijdse of deeltijdse beroepsopleidingen, met de volgende verdeling:

Grafiek 12

Verdeling van de vrijstellingen voor opleidingen/studies in de Duitstalige Gemeenschap in 2022

Gemiddeld hebben in 2022 43 personen een vrijstelling gekregen voor een deeltijdse beroepsopleiding en 156 personen voor een voltijdse beroepsopleiding. 112 vrijstellingen betroffen knelpuntberoepen, ofwel 56% van het totale aantal toegekende vrijstellingen; een verdeling die in de buurt komt van de gemiddelden die we in het Vlaamse Gewest zien.

2.4

De bijzondere kwestie van de PWA-vrijstellingen en acties in het buitenland

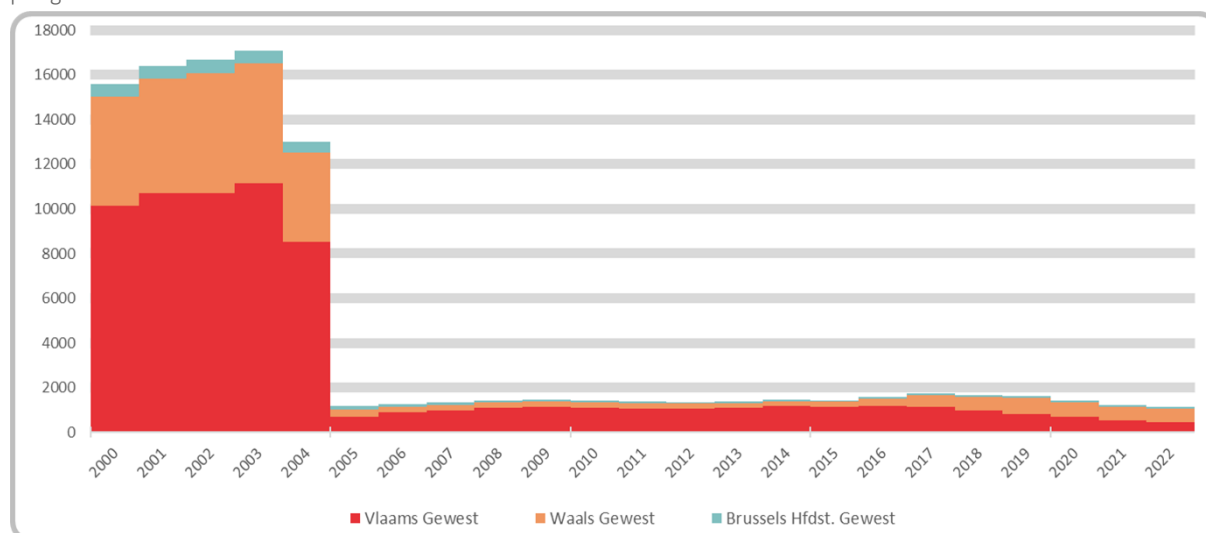
2.4.1

De PWA-vrijstellingen

In tegenstelling tot de redenen voor vrijstelling in het vorige hoofdstuk, betreffen de PWA-vrijstellingen werklozen die niet actief zijn op de arbeidsmarkt. Rekening houdend met dat aspect, kunnen we in deze studie weliswaar de historiek van de maatregel en het profiel van de uitkeringsgerechtigden in kaart brengen, maar is het minder interessant om de kwaliteit van de uitstroom uit het statuut in kaart te brengen, aangezien het statuut noch het zoeken van werk noch een re-integratie op de arbeidsmarkt inhoudt (behalve de PWA-activiteit zelf).

Grafiek 13

Evolutie van het gemiddelde aantal PWA-vrijstellingen per gewest sinds 2000

Het meest opvallende element in grafiek 13 is uiteraard de onmiddellijke en omvangrijke impact van de wijziging van de reglementering in oktober 2004. Daarbij gaat het in wezen om een overgang van het PWA-stelsel naar het striktere stelsel van de dienstencheques. Vanaf dan betreft de vrijstellingsregeling enkel nog PWA-werknemers met een blijvende ongeschiktheid van 33% of meer, PWA-werknemers in het stadswachtstelsel en PWA-werknemers die in de vrijstellingscategorie 'oudere werklozen' vallen. Vandaag is de toegang beperkt tot de werklozen met een blijvende arbeidsongeschiktheid van 33% of meer (vrijgesteld voor 6 maanden na 180 uur PWA-prestaties in de 6 voorafgaande maanden) en de PWA-werknemers die als stadswachten werken (vrijgesteld tijdens hun PWA-tewerkstelling).

Tot 2004 stemde de verdeling van de PWA-vrijstellingen tussen de drie gewesten vrij goed overeen met de bevolking van elk gewest. Na de overgang blijft het evenwicht nagenoeg ongewijzigd tot 2014. Sinds 2015 heeft het Vlaamse Gewest minder en minder PWA-vrijgestelden, terwijl de cijfers voor het Waalse Gewest stijgen.

In 2022 waren gemiddeld 1.129 werklozen vrijgesteld binnen die regeling: 600 in het Waalse Gewest, 458 in het Vlaamse Gewest en 71 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

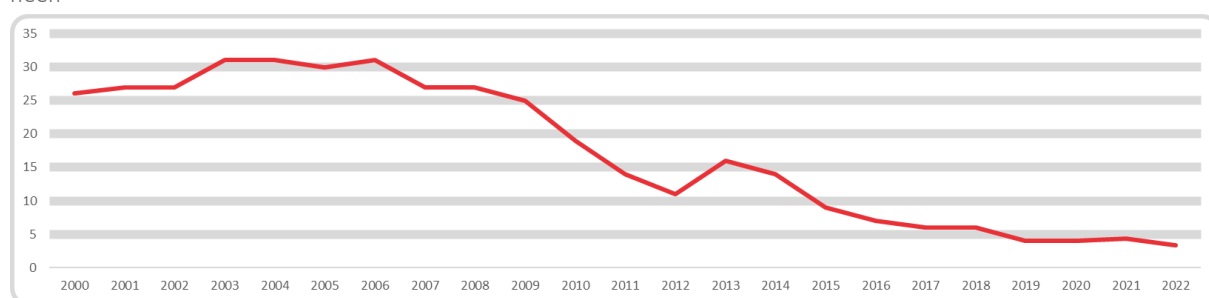
2.4.2

De vrijstellingen voor acties in het buitenland

De vrijstelling voor acties in het buitenland bestaat uit drie reglementaire categorieën: de vrijstelling voor oudere werklozen die hun beroepservaring in het buitenland ter beschikking stellen, de vrijstelling voor jonge coöperanten en de vrijstelling voor deelname aan humanitaire acties. Die drie regelingen, die bepaalde werkzoekenden moeten aanmoedigen om de grens over te steken, zijn al sinds hun creatie zeer onbeduidend qua aantallen. Zoals grafiek 14 laat zien, gaat het over maximaal 31 vrijstellingen (2003, 2004 en 2006), zelfs wanneer we de drie categorieën samenvoegen en de nationale gegevens bekijken. In 2022 betrof dit type vrijstelling nog slechts drie personen.

Grafiek 14

Evolutie van het gemiddelde aantal vrijstellingen voor acties in het buitenland sinds 2000 over alle gewesten heen

Het profiel van de vrijgestelden volgens vrijstellingsartikel

3.1

De in beschouwing genomen criteria

In hoofdstuk 1.3 verwezen we naar een studie van de RVA over de activerings- en opleidingsmaatregelen (RVA 2013). Die publicatie en de aanvullingen daarop (RVA 2014 en 2015) gingen uitgebreid in op de kwestie van de kwaliteit van de uitstroom voor verschillende van de hier beschouwde vrijstellingsregelingen en vormen daarom een goede basis voor deze studie. Logischerwijs zullen we dus alle criteria hernemen die toen in aanmerking werden genomen:

- het geslacht,
- de leeftijd (<25, 25-49 en 50 jaar en ouder),
- de gezinscategorie,
- het studieniveau,
- de nationaliteit (Belg, EU of niet-EU),
- de werkloosheidsduur (< 1 jaar, 1 tot < 2 jaar, 2 tot < 8 jaar, 8 jaar en meer) bij het begin van de vrijstelling,
- het gewest (woonplaats)¹².

Elk van de bovenstaande criteria kan een invloed hebben op de kwaliteit van het traject tijdens en vooral na de opleiding/hervatting van studies gedekt door de vrijstelling. We voegen er bovendien nog een laatste aan toe: het statuut in de werkloosheid voor het begin van de vrijstelling (na studies of na werk). We denken namelijk dat dat ook een impact kan hebben op het vervolg van het traject van de vrijgestelde werkloze.

¹² Het criterium van het gewest zagen we al in hoofdstuk 2, maar die blijft pertinent voor de analyse van de uitstroom uit vrijstellingen die door de drie gewesten worden gebruikt. We associëren ze hier aan de grafieken zonder verdere details.

3.2

Profiel van elke populatie

Op basis van de geselecteerde criteria probeert dit hoofdstuk het profiel voor te stellen van de populatie in elke vrijstellingsmaatregel voor het jaar 2022. Opdat we beter de bijzonderheden van elk van die populaties kunnen identificeren, vergelijken we ze rechtstreeks met het algemene profiel van de uitkeringsgerechtigd volledig werklozen (UVW-WZ). Dat wordt weergegeven in vervaagde kleuren onder elk van de overeenkomstige criteria in de grafieken. Een korte analyse zal helpen om de opvallende elementen aan het licht te brengen.

In elke grafiek verschijnen de gegevens in dezelfde volgorde. Van boven naar beneden: het geslacht, het gewest, de leeftijdscategorie, de werkloosheidsduur, het studieniveau, de gezinstoestand, de nationaliteit en het werkloosheidsstatuut.

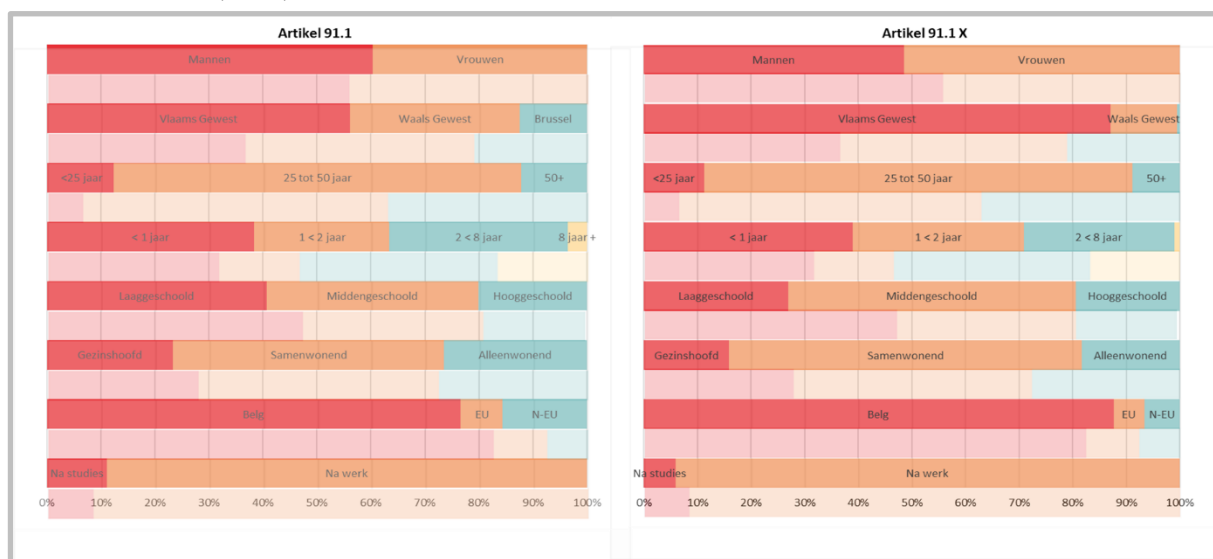
Die gegevens dienen als basis voor het samenstellen van controlegroepen voor de analyse van de kwaliteit van de uitstroom uit de werkloosheid na vrijstelling in hoofdstuk 4.

3.2.1

De voltijdse beroepsopleidingen

Grafiek 15

Profiel van de vrijgestelde voor een voltijdse beroepsopleiding in 2022 met rechts de beroepen met een tekort aan arbeidskrachten (91,1X)

Alvorens grafiek 15 te interpreteren, herinneren we eraan dat de lijnen met de vervaagde kleuren overeenkomen met het profiel van alle UVW-WZ in België voor de beoordeelde criteria; ze zullen dus identiek zijn in elk van de grafieken in hoofdstuk 3.2.

Welke opmerkelijke vaststelling doen we?

In het linkerdeel van de grafiek, met de vrijstellingen voor een beroepsopleiding zonder de knelpuntberoepen (9.960 eenheden), zien we ten opzichte van de cijfers van de werkzoekende volledig werklozen:

- dat er verhoudingsgewijs meer mannen betrokken zijn (60%);
- dat de gemiddelde leeftijd van de vrijgestelden lager ligt (88% minder dan 50 jaar);

- dat de vrijgestelden gemiddeld minder lang werkloos zijn (63% minder dan 2 jaar);
- dat hun studieniveau iets hoger ligt dan dat van de UVW-WZ;
- dat het om relatief weinig gezinshoofden gaat onder de vrijgestelden;
- dat het aantal vrijgestelde buitenlanders groter is dan voor de UVW-WZ, vooral de schijf van de niet-EU-onderdanen.

Als we nu de twee delen van de grafiek vergelijken, stellen we grote verschillen in populatie vast tussen de vrijgestelden voor een beroepsopleiding in een beroep met een tekort aan arbeidskrachten (7.134 eenheden) en de andere. Voor die opleidingen in het bijzonder:

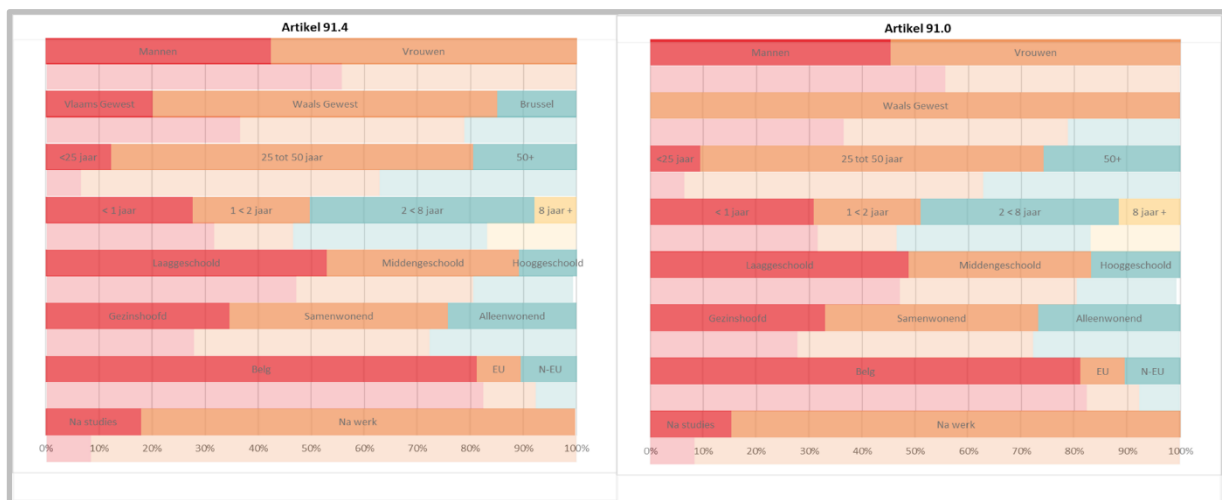
- gaat het meer om vrouwen (52%);
- gaat het om nog minder oudere werklozen (minder dan 10%);
- zijn de vrijgestelden nog minder lang werkloos (71% minder dan 2 jaar);
- gaat het om relatief weinig laaggeschoolden (27% tegenover 41% voor de andere voltijdse opleidingen en 47% voor de UVW-WZ) onder de vrijgestelden;
- is slechts 16% gezinshoofd, dus nog minder dan voor de andere voltijdse opleidingen;
- ligt het aandeel van de vrijgestelde vreemdelingen zeer laag (12,4% in totaal) in tegenstelling tot de tendensen van de andere voltijdse beroepsopleidingen.

3.2.2

De deeltijdse beroepsopleidingen

Grafiek 16

Profiel van de vrijgestelden voor een deeltijdse beroepsopleiding in 2022, met rechts de opleidingen van minder dan 17,5 uur/week (91,0)

In het geval van de vrijstellingen voor deeltijdse beroepsopleidingen behandelen we opleidingen voor een beroep waarin een tekort aan arbeidskrachten bestaat niet afzonderlijk, omdat die slechts 148 eenheden in artikel 91.4 vertegenwoordigen en geen enkele in artikel 91.0. De populatie wordt in haar geheel geëvalueerd en het zijn dus de twee vrijstellingsartikelen die we vergelijken: 91,4 voor de 'klassieke' deeltijdse opleidingen (2.981 eenheden) en 91,0 voor de opleidingen van minder dan 17,5 uur/week, georganiseerd in het Waalse Gewest (981 eenheden). Voor het overige, zoals te zien is in grafie 16, zijn de profielen van de vrijgestelden in die twee maatregelen min of meer dezelfde.

Wat valt ons vooral op?

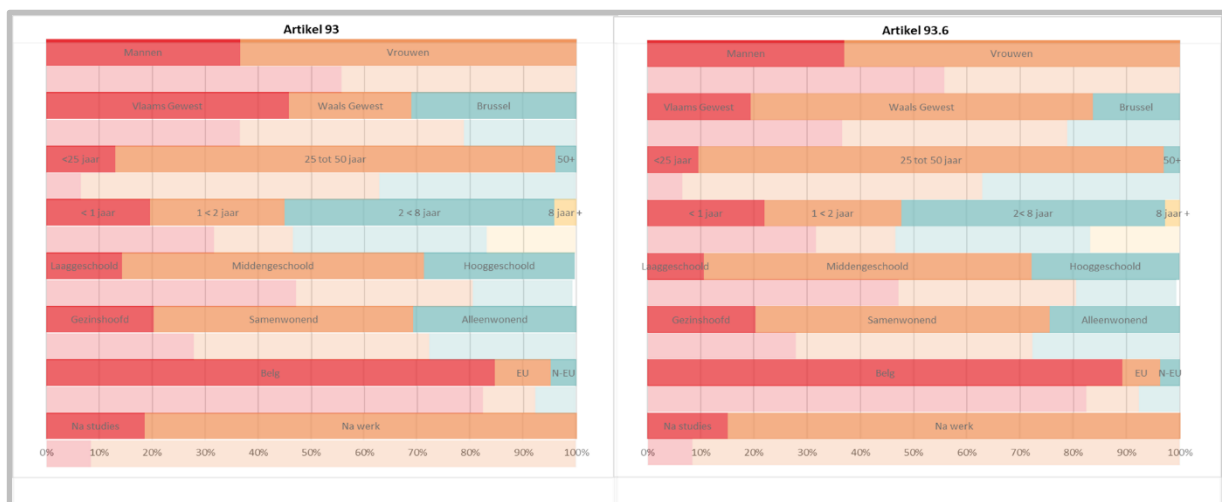
- In tegenstelling tot de voltijdse opleidingen, betreffende de deeltijdse opleidingen meer vrouwen dan mannen, respectievelijk 58% (artikel 91,4) en 55% (artikel 91,0).
- De populatie is vrij jong, vooral voor de opleidingen van meer dan 17,5 uur/week: 81% is jonger dan 50 jaar. Niettemin is de populatie van 50 jaar en ouder met 26% in artikel 91,0 de grootste van alle bestudeerde maatregelen.
- De werkloosheidsduur is langer dan die voor de voltijdse opleidingen en sluit aan bij de gemiddelden van de UVW-WZ met 50% vrijgestelde werklozen sinds minder dan 2 jaar.
- De laagopgeleide vrijgestelden zijn heel talrijk en zelfs in de meerderheid in artikel 91,4 (53%).
- De gezinshoofden, die ondervertegenwoordigd waren in de voltijdse opleidingen, zitten hier boven het gemiddelde van de UVW-WZ met respectievelijk 35% (artikel 91,4) en 33% (artikel 91,0).
- Het evenwicht tussen vrijgestelde Belgen, EU-onderdanen en andere ligt rond de gemiddeldes van de UVW-WZ.
- Het aandeel werklozen na studies is aanzienlijk: tot 18% in artikel 91,4.

3.2.3

Het hervatten van studies met volledig leerplan

Grafiek 17

Profiel van de vrijgestelden voor studies met volledig leerplan in 2022 met rechts de studies voor beroepen met een tekort aan arbeidskrachten (93,6)

De bovenstaande grafiek heeft betrekking op 1.042 eenheden voor artikel 93 en 1.889 eenheden voor artikel 93.6, dat betrekking heeft op beroepen met een tekort aan arbeidskrachten. De twee profielen lijken sterk op elkaar. We zijn daarin de volgende kenmerken:

- Veel meer vrouwen (62 à 63%) dan mannen hervatten studies met volledig leerplan.
- De categorie van 25-50 jaar is oververtegenwoordigd (83 à 87%) terwijl het bij de 50-plussers om minder dan 4% gaat.
- Een groot deel van de vrijgestelden is tussen de 2 en de 8 jaar werkloos (50 à 51%).
- Het gaat bij deze vrijstelling om een zeer klein aantal laaggeschoolde werklozen.
- De uitkeringstrekkers die gemiddeld en hooggeschoold zijn, zijn veel talrijker.
- De gezinshoofden (20%) zijn ondervertegenwoordigd ten opzichte van de gemiddeldes van de UVW-WZ, in tegenstelling tot de samenwonenden (49 à 55%).
- Het aandeel buitenlanders onder de vrijgestelden licht iets lager dan de gemiddeldes van de UVW-WZ.
- De werklozen na studies maken 19% van de populatie uit in artikel 93.

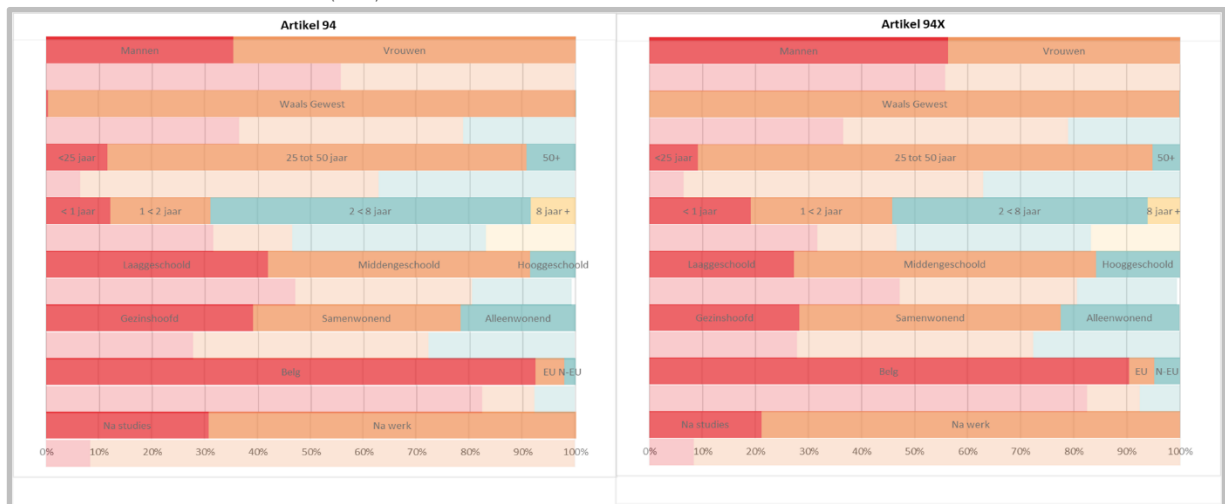
3.2.4

De opleiding aanvaard door de directeur

Ter herinnering: in 2022 wordt de maatregel enkel nog gebruikt in het Waalse Gewest maar het gaat nog om 1.303 eenheden voor de opleidingen buiten de knelpuntberoepen en 277 voor de knelpuntberoepen.

Grafiek 18

Profiel van de vrijgestelden voor een opleiding aanvaard door de directeur in 2022 met rechts de beroepen met een tekort aan arbeidskrachten (94X)

De opleidingen aanvaard door de directeur (1.303 eenheden in artikel 94 en 277 in 94X) vallen bijna per definitie buiten het kader: ze worden verondersteld enkel te worden toegekend in omstandigheden waarin geen van de andere maatregelen kan worden toegepast. Daardoor is het scala aan profielen ongetwijfeld heterogener dan bij de andere vrijstellingsartikelen. We kunnen toch enkele zaken observeren:

- De vrouwen zijn oververtegenwoordigd in artikel 94 (65%) terwijl ze in de minderheid zijn in 94X, wat een beetje het omgekeerde is van wat we hiervoor zagen.
- Het aandeel van de -50-jarigen overschrijdt 90% aan beide kanten.
- De maatregel betreft minder werklozen van korte duur dan de vorige maatregelen (respectievelijk 12 en 19% van de personen die minder dan een jaar werkloos zijn).
- Het studieniveau varieert sterk afhankelijk van het feit of de vrijgestelden al dan niet worden opgeleid voor een beroep met een tekort aan arbeidskrachten.
- De gezinshoofden zijn heel talrijk bij artikel 94 (39%).
- Zeer weinig buitenlanders vallen onder deze maatregel.
- Het aandeel werklozen na studies overschrijdt 30% in artikel 94.

3.2.5

Het individuele actieplan

Zoals we in hoofdstuk 2.2.5 zagen, is de vrijstelling voor individuele actieplannen een recente maatregel die al door elk gewest werd uitgetoetst, maar verhoudingsgewijs meer wordt gebruikt door het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest. Vergelijken met de andere vrijstellingsartikelen heeft dit artikel twee typische kenmerken. Ten eerste zijn de opleidingen, die vaak versneld verlopen, slechts een onderdeel van een breder en meer individueel proces. Ten tweede is het programma bindend: elke stap moet worden nageleefd of er volgt een sanctie.

Figuur 19 vergelijkt het profiel van de vrijgestelden naargelang hun programma al dan niet leidt tot een beroep met een tekort aan arbeidskrachten. We kijken echter met voorzichtigheid naar de resultaten van de rechtse tabel gelet op het beperkte aantal vrijgestelden voor artikel 94,2 (162 eenheden tegenover 1.347 voor artikel 94,2).

Grafiek 19

Profiel van de vrijgestelden voor individueel actieplan in 2022 met aan de rechterkant de beroepen met een tekort aan arbeidskrachten (94,2X)

Zoals we zien op de grafiek:

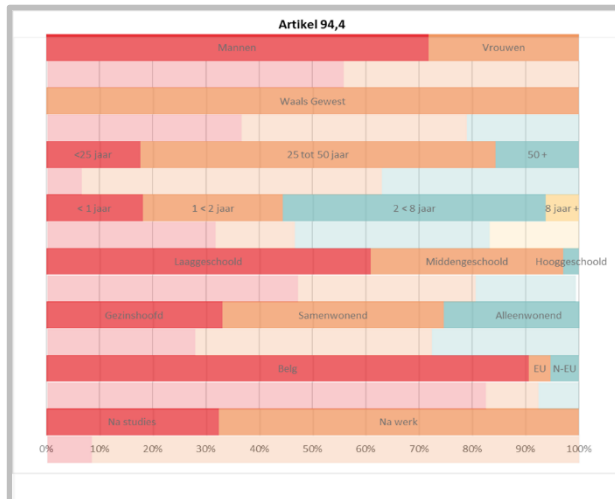
- zijn de vrouwen ruim in de meerderheid in artikel 94,2 (71%) en lichtjes in de meerderheid in artikel 94,2X voor de knelpuntberoepen (52%);
- ligt net als voor de andere artikelen, de gemiddelde leeftijd vrij laag;
- zijn de vrijgestelde werklozen nog niet heel lang werkloos (57% minder dan twee jaar);
- liggen het gemiddelde studieniveau en de gezinscategorie dicht in de buurt met die van de UVW-WZ;
- ligt het percentage buitenlandse vrijgestelden, vooral van buiten de EU, hoger dan het gemiddelde aan de twee kanten;
- vertegenwoordigen de werklozen na studies minder dan 15% van de vrijgestelden.

3.2.6

De EFT- of CISP-opleiding

Grafiek 20

Profiel van de vrijgestelden voor een EFT- of CISP-opleiding in 2022

De vrijgestelden voor een EFT- of CISP-opleidingen vertegenwoordigen voor 2022 gemiddeld 539 eenheden en geen ervan werd geregistreerd voor beroepen met een tekort aan arbeidskrachten. Zoals we gezien hebben in hoofdstuk 2.2.6 bestaat deze maatregel al heel lang maar enkel in het Waalse Gewest. De populatie heeft de volgende specifieke kenmerken:

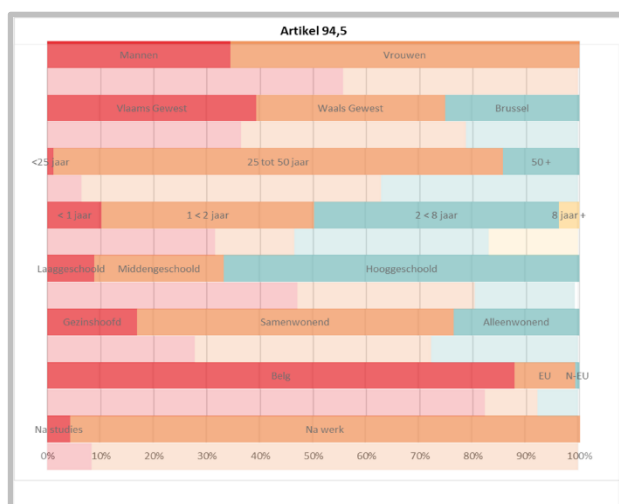
- Het gaat om veel meer mannen (72%) dan vrouwen.
- De <25-jarigen vormen een groot aandeel van de vrijgestelden (18%).
- De werkloosheidsduur is gemiddeld langer voor de meeste vrijstellingsartikelen.
- De meeste vrijgestelden (61%) hebben een laag opleidingsniveau.
- De gezinshoofden zijn goed vertegenwoordigd (33%) in vergelijking met de andere maatregelen.
- Weinig buitenlanders maken gebruik van deze vrijstelling.
- Het aandeel vrijgestelde werklozen na studies in artikel 94,4 bereikt 32%, zijnde het grootste aandeel van alle bestudeerde maatregelen.

3.2.7

De overeenkomst met een activiteitencoöperatie (ACCO)

Grafiek 21

Profiel van de vrijgestelden voor ACCO-overeenkomst in 2022

Voor de ACCO-overeenkomst, die kandidaat-ondernemers in hun beginstadium ondersteunt, waren er in 2022 505 vrijstellingen. Dat is de kleinste maatregel die we zullen analyseren in deze studie. De karakteristieken van de populatie zijn de volgende:

- Vrouwen zijn oververtegenwoordigd met 66% van de vrijstellingen.
- De gemiddelde leeftijd ligt hoger dan voor de andere vrijstellingsartikelen: bijna niemand jonger dan 25 jaar.
- 50% van de vrijgestelden is minder dan 2 jaar werkloos.
- Het aandeel hoogopgeleide vrijgestelden is zeer groot (67%).
- De samenwonenden zijn in de meerderheid (59%) en de gezinshoofden zijn ondervertegenwoordigd (17%).
- Bijna geen enkele buitenlander van buiten de EU maakt gebruik van dit vrijstellingsmotief.
- Het aandeel werklozen na studies is miniem (4%).

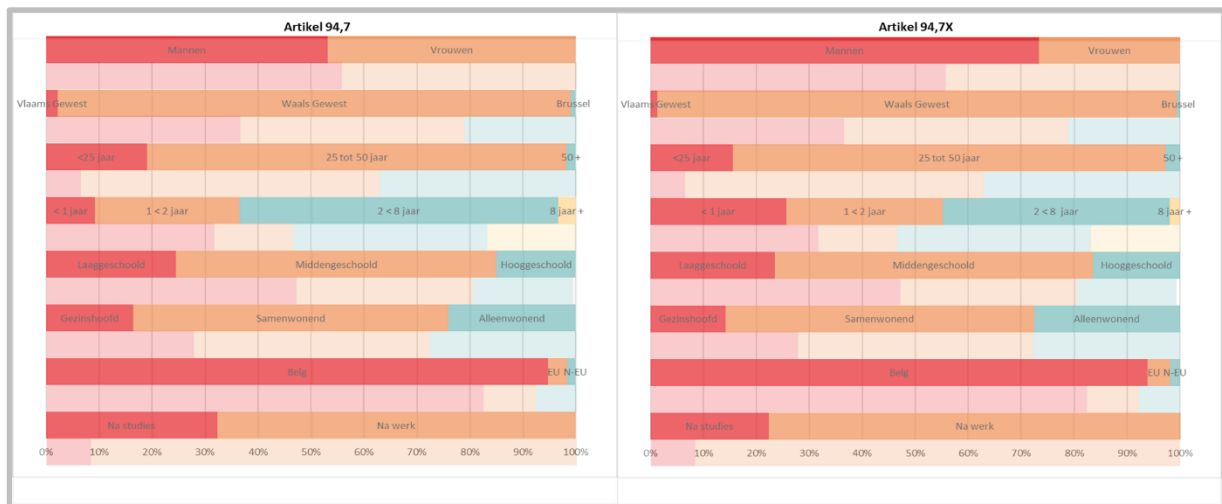
3.2.8

De alternerende opleiding

In 2020 waren gemiddeld 721 personen vrijgesteld voor een alternerende opleiding, onder wie 537 voor een beroep met een tekort aan arbeidskrachten.

Grafiek 22

Profiel van de vrijgestelden voor een alternerende opleiding in 2022 met rechts de beroepen met een tekort aan arbeidskrachten (94,7X)

Uitzonderlijk is het dus aan de rechterkant van de grafiek 22 dat het grootste deel van de populatie zich bevindt. We merken het volgende:

- Een groot overwicht van de mannen (72%), veel minder uitgesproken aan de linkerkant, voor de beroepen zonder een tekort aan arbeidskrachten.
- Een zeer lage gemiddelde leeftijd met slechts 2 à 3% 50-plussers.
- Een relatief korte werkloosheidsduur, vooral bij de knelpuntberoepen (55% minder dan 2 jaar).
- Een meerderheid vrijgestelden die gemiddeld opgeleid zijn (60%) aan de twee kanten van de tabel.
- Ook een meerderheid aan samenwonenden aan de twee kanten van de tabel (60 en 58%).
- Een zeer laag aandeel buitenlanders (nauwelijks 6%).
- 32% van de vrijgestelden zijn werklozen na studies in artikel 94,7 en 22% in 94,7X.

3.2.9

De PWA-vrijstellingen

Zoals uitgelegd in hoofdstuk 2.4.1 vallen de PWA-vrijstellingen niet echt onder het bevorderen van tewerkstellingskansen. Daarom stellen we hier bij wijze van documentatie een profiel van uitkeringstrekkers voor. De kwestie zal niet verder worden uitgediept in de volgende hoofdstukken.

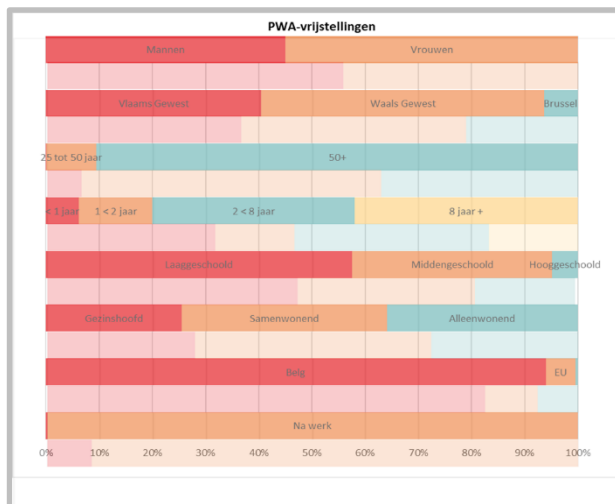
Zoals grafiek 23 aantoont zijn de personen met een PWA-vrijstelling (ter herinnering: gemiddeld 1.122 eenheden in 2022):

- iets meer vrouwen (55%) dan mannen (45%);
- verdeeld over de drie gewesten van het land;
- allemaal ouder dan 25 jaar, en 90% 50 jaar of ouder;
- voor meer dan 40% personen die al langer dan 8 jaar werkloos zijn;
- voor 60% laaggeschoolden;
- vrij evenwichtig verdeeld over de 3 gezinstoestanden;

- voor 94% Belgen
- allemaal werklozen na werk.

Dit profiel komt volledig overeen met de specifieke voorwaarden van het statuut, dat vooral gericht is op oudere langdurig werklozen.

Grafiek 23
Profiel van de PWA-vrijgestelden in 2022

3.3 Overeenkomsten en verschillen

De verschillende profielen uit dit hoofdstuk 3.2 zijn heel gevarieerd, soms binnen eenzelfde vrijstellingsartikel, tussen de populaties gericht op de knelpuntberoepen en de andere. Er zijn wel twee gemeenschappelijke kenmerken voor alle maatregelen:

- De gemiddelde leeftijd van de vrijgestelden ligt in alle gevallen lager dan de gemiddelde leeftijd van de UVW-WZ: veel jongeren van minder dan 25 jaar in een van de geëvalueerde maatregelen, in tegenstelling tot de 50-plussers die bijna afwezig zijn in meerdere gevallen.
- De zeer langdurig werklozen (meer dan 8 jaar) zijn zeldzaam in de meeste redenen voor vrijstelling en liggen in elk geval altijd onder de gemiddelden van de UVW-WZ.

Bovendien is er, op een uitzondering na (de ACCO-overeenkomst), ook een hoog percentage werklozen na studies; die zijn verhoudingsgewijs tot vier keer talrijker dan in de gemiddelden van de UVW-WZ.

Voor alle andere criteria varieert het profiel in functie van de maatregel en volgt het een bepaalde selectielogica. Dat kunnen we aantonen aan de hand van enkele voorbeelden.

Een relatief hoger opleidingsniveau is bijvoorbeeld logischerwijs vereist om studies met volledig leerplan te hervatten of een activiteit als ondernemer op te starten (ACCO-overeenkomst), terwijl EFT- of CISP-opleidingen zich zullen richten op het verstrekken van kwalificaties aan een laagopgeleid publiek.

Ook het feit dat er veel minder gezinshoofden zijn die een voltijdse beroepsopleiding volgen dan diegenen die een deeltijdse beroepsopleiding volgen, is niet verrassend; het weerspiegelt de moeilijkheden die met name die gezinscategorie ondervindt om voltijds beschikbaar te zijn.

Sommige van de maatregelen leiden voornamelijk naar manuele en/of technische beroepen, met een nog steeds voornamelijk mannelijke populatie. Dat is bijvoorbeeld het geval voor de alternerende opleidingen.

Ten slotte is er het geval van het relatief grote aantal werkloze buitenlanders die onder het individuele actieplan vallen. Het doel van die maatregel, die weliswaar dwingend is, is om de professionele integratie van een groep met specifieke moeilijkheden zoals taalbarrières van dichtbij op te volgen.

3.4

Voor iedereen toegankelijke vrijstellingen?

Met uitzondering van de PWA-vrijstellingen zijn alle vrijstellingsmaatregelen die in deze studie worden onderzocht, bedoeld om de integratie of re-integratie van werklozen op de arbeidsmarkt te vergemakkelijken. De vrijstelling op zich is volledig in overeenstemming met de principes van de Europese pijler van sociale rechten, die, zoals we in hoofdstuk 1.3 zagen, de toegang tot kwaliteitsvol leren en tot sociale bescherming tijdens dat leren aanmoedigt, wat dat leren ook moge zijn.

Voldoet de verscheidenheid aan vrijstellingsartikelen die we net hebben bekeken aan de behoeften en verwachtingen van alle soorten werkzoekenden? De diversiteit van de profielen verkregen in de subhoofdstukken 3.2.1 tot 3.2.8, suggereert dat ze dat in grote mate doen.

Sinds de zesde staatshervorming heeft elk gewest de gelegenheid gehad om zijn opleidings- en begeleidingsplannen verder te verfijnen in overeenstemming met de realiteit op het terrein. In die context is het het Waalse Gewest dat veruit de meeste mogelijkheden voor de re-integratie van zijn werklozen heeft verkend en nog steeds verkent. Het Vlaamse Gewest gebruikt daarentegen maar zo goed als 4 maatregelen. Het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest positioneert zich tussen de twee. Het gebruikt voornamelijk 5 van de 9 vrijstellingen die we hebben besproken. Afhankelijk van waar ze wonen, hebben werkzoekende werklozen mogelijk niet dezelfde toegang tot een opleidings- of studiemaatregel die onder een vrijstelling valt.

In zijn geheel biedt het huidige systeem van vrijstellingen een brede waaier aan mogelijkheden.

De verschillen tussen mannen en vrouwen in bepaalde maatregelen laten zich vaak verklaren door de oriëntatie van de betreffende opleiding of studies, die meer aangepast is aan het ene of het andere geslacht. Als we alle motieven samentellen, is de verhouding mannen/vrouwen verrassend in evenwicht: 14.554 eenheden voor de vrouwen, 14.513 voor de mannen.

Wat leeftijd betreft, is er in bijna alle maatregelen een concentratie van vrijstellingen voor jongeren en, vergeleken met de cijfers van de UVW-WZ, een duidelijke ondervetegenwoordiging van 50-plussers. Een jonge populatie begeleiden naar de arbeidsmarkt via opleiding, studies of een begeleidingsplan lijkt duidelijk intuïtiever dan oudere werklozen op dezelfde manier begeleiden. De activering van die laatste groep staat echter centraal in veel debatten en is een aandachtspunt van de gewestinstellingen (Forem, 2018; View.Brussels, 2020). Dat punt zal opnieuw worden besproken in hoofdstuk 5.

Ongeacht de duur van de werkloosheid is een vrijstelling voor opleidingen en studies mogelijk. De cijfers tonen echter aan dat de zeer langdurig werklozen (8 jaar en meer) moeilijk bij een dergelijk proces te betrekken zijn, zelfs in maatregelen zoals het individuele plan.

Het studieniveau vormt geen obstakel. Integendeel, veel programma's richten zich op laaggeschoolde werklozen, voor wie de integratie in de arbeidsmarkt minder evident is. Werkzoekenden met een diploma zijn daarnaast goed vertegenwoordigd in meerdere maatregelen.

Tot slot komt het aandeel buitenlanders (EU of niet-EU), met gemiddeld 17% voor alle vrijstellingsartikelen, sterk overeen met de cijfers voor de UVW-WZ.

In principe maakt artikel 94 van de door de directeur aanvaarde opleidingen/studies het mogelijk dat van bepaalde selectieregels wordt afgeweken om toegang te krijgen tot vrijstellingen. Toch is dat artikel vatbaar voor subjectiviteit en gebrekkige waardering. We zullen in hoofdstuk 4.2.7 over de kwaliteit van de uitstroom zien of die positionering in de marge van de andere maatregelen succesvol is.

De kwestie van alleenwonende werklozen met kinderen ten laste in het systeem van de vrijstellingen

Uit een kwalitatieve studie die in 2021 door Bruxelles-Formation werd voorgesteld¹³, blijkt in welke mate de gezinssituatie een belemmering kan vormen om effectief een opleiding te volgen die onder een vrijstelling valt. Het verzoenen van privéleven/opleiding is soms moeilijk of zelfs onmogelijk voor gezinshoofden, vooral in eenoudergezinnen, en dat leidt tot een hoger aantal personen die ermee stoppen.

Van de categorieën werklozen krijgen alleenstaande ouders met kinderen ten laste steeds meer aandacht¹⁴: hun (her)inschakeling op de arbeidsmarkt hangt af van bepaalde factoren, die niet enkel op hen zelf een invloed hebben. Wanneer we onze opzoeken verfijnen, stellen we vast dat meer dan een op de twee vrijgestelde gezinshoofden een alleenstaande ouder is. Daarom vonden we het belangrijk om die populatie apart te behandelen in dit hoofdstuk en in het deel over de kwaliteit van de uitstroom uit het statuut van vrijgestelde (hoofdstuk 4.4).

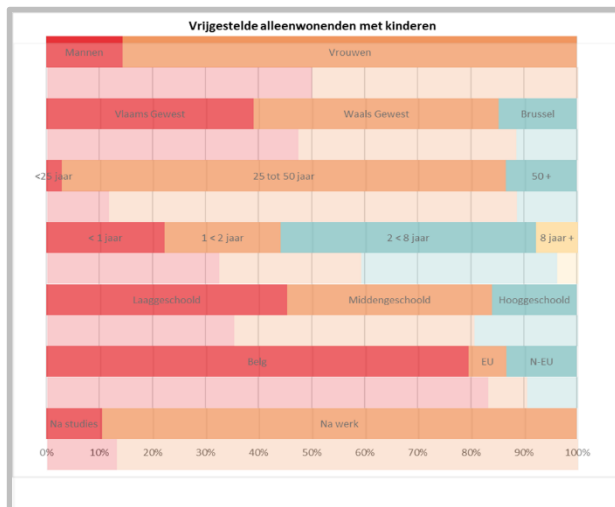
In 2022 waren gemiddeld 3.989 vrijgestelde werklozen alleenstaande ouders met kinderen ten laste, zijnde 13,7% van de totale populatie. Hun aandeel bedroeg 14,2% in 2014. Sindsdien is het dus licht gedaald, in lijn met de tendensen die werden waargenomen bij de UVW-WZ (in 2018 waren er 11,7% alleenstaande ouders bij de UVW-WZ).

¹³ 'Les conditions de vie des stagiaires en formation : obstacles ou leviers ? Focus sur les formations pré-qualifiantes' [De leefomstandigheden van stagiairs in opleiding: obstakels of hefboomen? Focus op prekwalificerende opleidingen], Bruxelles-formation, januari 2021.

¹⁴ Zie de studie van de RVA over 'Alleenstaande ouders in de werkloosheid en in de stelsels van werkonderbrekingen', RVA 2020.

Grafiek 24

Profiel van vrijgestelde alleenstaanden met kinderen ten laste in 2022, vergeleken met alle vrijgestelde personen

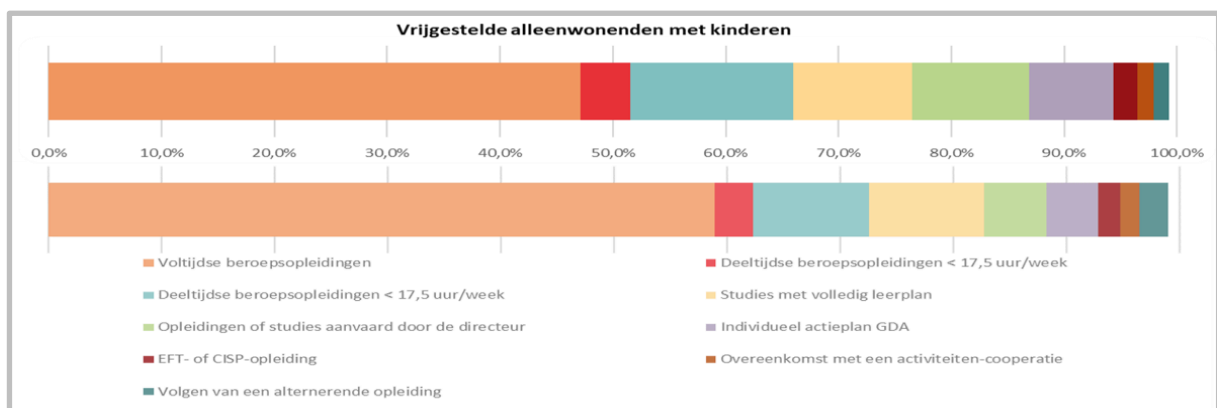

Grafiek 24 toont het specifieke profiel van de groep vrijgestelde alleenstaande ouders in vergelijking met het algemene profiel van alle werklozen die zijn vrijgesteld voor opleiding/studies (lichter gekleurd).

Zoals te verwachten is het duidelijkste verschil er bij het geslacht: terwijl het aandeel mannen/vrouwen perfect in het algemeen perfect in evenwicht is, gaat het bij 89% van de vrijgestelde alleenstaande ouders om vrouwen. Er zijn heel weinig jongeren onder de 25, wat logisch is, maar toch 13% 50-plussers, een cijfer dat voortdurend stijgt (het was 6% in 2014) en deels kan worden verklaard door de voortdurende stijging van de leeftijd waarop mensen kinderen krijgen, maar ongetwijfeld ook door de grotere aandacht die de laatste jaren wordt besteed aan de (her)activering van oudere werklozen. Vrijgestelde alleenstaande ouders zijn verhoudingsgewijs langer werkloos en hebben een relatief laag opleidingsniveau vergeleken met de gemiddelden voor vrijgestelden in het algemeen. Het aandeel van vrijgestelde buitenlanders in deze groep is meer dan 20%, ruim boven het gemiddelde.

Grafiek 25

Relatief belang van vrijstellingsartikelen voor alleenstaanden met kinderen vergeleken met alle vrijstellingen in 2022

Zoals grafiek 25 laat zien, verschillen de vrijstellingsartikelen gebruikt door alleenstaande ouders met kinderen aanzienlijk van het totaal. Het gaat om minder voltijdse beroepsopleidingen (-12%) en alternerende opleidingen (-1%). Tegenover die daling van 13% staat een stijging van 5% voor de deeltijdse opleidingen (van meer of minder dan 17,5 uur/week), van 5% voor de opleidingen aanvaard door de directeur en van 3%

voor de individuele actieplannen. Die verdeling weerspiegelt de hierboven vermelde moeilijkheden: meer deeltijdse maatregelen of maatregelen in de rand van het systeem (opleiding aanvaard door de directeur) en meer ondersteunde begeleidingen (individuele actieplannen) worden gebruikt om de kansen op terugkeer naar de arbeidsmarkt te optimaliseren. In hoofdstuk 4.4 bekijken we of die bijzondere maatregelen efficiënt zijn.

Het traject na de vrijstelling

4.1

Methodologie

Ter herinnering: het doel van dit belangrijke hoofdstuk is om een zo nauwkeurig en accuraat mogelijk overzicht te krijgen van wat er gebeurt met vrijgestelde werklozen in de maanden na het einde van hun vrijstelling. De gewestinstellingen werken al actief rond het analyseren van de resultaten van hun opleidings- en re-integratiemaatregelen. Hun onderzoeksgebied is echter zowel breder – ze behandelen alle werkzoekenden – als beperkter – ze focussen op de wedertewerkstelling.

De RVA beschikt over individuele gegevens waarmee het elke vrijgestelde persoon na zijn vrijstelling per maand kan opvolgen. In dit geval gaat het dus niet alleen om het markeren van een eindpunt, of dat nu na zes maanden of na een jaar is, maar om het inschatten van het hele traject dat volgt op het einde van een vrijstelling en de verschillende sociaaleconomische overgangen die dat traject markeren.

Omwille van de hoeveelheid gegevens, maar ook om vergelijkingen met bestaande publicaties mogelijk te maken, werd de observatieperiode beperkt tot 12 maanden vanaf het einde van de vrijstelling.

Ondanks onze wens om zo recent mogelijke gegevens te bestuderen, heeft de onmiskenbare invloed van de coronacrisis op de resultaten van de afgelopen jaren ons ertoe aangezet om 2018 als referentiejaar te kiezen (met opvolgingsresultaten die zich dus uitstrekken tot uiterlijk eind 2019), een jaar dat bovendien wordt gekenmerkt door een kleine conjuncturele afwijking.

Alle criteria die in hoofdstuk 3 zijn gebruikt om het profiel vast te stellen van degenen die onder de verschillende vrijstellingsartikelen zijn vrijgesteld, worden gebruikt als basis voor het samenstellen van controlegroepen¹⁵ onder de populatie van werkzoekende volledig werklozen. Voor elk artikel met een populatie die voldoende groot was, werd een aparte controlegroep gemaakt. Een vergelijking van sociaaleconomische gegevens over 12 maanden van de doelgroep (uitstromende vrijgestelden) met die van de controlegroep geeft een vrij nauwkeurig beeld van de impact van de gevolgde opleiding/studies op de terugkeer naar werk.

Ondanks de objectiviteit van de aanpak, die alom erkend wordt in statistisch onderzoek, moeten we niet vergeten dat er echte mensen achter de cijfers zitten. Hoe nauwkeurig de bepaling van de controlegroep ook is, kunnen bepaalde onmeetbare criteria zoals de motivatie, de rol van begeleidende instellingen en de feitelijke dagelijkse menselijke situatie allemaal onnoemelijke factoren zijn die de resultaten beïnvloeden. De conclusies uit onze observaties moeten daarom worden genuanceerd.

¹⁵ De controlegroep wordt samengesteld door middel van een 'toevallige gestratificeerde steekproef' uit de populatie van uitkeringsgeëchtigde werkzoekende werklozen. De zoekmotor selecteert voor dezelfde periode een steekproef van individuen met dezelfde kenmerken als de doelgroep, op een uitzondering na. In ons geval gaat die uitzondering over de vrijstelling: de werklozen van de controlegroep hebben geen opleidingen of studies gevolgd die toegang geven tot een vrijstelling.

Concreet is, met uitzondering van de PWA-vrijstellingen, elk vrijstellingsartikel dat in hoofdstuk 3 wordt beschreven het onderwerp van een analyse van de kwaliteit van de uitstroom. De belangrijkste (voltijdse beroepsopleidingen, halftijdse beroepsopleidingen en hervatting van studies) worden uitgesplitst bekeken naargelang ze al dan niet betrekking hebben op knelpuntberoepen. De doelgroepopulatie varieert van 433 uitstromers voor de kleinste groep (art. 94,7) tot 22.347 voor de grootste groep (art. 91,1). De parallel gegenereerde controlegroepen hebben een minimale theoretische populatie van 1.000 personen en een maximale theoretische¹⁶ populatie van maximaal 7.000 personen.

Voor elke groep zullen drie indicatoren worden berekend voor de kwaliteit van de uitstroom.

Het meest betrouwbaar is ongetwijfeld het **verschil arbeidsdagen – werkloosheidsdagen** gedurende de 12 maanden volgend op de laatste maand van de vrijstelling. Een werkzoekende heeft bijvoorbeeld na zijn vrijstelling 160 dagen¹⁷ gewerkt en is 145 dagen werkloos geweest in het daaropvolgende jaar. Zijn ratio arbeid/werkloosheid zal 160-145 zijn, dus 15. In die berekening zou een uitstromer die een voltijdse job had gevonden zodra hij zijn opleiding had afgerond en die niet had verlaten, een 'score' van ongeveer 310 hebben; omgekeerd zou een schoolverlater die in het jaar na zijn opleiding helemaal niet had gewerkt, een resultaat van -310 hebben. Een van de voordelen van deze aanpak is dat er rekening wordt gehouden met uitzendarbeid en korte overeenkomsten.

We zullen ook kijken naar **het aandeel schoolverlaters dat nog steeds volledig werkloos is in de 12de maand na het einde van de vrijstelling**, wat onze tweede indicator zal zijn.

Een derde indicator ten slotte is het **aandeel schoolverlaters die geen enkele dag werk hebben aangegeven tijdens de 12 maanden** waarop de analyse betrekking heeft.

Die drie metingen zijn alleen zinvol als ze vergeleken worden met de resultaten van hun controlegroep. Logischerwijs zouden de trends die worden waargenomen voor een van de indicatoren consistent moeten zijn met die voor de andere twee, zodat een relevante beoordeling van de kwaliteit van de uitstroom uit de vrijstellingen mogelijk is.

Om de analyse van de kwaliteit van de uitstroom aan te vullen, zullen we voor zowel de doel- als de controlegroep het histogram van de verschillende sociaaleconomische statussen van de uitstroom na 12 maanden voorstellen, een overzicht dat al werd gebruikt in de studie van 2013 (RVA, 2013) maar dat gebruikmaakt van de aanzienlijke vooruitgang die we hebben geboekt in onze opvolging. In 2013 was het immers nog niet mogelijk om de uitstromers op te volgen die geen enkele tussenkomst van de RVA genoten. De status 'onbekend' van toen wordt nu opgedeeld in werk, zelfstandige arbeid, ongeschiktheid/ziekte, pensioen, overlijden¹⁸.

Naast een analyse per artikel zullen we zien of bepaalde criteria een rol spelen in de slaagkansen: effectieve duur van de vrijstelling, maand van uitstroom enz. Van de criteria die de kwaliteit van de uitstroom beïnvloeden, weten we dat de activiteitssector waarin de opleiding kadert doorslaggevend is. Gezien de hoeveelheid gegevens die nodig is om die invloed in detail te analyseren, is echter besloten om dat aspect in een latere publicatie apart te behandelen.

¹⁶ Die theoretische populatie is diegene vermeld in de query. Voor een exacte overeenstemming met de criteria van de doelgroep, heeft het programma wat speelruimte rond de gevraagde theoretische waarde.

¹⁷ Aangezien de werkloosheid wordt vergoed op basis van 6 dagen/week, zet de RVA de gepresteerde arbeid automatisch om op dezelfde basis. Een voltijdse week van 38 uur vertegenwoordigt in onze statistieken 6 werkdagen; de vergelijking met de werkloosheidscijfers blijft dus in evenwicht.

¹⁸ Deze twee laatste statuten zijn van weinig belang voor ons in het kader van deze studie. Ze zullen dus niet in de grafieken verschijnen.

4.2

Analyse van de uitstroom uit de vrijstellingen

In 2018 eindigde voor 61.525 werklozen een vrijstelling die werd geïdentificeerd onder de maatregelen die deze studie in aanmerking neemt. Ter herinnering: er bestaan andere vrijstellingsartikelen in 2018, maar de populatie die ze vertegenwoordigen is te beperkt om een pertinente analyse mogelijk te kunnen maken. Tabel 1 geeft een volledig overzicht van de gebruikte maatregelen en de gemiddelde populatie doorheen de jaren.

Elk vrijstellingsartikel zal afzonderlijk en op dezelfde manier worden voorgesteld in dit hoofdstuk. Om hun veronderstelde impact op de kwaliteit van de uitstroom te beoordelen, zullen de artikelen X (die betrekking hebben op de knelpuntberoepen) met een voldoende populatie afzonderlijk worden behandeld.

We geven de voorkeur aan een visuele benadering door middel van tabellen en grafieken en zullen alleen de opmerkelijke aspecten van de analyse belichten. Voor een beter begrip van de tekst wordt de eerste tabel in hoofdstuk 4.2.1 hieronder, rechts van commentaar voorzien.

4.2.1

Uitstroom uit voltijdse beroepsopleidingen exclusief knelpuntberoepen (art. 91,1)

Tabel 2

Balans van de uitstroom uit de voltijdse beroepsopleidingen (exclusief knelpuntberoepen) vs. de controlegroep in 2018

Voltijdse beroepsopleidingen		
BALANS VRIJSTELLING	BALANS CONTROLEGROEP	
91,1		
22347	7974	7000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
32,5	-41,7	
	74,2	
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
8642	4230	
38,7%	53,0%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
5305	3085	
23,7%	38,7%	

Totale populatie van de uitstromers en van de controlegroep (in grijs, de theoretische populatie aangevraagd).

Vershil (in dagen) tussen het resultaat van de doelgroep links en die van de controlegroep rechts.

Absoluut aantal (bovenste lijn) en aandeel (onderste lijn) van de populatie zonder werk op de 12e maand

Absoluut aantal (bovenste lijn) en aandeel (onderste lijn) van de populatie helemaal zonder werk gedurende de opvolgingsperiode.

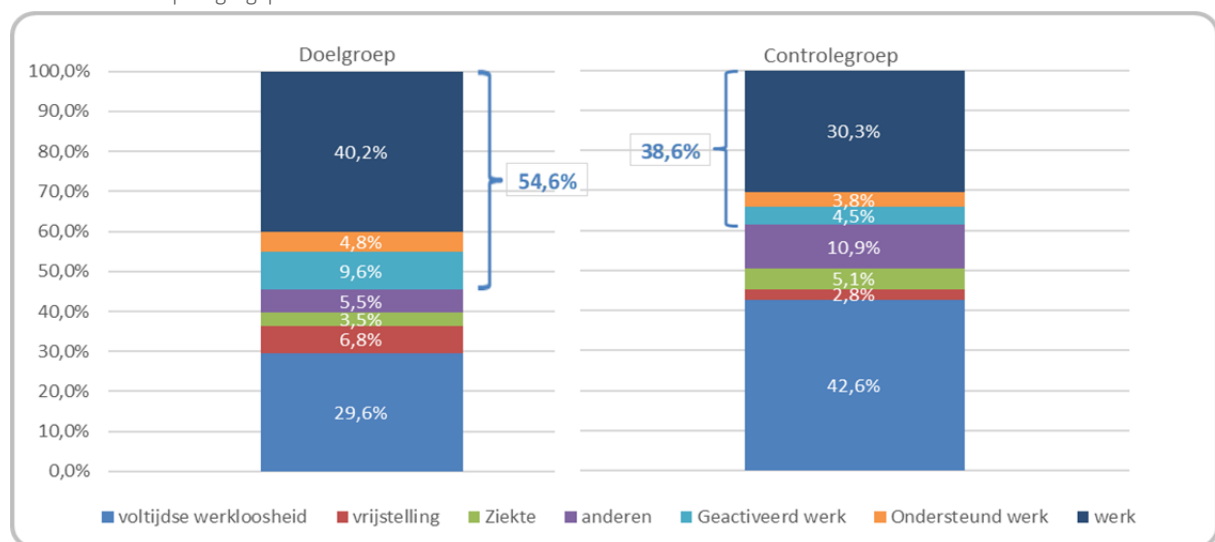
Artikel 91,1 is (en was altijd al) het vaakst gebruikte vrijstellingsartikel: de voltijdse beroepsopleiding betreft, ter herinnering, ongeveer 60% van de populatie vrijgestelden van de drie gewesten. In 2018 vertegenwoordigden de opleidingen voor knelpuntberoepen (art. 91,1X) 1/3 van de uitstromers. Die opleidingen worden behandeld in hoofdstuk 4.2.2.

Het ging dus om 22.347 personen voor wie de vrijstelling voor een beroepsopleiding exclusief de knelpuntberoepen eindigde in 2018. Er moet wel worden opgemerkt dat onze gegevens het niet mogelijk maken om het slaagpercentage voor de opleiding te bepalen of zelfs maar te bepalen of de opleiding werd afgerond. We komen op dat aspect terug in hoofdstuk 4.3.

De drie indicatoren in tabel 2 laten een duidelijk positief resultaat zien (groen overzicht voor de doelgroep). De uitstromers uit een vrijstelling hebben gemiddeld 74,2 dagen meer gewerkt dan hun tegenhangers van de controlegroep. Hierbij moet worden opgemerkt dat arbeid als zelfstandige niet kan worden meegenomen in deze indicator, maar wel in de andere twee. Bijna 15% meer uitstromers waren aan het werk aan het einde van de twaalfde maand (38,7% tegenover 53%) en minder dan een kwart van hen (23,7%) had in het jaar na hun vrijstelling helemaal niet gewerkt, d.i. ook 15% minder dan in de controlegroep.

Grafiek 26

Socio-economische posities van de uitstromers uit een voltijdse beroepsopleiding vs. controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

Grafiek 26 maakt het ons mogelijk de analyse te verfijnen door de situatie na 12 maanden te beschouwen. Van beneden naar boven is de grafiek onderverdeeld in 7 statuten. De volledige werkloosheid, de vrijstelling (in dit geval een terugkeer naar een andere soort opleiding of studies gedekt door een vrijstelling), de ziekte/arbeidsongeschiktheid, de categorie 'andere', voornamelijk bestaand uit ongekende socio-economische posities, en de drie categorieën van werknemers, gegroepeerd door een accolade: 'geactiveerd' werk (tewerkstelling met een gekende tussenkomst van de uitbetalingsinstellingen), 'ondersteund' werk (IGU, tijdelijke werkloosheid, vakanties leerkrachten ...) en werk zonder bijstand waaraan we de zelfstandige werknemers hebben toegevoegd.

Het percentage naast de accolade links is ongetwijfeld het belangrijkste cijfer voor ons: het stelt het aandeel vrijgestelde werklozen voor die aan het werk zijn na 12 maanden en het staat recht tegenover zijn tegenhanger in de controlegroep. 54,6% van de uitstromers van artikel 91,1 is 12 maanden na het einde van hun vrijstelling officieel aan het werk, tegenover 38,6% in de controlegroep. Naast die werknemers met een duidelijk omschreven statuut, moet worden opgemerkt dat 6,3% van de populatie in de doelgroep van volledig werklozen arbeidsdagen had aangegeven in de betrokken maand. Hoewel we er omwille van de leesbaarheid

geen aparte categorie aan hen hebben gewijd, vinden we het belangrijk om erop te wijzen dat veel werklozen regelmatig arbeidsdagen presteren, vaak uitzendarbeid, zonder dat hun statuut verandert. In ons geval vertegenwoordigen die werklozen-werknemers meer dan 1/5 van de categorie van de voltijdse werklozen.

Nog twee andere bijzonderheden zijn het vermelden waard: de mate van terugkeer naar een vrijstelling van uitstromers (6,8%) is veel hoger dan die van de controlegroep (2,8%) en het percentage van de populatie in arbeidsongeschiktheid/ziekte ligt daarentegen lager in de doelgroep (3,5%) dan in de controlegroep (5,1%). We zullen zien of die bijzonderheden ook zichtbaar zijn in de andere vrijstellingsartikelen.

4.2.2

Uitstroom uit de voltijdse beroepsopleiding voor een knelpuntberoep (art. 91,1X)

Tabel 3

Balans van de uitstroom uit de voltijdse beroepsopleiding voor een knelpuntberoep vs. controlegroep in 2018

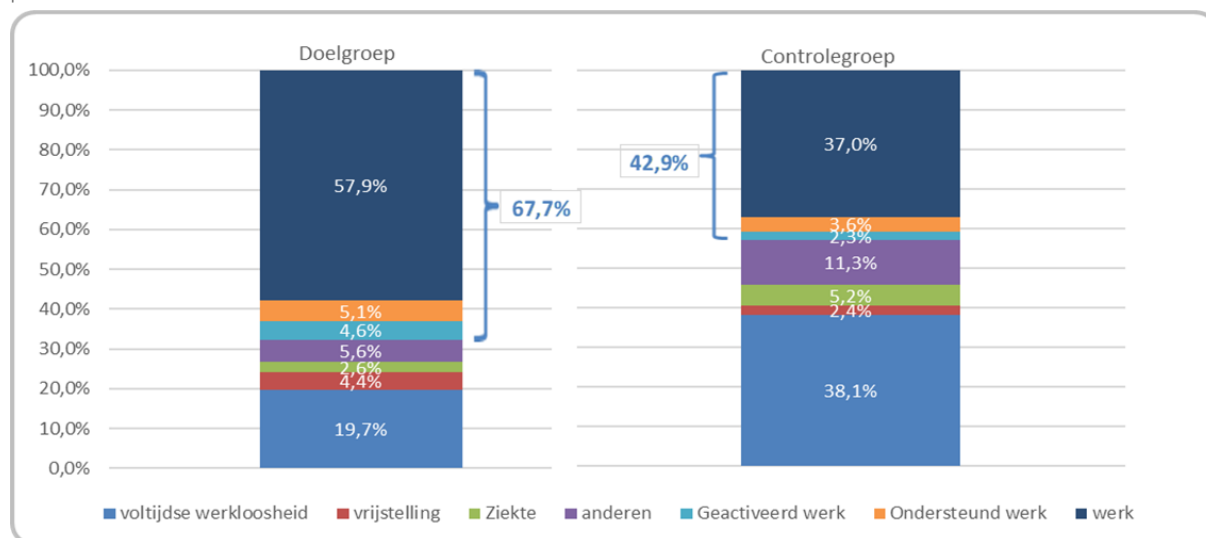
Voltijdse beroepsopleidingen (knelpuntberoepen)		
BALANS VRIJSTELLING 91,1X		BALANS CONTROLEGROEP
10982		7241 7000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
98,7		-14,8
113,5		
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
2907		3451
26,5%		47,7%
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
1443		2428
13,1%		33,5%

Er wordt bijzondere aandacht besteed aan de opleidingen voor knelpuntberoepen, met speciale maatregelen om de toegang daartoe te vergemakkelijken en om ze aan te moedigen. Aangezien ze duidelijk bedoeld zijn om de kloof te overbruggen tussen jobs die al te lang open staan en onvoldoende gekwalificeerde werkzoekenden, is hun rol potentieel cruciaal en wordt er veel verwacht van de resultaten.

Het ging in 2018 om 10.982 personen voor wie de vrijstelling voor een voltijdse beroepsopleiding voor een knelpuntberoep eindigde. Zoals we zien in tabel 3 is voor de uitstromers de verhouding werk/werkloosheid resoluut gericht op werk (+98,7). Ze hebben gemiddeld 113,5 dagen meer gewerkt dan de werklozen van de controlegroep. Slechts 26,5% had geen werk de 12de maand na de uitstroom uit de vrijstelling en 13,1% had helemaal niet gewerkt in de loop van de 12 maanden van de opvolging. In de twee gevallen bedraagt het verschil met de controlegroep meer dan 20%.

Grafiek 27

Socio-economische posities van de uitstromers uit een voltijdse beroepsopleiding voor een knelpuntberoep vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode.

Een blik op grafiek 27 spreekt ook voor zich. 67,7% van de uitstromers zijn aan het werk na de 12 maanden van de opvolging tegenover 42,9% van de controlegroep. Er zijn slechts 19,7% van de voltijds werklozen van wie meer dan 1/4 (5,6% van de populatie) arbeidsdagen heeft aangegeven in de betrokken maand. 4,4% van de uitstromers hervatte een opleiding waarvoor ze een nieuwe vrijstelling kregen; dat is meer dan in de controlegroep (2,4%). Ten slotte zijn er twee keer minderen personen in arbeidsongeschiktheid/ziekte in de doelgroep (2,6%) dan in de controlegroep (5,2%).

4.2.3

Uitstroom uit de deeltijdse beroepsopleiding (art. 91,4)

Tabel 4

Balans van de uitstroom uit de deeltijdse beroepsopleiding vs. controlegroep in 2018

Deeltijdse beroepsopleidingen		
BALANS VRIJSTELLING	BALANS CONTROLEGROEP	
91,4	7260	7000
11507	7260	7000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
-55,1	-73,2	
18,1		
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
6247	4355	
54,3%	60,0%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
4388	3385	
38,1%	46,6%	

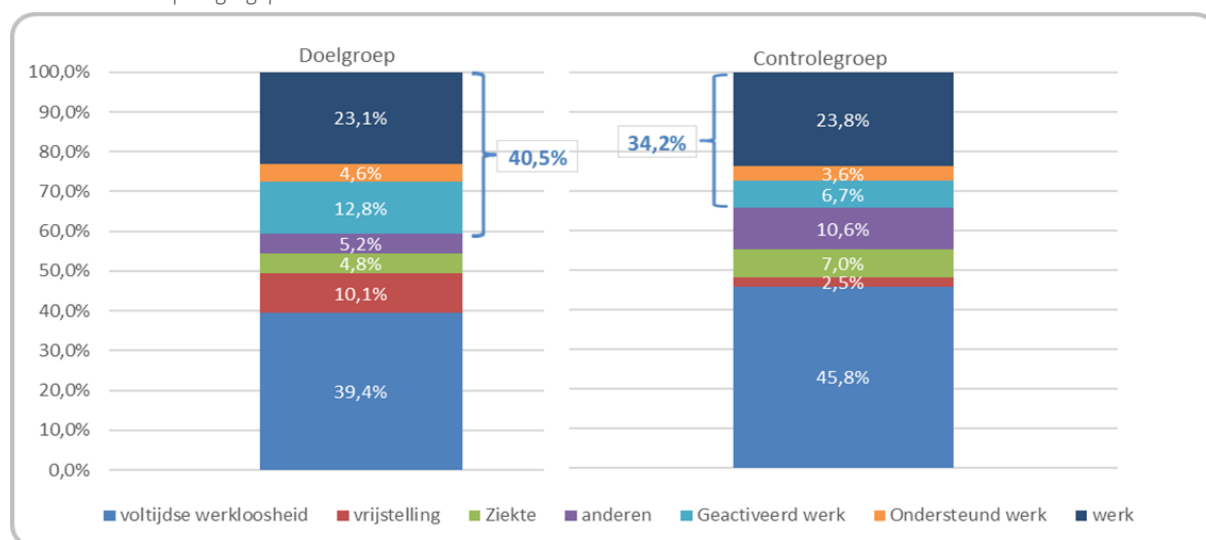
Met 11.507 uitstromers in 2018 is de deeltijdse beroepsopleiding de tweede belangrijkste vrijstellingsmaatregel. In dit geval gaat het bovendien exclusief om uitstromers van artikelen 91,4 en 91,4X¹⁹. De vrijgestelden van artikel 91,0 (deeltijdse beroepsopleiding van minder dan 17 uur/week) zullen in het volgende subhoofdstuk worden besproken.

De kleurcodes van tabel 4 getuigen ervan dat de resultaten per groep minder duidelijk positief zijn dan die van de twee al geëvalueerde maatregelen. De verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen helt naar de kant werkloosheid, ter hoogte van 55 dagen, maar blijft iets beter in de doelgroep dan in de controlegroep (+18,1 arbeidsdagen). 54,3% van de uitstromers is niet aan het werk in de 12de maand na hun vrijstelling, wat beter blijft dan de 60% van de controlegroep. Zo zijn er ook 38,1% uitstromers die geen enkele dag hebben gewerkt in het jaar van de opvolging, tegenover 46,6% in de controlegroep.

Grafiek 28 bevestigt de voorgaande observaties: de doelgroep heeft een beter tewerkstellingspercentage dan de controlegroep maar met waarden die duidelijk onder de 50% liggen. Bovendien geniet een derde van de werknemers van de doelgroep een activeringsprogramma (12,8% van het totaal, zijnde 2x meer dan de controlegroep). Het percentage terugkeer naar een vrijstelling ligt ook zeer hoog (10,1%). Het aandeel personen in arbeidsongeschiktheid/ziekte is vrij hoog maar blijft hier ook lager in de doelgroep (4,8%) dan in de controlegroep (7%).

Grafiek 28

Socio-economische posities van de uitstromers van de deeltijdse beroepsopleiding vs. controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

Samengevat zijn de uitstromers uit de deeltijdse beroepsopleiding nog zeer talrijk aanwezig in de werkloosheid maar ze zouden nog met meer geweest zijn als ze de opleiding niet hadden gevolgd. Zoals we in hoofdstuk 3.2.2 zagen, gaat het bij de deeltijdse opleiding verhoudingsgewijs om meer langdurig werklozen en meer werklozen met een laag opleidingsniveau, die de moeilijkst te herintegreren groepen op de arbeidsmarkt zijn. De vergelijking met de controlegroep maakt het niettemin mogelijk een positief effect vast te stellen van de opleiding op het traject van de deelnemers.

¹⁹ De vrijgestelden die werden geïdentificeerd voor opleidingen voor knelpuntberoepen (91,4X) waren in dit geval met te weinig om een afzonderlijke doelgroep te vormen.

4.2.4

Uitstroom uit de deeltijdse opleiding van minder dan 17 uur/week (art. 91,0)

Ter herinnering: de maatregel waarvan sprake is in dit hoofdstuk, bestaat enkel in het Waalse Gewest. Het gaat om 5.611 uitstromers in 2018, een hoog cijfer, wat voor een deel te maken heeft met het feit dat het vaak gaat om zeer korte opleidingen. We komen terug op dat aspect in hoofdstuk 4.4.

Tabel 5

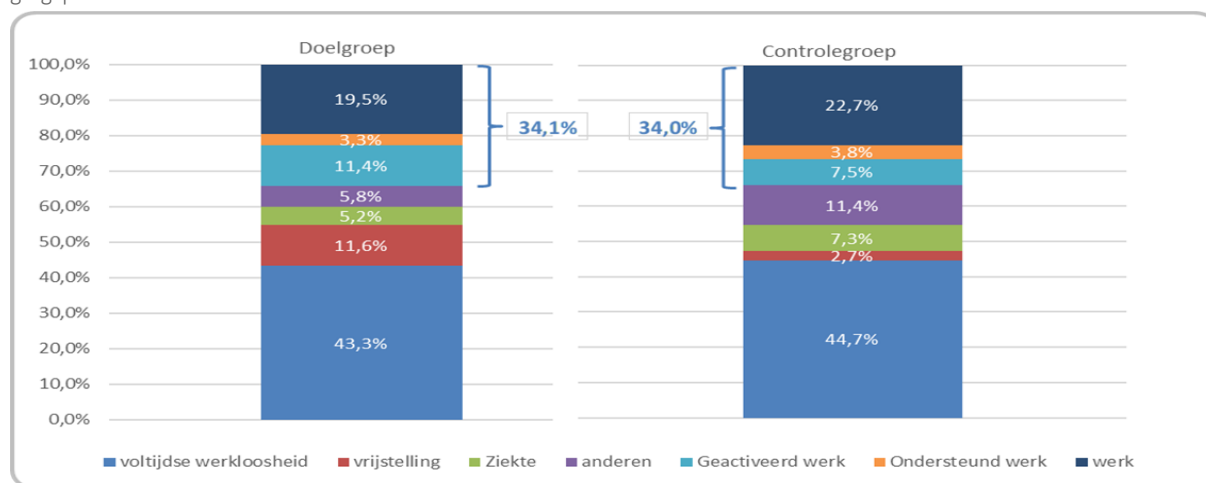
Balans van de uitstroom uit de deeltijdse beroepsopleiding van minder dan 17 uur/week vs. controlegroep in 2018

Deeltijdse beroepsopleidingen < 17,5 uur/week		
BALANS VRIJSTELLING	BALANS CONTROLEGROEP	
91,0		
5611	6798	7000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
-106,6	-69,6	
-37,0		
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
3415	4054	
60,9%	59,6%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
2544	3088	
45,3%	45,4%	

Zoals te zien is in tabel 5, lijkt dit type opleiding op het eerste gezicht geen positief effect te hebben op de terugkeer naar werk. De verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen is niet enkel negatief maar is duidelijk ook in het voordeel van de controlegroep, waarin de werklozen gemiddeld 37 dagen meer hebben gewerkt dan diegene in de doelgroep. 60,9% van de vrijgestelden is zonder werk na de 12 opvolgingsmaanden, zijnde iets meer dan in de controlegroep en het aandeel werklozen die geen enkele arbeidsdag hebben gepresteerd over het geheel van de periode is aan beide kanten quasi identiek en ligt rond de 45%.

Grafiek 29

Socio-economische posities van de uitstromers uit de deeltijdse beroepsopleiding van minder dan 17 uur/week vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

Grafiek 29 bevestigt de afwezigheid van waarneembare positieve effecten van deeltijdse opleidingen van minder dan 17 uur/week op de terugkeer naar werk: doelgroep en controlegroep vertonen dezelfde tewerkstellingsgraad maar die berust meer op de activering aan de kant van de uitstromers uit de vrijstelling. Onderaan de tabel lijkt de totale werkloosheid iets lager te zijn voor de doelgroep, maar het aandeel personen die via een andere maatregel zijn vrijgesteld en toch nog steeds werkloos zijn, is er echt zeer hoog (11,6%).

Typisch hier lijkt het erop dat de controlegroep niet volledig representatief is voor de moeilijkheden die de betrokken populatie ondervindt - en in sommige opzichten teweegbrengt - bij deze korte opleidingen. Het is ook mogelijk dat de opleidingen die in dit artikel aan bod komen in wezen prekwalificerende opleidingen zijn, wat het hoge percentage terugkeer naar een vrijstelling en het lage aantal rechtstreekse overgangen naar werk zou verklaren.

4.2.5

Uitstroom uit de hervatting van studies met volledig leerplan (art. 93)

In 2018 beëindigden 838 personen hun vrijstelling voor de hervatting van studies met volledig leerplan (exclusief knelpuntberoepen). In deze maatregel, die normaal gesproken meerdere jaren in beslag neemt, zijn er om die reden minder uitstroombewegingen dan in de andere maatregelen. Hier werden alle personen die uitstroonden in 2018 in aanmerking genomen. Toch rijst de vraag over de geldigheid van het traject wanneer een persoon die is vrijgesteld in een dergelijke maatregel, er na twee, drie of zelfs zes maanden mee stopt. Die kwestie van de duur zal worden besproken in hoofdstuk 4.4.

De resultaten in de tabel 6 zijn niet bijzonder positief: in de 3 indicatoren kunnen we samengevat stellen dat de doelgroep en de controlegroep dezelfde resultaten vertonen. Er is geen duidelijke invloed van de vrijstelling op de terugkeer naar werk.

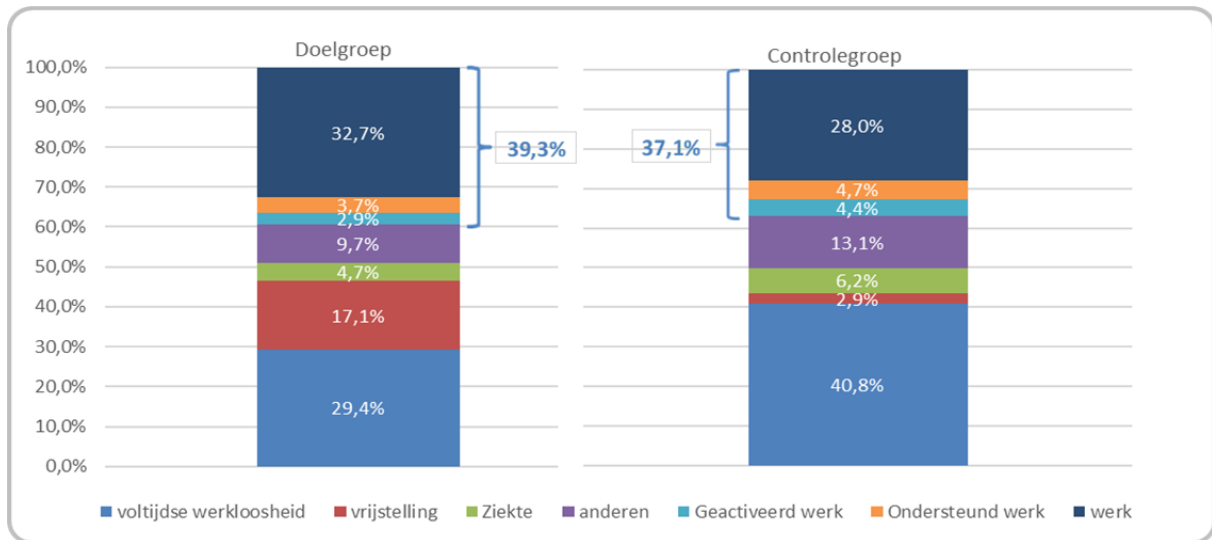
Tabel 6

Balans van de uitstroom uit de vrijstelling voor studies met volledig leerplan vs. controlegroep in 2018

Studies met volledig leerplan		
BALANS VRIJSTELLING		BALANS
93		CONTROLEGROEP
838		1892
		2000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
-61,0		-55,3
	-5,7	
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
457		1054
55%		56%
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
298		745
36%		39%

Grafiek 30

Socio-economische posities van de uitstromers van vrijstellingen voor studies met volledig leerplan vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

De waarneming in tabel 6 wordt bevestigd door grafiek 30: iets meer personen aan het werk na 12 maanden voor de doelgroep (onder wie zeer weinig 'geactiveerden'), iets minder personen volledig werkloos, iets minder personen in arbeidsongeschiktheid/ziekte, maar een zeer hoog percentage personen met een vrijstelling (17,1%). Dat laatste cijfer is frappant. Het zal nog ter sprake komen in hoofdstuk 4.6.

4.2.6

Uitstroom uit de hervatting van studies met volledig leerplan voor en knelpuntberoep (art. 93,6)

1.640 werklozen zijn uitgestroomd uit een vrijstelling voor hervatting van studies voor een knelpuntberoep in 2018, zijnde ongeveer twee keer zoveel als voor artikel 93.

Tabel 7 van grafiek 31 toont dat duidelijk aan: de resultaten op het gebied van terugkeer naar werk zijn duidelijk beter dan voor de studies die geen betrekking hebben op een knelpuntberoep. De verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen is positief (+27,9) voor de uitstromers van de vrijstelling terwijl ze zeer negatief is voor de niet-vrijgestelden (-45,9). De vrijgestelden van de doelgroep hebben ook een kleiner aandeel personen zonder werk na 12 maanden (+6%) en minder werklozen die helemaal niet hebben gewerkt (-11%).

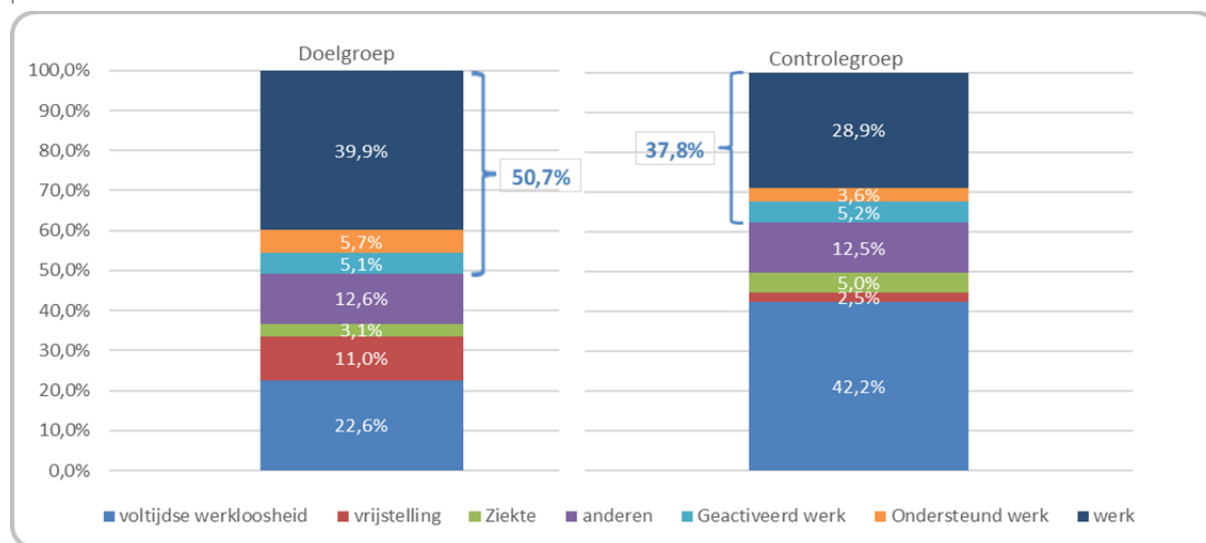
Tabel 7

Balans van de uitstroom uit de vrijstelling voor studies met volledig leerplan voor een knelpuntberoep vs. controlegroep in 2018

Studies met volledig leerplan (knelpuntberoepen)		
BALANS VRIJSTELLING		BALANS CONTROLEGROEP
93,6		
1640	1872	2000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
27,9	-45,9	
73,8		
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
767	993	
47%	53%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
460	722	
28,0%	39%	

Grafiek 31

Socio-economische posities van de uitstromers van studies met volledig leerplan voor een knelpuntberoep vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

Op de grafiek 31 zien we dat de doelgroep de symbolische grens van 50% werkgelegenheid overschrijdt (50,7%), een resultaat dat veel beter is dan dat van de controlegroep. Onderaan is de volledige werkloosheid beperkt voor de uitstromers uit de vrijstelling, maar er blijft een belangrijk aandeel vrijgestelden (11%). Het percentage arbeidsongeschiktheid/ziekte is ook vrij beperkt voor de doelgroep. Aan de andere kant is het aandeel van niet-geïdentificeerde socio-economische situaties (12,6%) zeer groot. Het zou kunnen dat het voor een deel gaat om vrijgestelden die een jaar studies hebben moeten opnieuw doen maar die beslissen hun traject verder te zetten zonder uitkeringen.

4.2.7

Uitstroom uit opleidingen aanvaard door de directeur (art. 94 en 94X)

Tabel 8

Balans van de uitstroom uit opleidingen aanvaard door de directeur vs. controlegroep in 2018

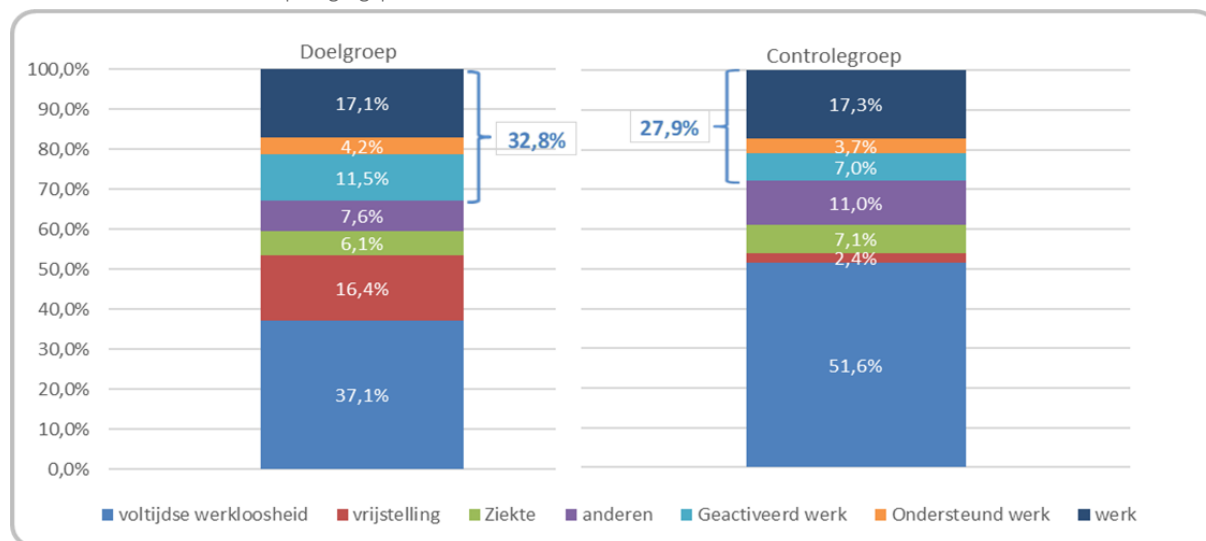
Opleidingen of studies aanvaard door de directeur		
BALANS VRIJSTELLING 94 EN 94X	BALANS CONTROLEGROEP	
4503	5857	6000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
-105,1	-106,2	
	1,1	
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
2838	3897	
63%	67%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
2288	3141	
51%	54%	

In 2018 was artikel 94 zo goed als beperkt tot het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, maar nog steeds goed voor 4.503 uitstromers. Zoals tabel 8 aantoont, zijn er voor die maatregel gemengde resultaten: de balans werk/werkloosheid helt ruim over naar werkloosheid en verschilt niet echt van die van de controlegroep. De uitstromers uit de vrijstelling hebben bovendien maar een licht voordeel ten opzichte van de controlegroep voor de twee andere indicatoren (4% voor het werk na 12 maanden, 3% voor het volledig ontbreken van gepresteerde dagen).

Op grafiek 32 kunnen we zien dat het de geactiveerde arbeid is die het verschil maakt en een voordeel geeft aan de uitstromers van de opleiding. We stellen er ook een zeer hoge terugkeer naar opleiding vast (16,4%), waarop we nog terugkomen in hoofdstuk 4.6. Ten slotte ligt het aandeel personen dat overgegaan is naar arbeidsongeschiktheid/ziekte hoger (6,1%) dan in de andere doelgroepen, maar blijft het, net zoals voor de andere, onder het cijfer van de controlegroep (7,1%).

Grafiek 32

Socio-economische posities van de uitstromers van opleidingen aanvaard door de directeur vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

4.2.8

Uitstroom uit het individuele actieplan (art. 94,2 en 94,2X)

Tabel 9

Balans van de uitstroom uit het individuele actieplan vs. controlegroep in 2018

Individueel actieplan GDA		
BALANS VRIJSTELLING 94,2	BALANS CONTROLEGROEP	
2101	2758	3000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
-33,2	-37,6	
	4,4	
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
996	1459	
47%	53%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
669	1067	
32%	39%	

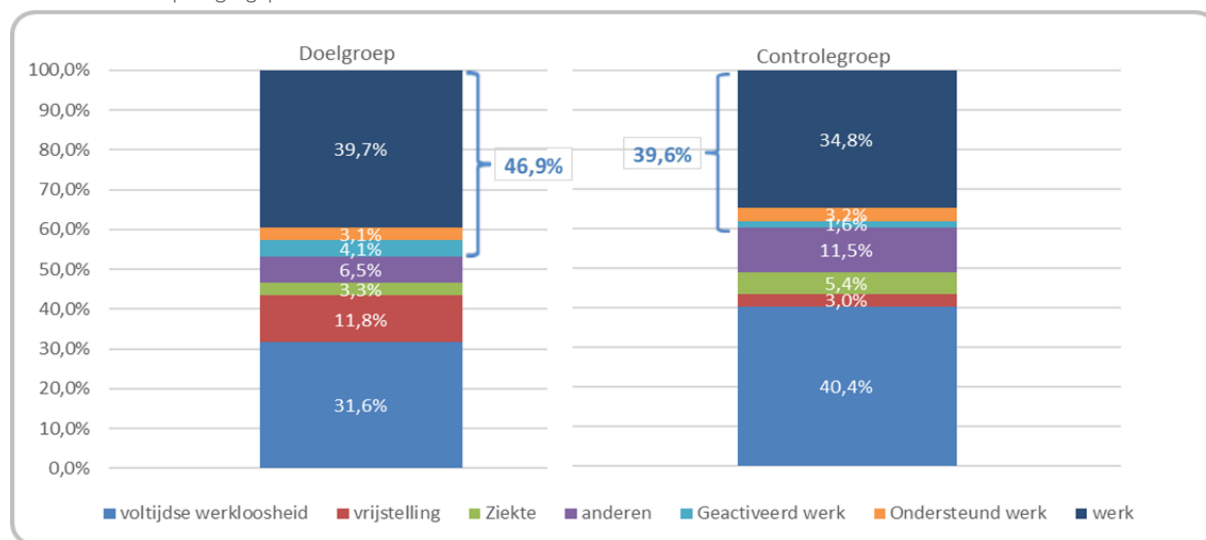
In 2018 werd het individuele actieplan hoofdzakelijk gebruikt door het Vlaamse Gewest, gevolgd door het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest. 2.101 werklozen stroomden uit uit die maatregelen, de grote meerderheid na minder dan een jaar vrijstelling (terwijl in die maatregel normaal standaard een jaar vrijstelling wordt toegekend). De resultaten zijn vrij beperkt zoals we zien in tabel 9: een verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen die lichtjes negatief is en bijna identiek is aan die van de controlegroep, 6 en 7% beter dan de indicatoren voor werk na 12 maanden en het volledig ontbreken van gepresteerde dagen tijdens de opvolgingsperiode.

Grafiek 33 toont resultaten die iets bemoedigender zijn, met 7,3% werknemers meer aan de kant van de doelgroep en, zoals in de andere vrijstellingsmaatregelen, een percentage ongeschiktheid/ziekte dat lager

ligt dan in de controlegroep. Wat werkloosheid betreft, merken we opnieuw een zeer sterk percentage op van terugkeer naar vrijstelling (11,8%), waar we het nog meer in detail zullen over hebben in hoofdstuk 4.6.

Grafiek 33

Socio-economische posities van de uitstromers van het individuele actieplan vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

Het individuele actieplan krijgt een gematigde balans op het vlak van de terugkeer naar werk. We zullen in hoofdstuk 4.4 proberen kijken of de relatief korte gemiddelde duur die voor deze maatregel wordt waargenomen, een invloed heeft op de resultaten.

4.2.9

De uitstroom uit de EFT- of CISP-opleidingen (art. 94,4)

Tabel 10

Balans van de uitstroom uit de EFT- of CISP-opleidingen vs. controlegroep in 2018

EFT- of CISP-opleiding		
BALANS VRIJSTELLING	BALANS CONTROLEGROEP	
94,4	2031	2000
1104	2031	2000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
-143,1	-114,6	
-28,5		
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
782	1399	
71%	69%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
609	1087	
55%	54%	

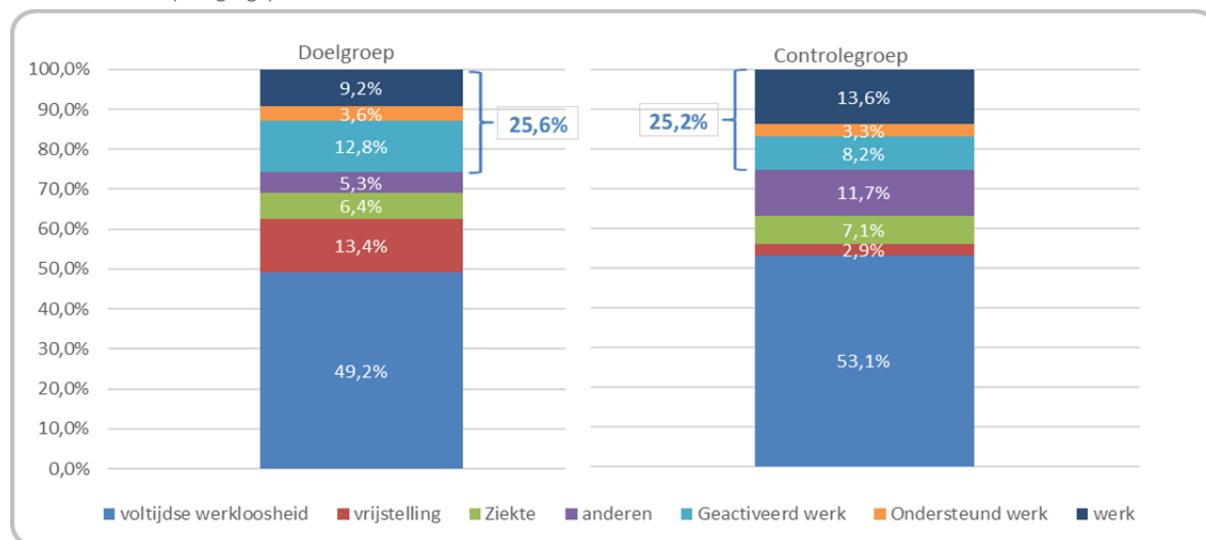
Met de vrijstellingen voor EFT- of CISP-opleidingen, die enkel in het Waalse Gewest worden georganiseerd, hebben we te maken met een populatie die wordt omschreven als ver verwijderd van de arbeidsmarkt.

Het profiel van de populatie verklaart ongetwijfeld de eerder negatieve balans van de uitstromers van de maatregel, zoals we zien in tabel 10: de verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen ligt 28,5 dagen onder

het gemiddelde van de controlegroep. In de twee andere indicatoren vertoont de controlegroep ook een resultaat dat iets beter is dan de groep uitstromers uit de vrijstelling, ondanks een zeer groot aandeel werklozen aan beide zijden.

Grafiek 34

Socio-economische posities van de uitstromers van de EFT- of CISP-opleidingen vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

Die vaststelling wordt min of meer bevestigd door grafiek 34. De tewerkstellingsgraad van de doelgroep bedraagt iets meer dan een kwart van de populatie en verschilt zeer licht van die van de controlegroep (+0,4%). Het aandeel geactiveerde arbeid (12,8%) heeft er echter de bovenhand en ligt veel hoger dan in de controlegroep. Zonder hulp heeft slechts 9,2% van de populatie van uitstromers (opnieuw) werk gevonden op het einde van de opvolgingsperiode. Onder diegenen die nog steeds werkloos zijn, heeft 13,4% een vrijstelling, wat niet onlogisch is: de CISP-opleiding dient regelmatig als springplank naar meer professionele opleidingen. We merken ook een zeer hoog percentage arbeidsongeschiktheid/ziekte, ook al ligt dat ook hier lager in de doelgroep (6,4% tegenover 7,1% in de controlegroep).

4.2.10

De uitstroom uit de opleidingen in het kader van een activiteitencoöperatie (art. 94,5)

Ter herinnering: de opleidingen in het kader van activiteitencoöperaties die worden voorgesteld in de drie gewesten, hebben als doel werklozen die zelfstandige willen worden in de eerste maanden van hun activiteit te helpen om te vermijden dat ze snel failliet zouden gaan. Dat is een heel ander soort populatie dan de andere, waarvoor 459 uitstromers werden geregistreerd in 2018.

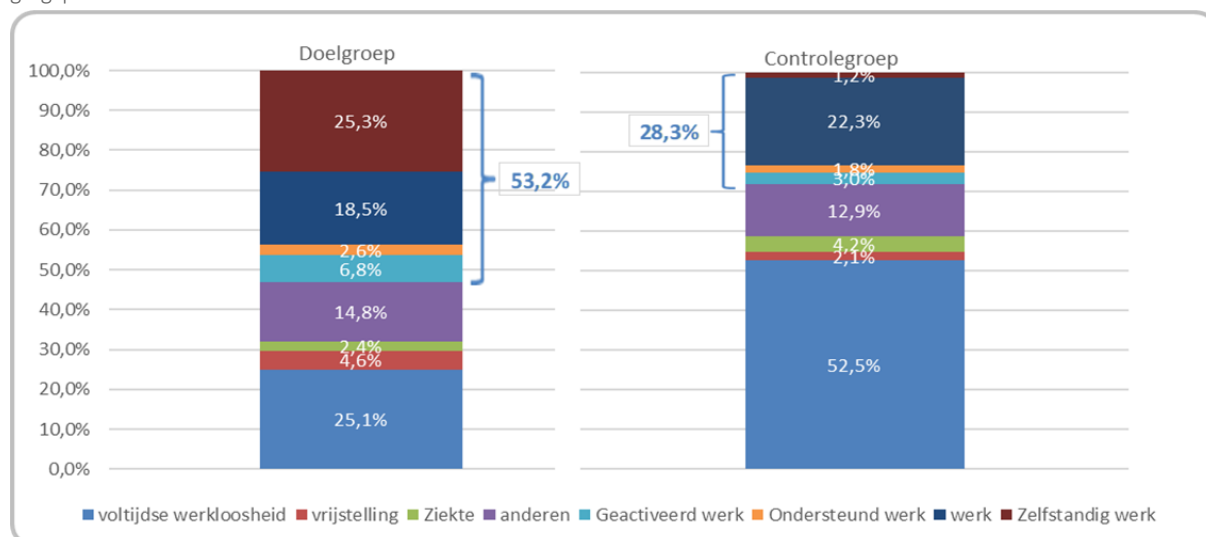
Tabel 11

Balans van de uitstroom uit de opleidingen in het kader van een activiteitencoöperatie vs. controlegroep in 2018

Overeenkomst met een activiteiten-coöperatie		
BALANS VRIJSTELLING	BALANS CONTROLEGROEP	
94,5	459	1000
	459	952
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
-45,7	-87,5	
	41,8	
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
198	570	
43%	60%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
154	423	
34%	44%	

Grafiek 35

Socio-economische posities van de uitstromers van de opleidingen in het kader van een activiteitencoöperatie vs. de controlegroep in de 12de maand van de opvolgingsperiode

Zoals tabel 11 aantoont, is de balans van die vrijstelling eerder positief. We moeten voorzichtig zijn met het trekken van conclusies uit de eerste indicator, omdat die geen rekening houdt met arbeid als zelfstandige, wat net het doel is van de opleidingsmaatregel. Als we ons concentreren op de twee andere indicatoren,

zien we een aanzienlijke daling van het aantal werklozen na 12 maanden (-17%) en van het aantal werklozen dat geen enkele arbeidsprestatie aangaf in het opvolgingsjaar (-10%).

Het succes van de maatregel blijkt nog duidelijker uit grafiek 35 waarin we, gelet op de bijzondere kenmerken van de opleiding, arbeid als zelfstandige hebben gescheiden van arbeid in loondienst. Alles bij elkaar is 53,2% van de uitstromers van een vrijstelling op het einde van het opvolgingsjaar aan het werk, de meerderheid van hen met het statuut van zelfstandige. Het aandeel van ongekende socio-economische posities (14,8%), abnormaal hoog, suggereert dat het statuut van sommige andere werknemers ons niet bekend is. Slechts een kwart van de populatie is nu werkloos, de helft minder dan in de controlegroep.

4.2.11

De uitstroom uit alternerende opleidingen (art. 94,7 en 94,7X)

De alternerende opleiding, die bijna exclusief werd ontwikkeld in het Waalse Gewest op het ogenblik van de staatshervorming, kent een stijgend succes. In 2018 vertegenwoordigde ze nog maar 433 uitstromers, vrij gelijk verdeeld over de knelpuntberoepen en de andere.

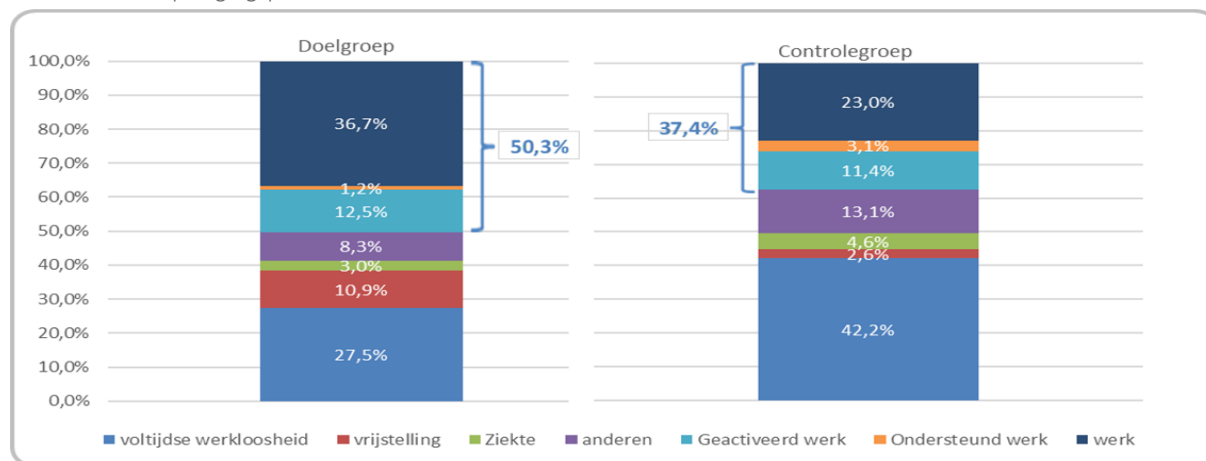
Tabel 12

Balans van de uitstroom uit alternerende opleidingen vs. controlegroep in 2018

Alternerende opleiding		
BALANS VRIJSTELLING	BALANS CONTROLEGROEP	
94,7		
433	1969	2000
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*		
32,7	-56,7	
	89,4	
*Uitgezonderd zelfstandige		
Geen werk tijdens de 12de maand		
174	1089	
40%	55%	
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden		
80	765	
18%	39%	

Grafiek 36

Socio-economische posities van de uitstromers van de alternerende opleiding vs. de controlegroep in de 12 de maand van de opvolgingsperiode

De resultaten in tabel 12 en grafiek 36 zijn positief. De verhouding arbeid/werkloosheid helt over naar de kant van arbeid (+32,7), in tegenstelling tot in de controlegroep en het verschil tussen de twee groepen komt in de buurt van 90 arbeidsdagen. 40% van de vrijgestelden is niet aan het werk na een periode van een jaar; slechts 18% heeft helemaal niet gewerkt in de loop van het opvolgingsjaar.

In de 12de maand zijn het meer dan 50% van de uitstromers van een vrijstelling die aan het werk zijn, veel (12,5%) geactiveerd. Onderaan de tabel is het aandeel volledig werklozen beperkt maar er zijn nog veel uitstromers ingeschreven in een vrijstellingsmaatregel (10,9%) Net als in de andere groepen is het aandeel arbeidsongeschiktheid beperkter in de groep vrijgestelden (3%) dan in de controlegroep (4,6%).

Alle cijfers zijn dus groen voor de alternerende opleidingen. Hoewel we daar geen verklaring voor hebben, stelden we vast dat de uitstromers minder vertegenwoordigd waren in de categorie van de knelpuntberoepen (94,7X), die iets meer dan de helft van alle uitstromers vertegenwoordigt.

4.2.12

De uitstroom uit de PWA-vrijstelling

Zoals we eerder in deze studie al aangaven, vallen de PWA-vrijstellingen buiten het bereik van het bevorderen van de werkgelegenheid: ze hebben niet (meer) als doel de werkloze naar werk te begeleiden. Voor vergelijkingsdoeleinden leek het ons echter nuttig om een verslag te maken over de uitstroom uit de vrijstelling, volgens dezelfde methode als voor de andere maatregelen. Dat levert volgende tabel op:

Tabel 13

Balans van de uitstroom uit alternerende opleidingen vs. controlegroep in 2018

PWA- vrijstelling	
BALANS VRIJSTELLING	BALANS
PWA	CONTROLEGROEP
493	3987
Verhouding arbeidsdagen - werkloosheidsdagen*	
-136,6	-178,1
41,5	
*Uitgezonderd zelfstandige	
Geen werk tijdens de 12de maand	
457	3300
93%	83%
Geen enkele dag werk tijdens de 12 maanden	
441	3071
89%	77%

De populatie PWA-vrijstellingen bestaat momenteel essentieel uit langdurige oudere werklozen. Daarom zijn de resultaten aan beide kanten niet verrassend. Er lijkt echter een zekere paradox te verschijnen: de verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen helt over in het voordeel van de uitstromers uit de vrijstelling, terwijl de twee andere indicatoren in het voordeel zijn van de controlegroep. Die schijnbare tegenstrijdigheid komt voort uit het feit dat de paar procent PWA-vrijgestelden die uitstromen naar werk, dat op duurzamere basis doen: bijna allemaal hebben ze een volledig jaar voltijds gewerkt. Merk op dat bijna 27% van de uitstromers uit de vrijstelling uitstromen naar een pensioen en meer dan 13% naar arbeidsongeschiktheid.

4.3

Transversaal overzicht

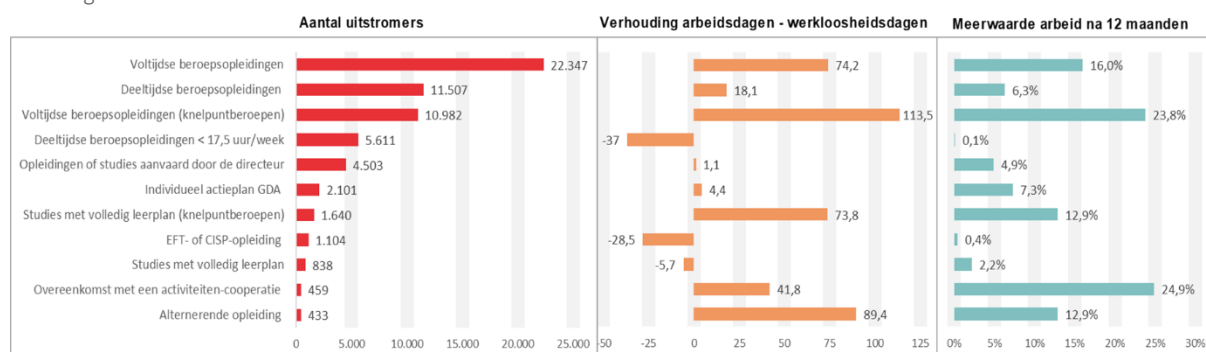
4.3.1

Het determinerende profiel van de vrijgestelden

Zoals we hebben gezien in hoofdstuk 2.3, hebben lang niet alle in deze studie geëvalueerde vrijstellingsmaatregelen dezelfde potentiële impact op de arbeidsmarkt. Grafiek 37 geeft een samenvatting, artikel per artikel, van belangrijkst tot minst belangrijk in termen van populatie van uitstromers, van voltijdse beroepsopleidingen (art. 91,1) tot 36,3% van de uitstromers, tot de alternerende opleiding, met slechts 0,7% uitstromers uit een vrijstelling in 2018.

Grafiek 37

Samenvatting van de resultaten van de terugkeer naar werk van de uitstromers van een vrijstelling per maatregel in 2018

Zoals we in de grafiek zien hebben de meeste vrijstellingsmaatregelen een positief effect op de terugkeer naar werk van de werklozen. We zijn vooral de zeer positieve balans van de voltijdse beroepsopleidingen, in het bijzonder diegene voor beroepen met een tekort aan arbeidskrachten. Die positieve balans alleen al betreft meer dan 54% van de populatie van vrijgestelden. Onder de andere vrijstellingsartikelen behalen de studies met volledig leerplan voor een knelpuntberoep, de overeenkomsten in het kader van een activiteitencoöperatie en de alternerende opleidingen elk zeer goede resultaten. De deeltijdse beroepsopleidingen, het individuele actieplan en de studies met volledig leerplan exclusief knelpuntberoepen, geven een meer gemengd beeld. Ten slotte zijn er de opleidingen van minder dan 17 uur/week, de opleidingen/studies aanvaard door de directeur en de EFT- en CISP-opleidingen, die het duidelijk moeilijk hebben om werklozen weer op de arbeidsmarkt te krijgen.

Voor die laatste drie hebben we bij de RVA te weinig concrete elementen om te oordelen over de resultaten. Het profiel van de vrijgestelden lijkt in de drie gevallen op zich een belangrijke uitdaging te zijn: zelfs wanneer het opleidingsprogramma volledig wordt afgerond (en we hebben daarover geen enkele zekerheid), blijft de wedertewerkstelling ingewikkeld. Omgekeerd, in het geval van overeenkomsten in het kader van bijvoorbeeld een activiteitencoöperatie, hebben de kandidaten niet alleen een profiel dat gunstiger is voor een terugkeer naar werk, maar hebben ze ook een precies idee van wat ze willen doen, wat uiteraard bijdraagt aan het succes van de maatregel.

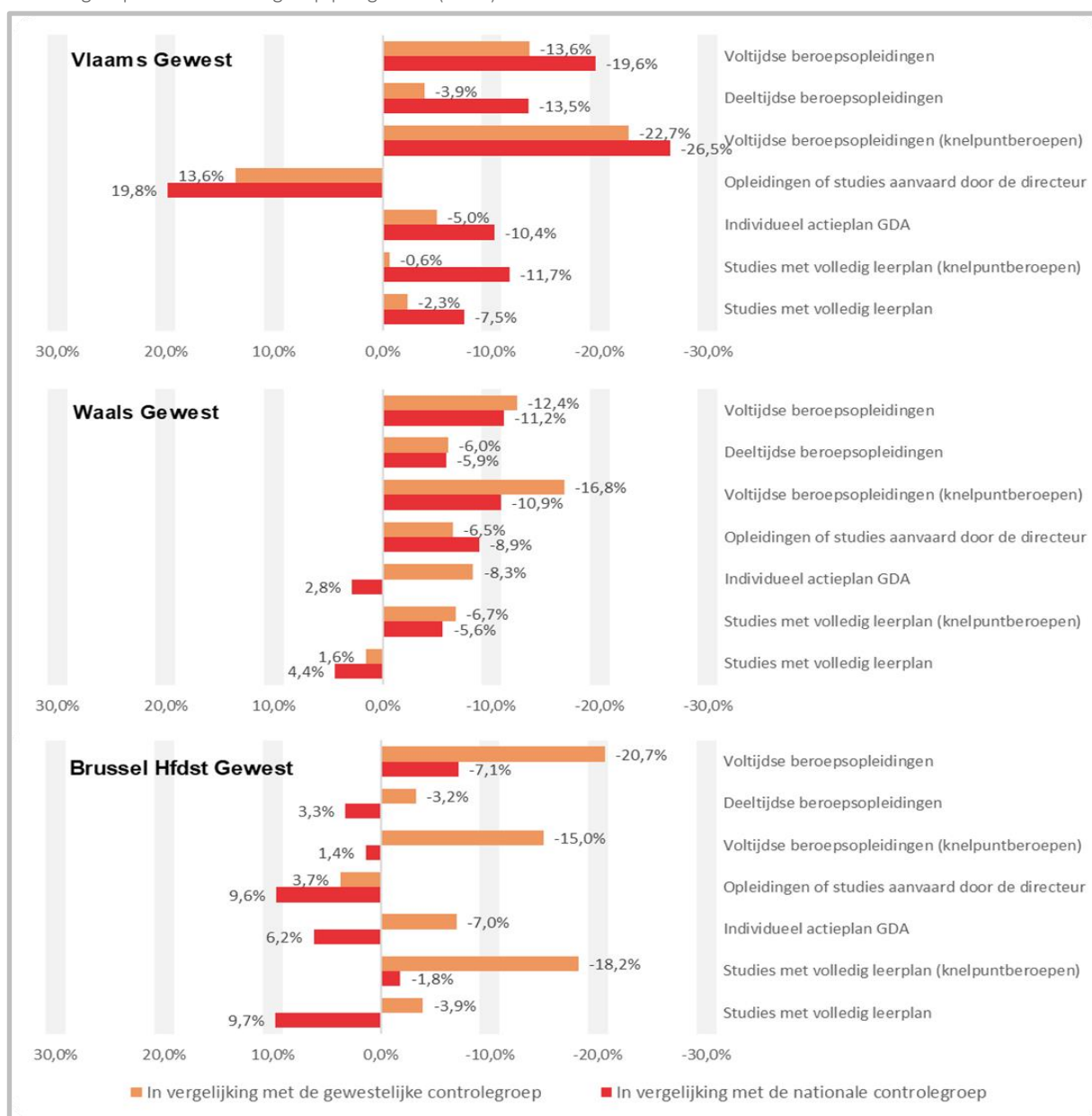
4.3.2

De resultaten op gewestelijk vlak

De gedetailleerde indicatoren in de hoofdstukken 4.2.1 tot 4.2.11 geven een overzicht van de resultaten van de uitstroom uit de verschillende vrijstellingsartikelen op nationaal niveau. Maar zelfs als een maatregel door alle gewesten wordt gebruikt, gebeurt dat niet op dezelfde manier of in dezelfde context. In dit subhoofdstuk wilden we de resultaten van de door iedereen gebruikte maatregelen terugbrengen tot het gewestelijk niveau.

Grafiek 38

Uitstromers zonder werk na 12 maanden opvolging, per maatregel: verschil tussen de doelgroep, de nationale controlegroep en de controlegroep per gewest (2018)

In de bovenstaande grafiek wordt het succes van de motieven voor vrijstellingen geëvalueerd op basis van de situatie aan het einde van de opvolgingsperiode en wordt dat enerzijds vergeleken met het resultaat voor alle individuen in de controlegroep (rode balk) en anderzijds met het resultaat voor het gewestelijke aandeel van die controlegroep (oranje balk). Zo wordt rekening gehouden met de specificiteiten van de werkloosheid en de lokale arbeidsmarkt.

Het Vlaamse Gewest vertoont de beste cijfers voor meerdere maatregelen, vooral in vergelijking met de nationale controlegroep als geheel, met 26,5% minder werklozen voor de voltijdse beroepsopleidingen voor een knelpuntberoep. Maar aangezien de economische context van het gewest gunstiger is, zijn de resultaten genuanceerder wanneer men ze vergelijkt met een strikt Vlaamse controlegroep: ze blijven positief maar slechts beperkt wat de studies met volledig leerplan betreft. Daarnaast is er een maatregel, die van de opleidingen/studies aanvaard door de directeur, die ontsnapt aan de regel en duidelijk negatieve trends vertoont, nog meer wanneer die wordt vergeleken met de nationale controlegroep. In 2018 werd die maatregel in het Vlaamse Gewest stopgezet en werden slechts 183 uitstromers geregistreerd, wat het behaalde resultaat voor een deel kan verklaren.

In het Waalse Gewest lijkt de kwaliteit van de uitstroom van de vrijgestelden op gewestelijk niveau beter te zijn in bijna alle vrijstellingsmaatregelen. Het verschil is onder andere zeer duidelijk voor het individuele actieplan. Andere vaststelling: de opleidingen/studies aanvaard door de directeur lijken beter onderhandeld dan in de andere gewesten en resulteren in een grotere terugkeer naar werk dan in de controlegroep. De studies met volledig leerplan exclusief knelpuntberoepen vertonen daarentegen een licht negatief resultaat.

In het Brussels Hoofdstedelijke Gewest, waar de terugkeer naar of de toegang tot werk structureel moeilijker is dan in de andere twee gewesten, lijkt de kwaliteit van de uitstroom vrij negatief te zijn wanneer die op nationale basis wordt beoordeeld, maar relatief of zelfs zeer positief wanneer ze wordt vergeleken met lokale gemiddelden. Vooral de cijfers van de voltijdse beroepsopleidingen (al dan niet voor een knelpuntberoep) en de studie met volledig leerplan voor een knelpuntberoep vertonen een zeer bemoedigende uitstroom uit de werkloosheid. De enige nuance, zelfs op gewestelijk vlak, is er voor de opleidingen/studies aanvaard door de directeur.

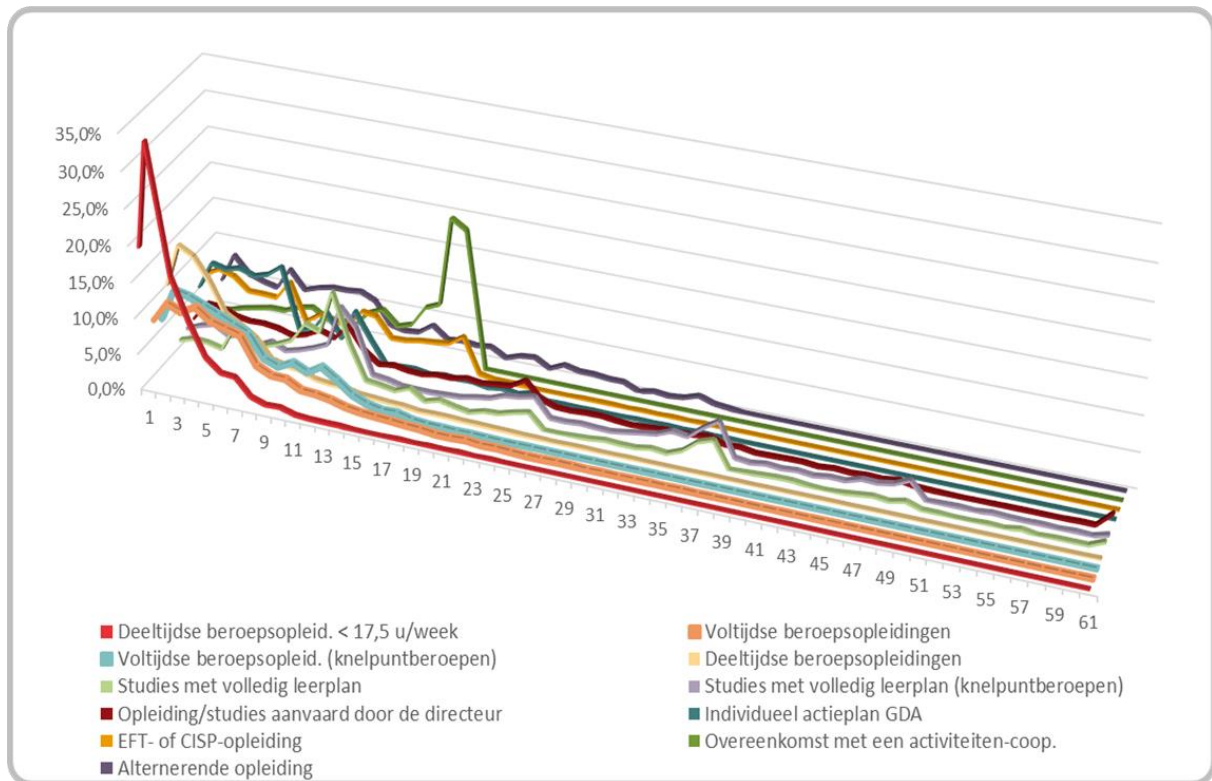
4.4

Duur van de vrijstelling en kwaliteit van de uitstroom

Hoewel de RVA over een grote hoeveelheid gegevens beschikt, heeft hij sinds het verdwijnen van de einde-opleidingsbonussen geen toegang meer tot informatie over het al dan niet met succes afronden van programma's die onder een vrijstelling vallen. De mislukkingen en het voortijdig beëindigen ervan kunnen enkel worden ingeschat aan de hand van de gegevens gepubliceerd door de gewestinstellingen. Bruxelles-Formation schat dat 90% werkzoekenden hun opleiding afmaken (Bruxelles-Formation 2023). De Forem verklaart dat negen van de tien werkzoekenden die een opleiding aanvaatten (opleiding, module of 'proefberoep') die op de klassieke of natuurlijke manier hebben beëindigd (Forem 2019). De ADG heeft het in zijn online jaarverslag over 73% opleidingen die tot het einde werden gevolgd. In alle gevallen een zeer grote meerderheid.

Grafiek 39

Verdeling van de vrijstellingsduur (in maanden) per maatregel, voor de uitstromers in 2018

Wat ons betreft, merkten we op dat veel vrijstellingen slechts voor een zeer korte periode werden toegekend, zelfs in maatregelen waar de opleiding logischerwijs een lange periode zou moeten beslaan. Of het nu gaat om voortijdige stopzettingen of niet, we wilden weten of de duur van de vrijstelling een impact had op de kwaliteit van de uitstroom.

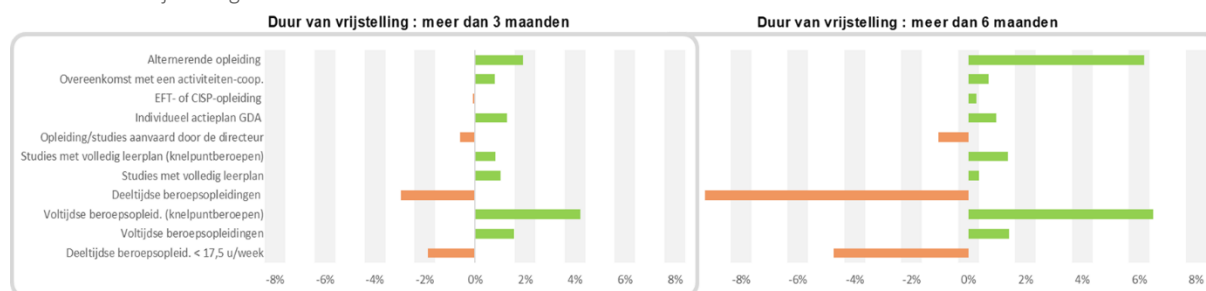
Grafiek 39 toont hoe de duur van de vrijstellingen verdeeld is per maatregel in 2018

Zoals uit de grafiek blijkt, worden sommige vrijstellingen toegekend voor een zeer korte gemiddelde duur. Dat is vooral het geval voor deeltijdse opleidingen van minder dan 17 uur/week. Andere lopen soms abnormaal vroeg af, zoals vrijstellingen voor studies met volledig leerplan, waarvan 40% in de eerste 10 maanden aflopen, of het individuele actieplan, dat een jaar zou moeten duren maar in 80% van de gevallen voor die termijn afloopt... De cijfers brengen andere kleine anomalieën aan het licht. Zo werd 2,3% van de vrijstellingen voor opleidingen aanvaard door de directeur toegekend voor een periode van meer dan 5 jaar.

Ervan uitgaand dat voortijdige stopzettingen vooral voorkomen in de eerste maanden van de opleiding, wilden we nagaan of de kwaliteit van vrijstellingen in gunstige zin veranderde als de vrijstelling - en dus de opleiding waarmee ze overeenkwam - een bepaalde tijd duurde. Om dat te doen, hebben we de gegevens opnieuw onderzocht door eerst alle vrijstellingen die korter dan 3 maanden duurden uit te sluiten, en vervolgens alle vrijstellingen die korter dan 6 maanden duurden. De verkregen resultaten kwamen volledig overeen met de drie eerder gebruikte indicatoren. Daarom hebben we besloten er slechts één te gebruiken: het percentage personen uitgestroomd uit de werkloosheid op het einde van de opvolgingsperiode.

Grafiek 40

Evolutie in het percentage uitstroom uit de werkloosheid
12 maanden na het einde van de vrijstelling, volgens de
duur van de vrijstelling

Grafiek 40 illustreert de variabiliteit van de uitstroom uit de werkloosheid rond het gemiddelde '0', wat overeenkomt met het algemene resultaat voor de onderzochte doelgroepen. De velden in het groen geven een beter resultaat aan dat dat van de doelgroep als geheel, terwijl de velden in het oranje een minder goed resultaat aangeven.

Zoals we kunnen zien, leiden de meeste maatregelen tot een beter percentage uitstroom uit de werkloosheid en, hoewel dat hier niet de gekozen indicator is, een beter percentage terugkeer naar werk wanneer ze de werkloze langer begeleiden. We zien ook hier twee verschillende gevallen: de voltijdse beroepsopleidingen voor knelpuntberoepen (+4,2% vanaf 4 maanden opleiding en +6,5% vanaf 7 maanden opleiding) en de alternerende opleidingen (+1,9% en +6,2%).

In het midden van de tabel laten de twee artikelen van de hervatting van studies met volledig leerplan, waarvoor een korte duur a priori synoniem staat voor voortijdige stopzetting, geen significant verschil zien in de kwaliteit van de uitstroom. Nog opvallender is dat de deeltijdse opleidingen (art. 91,0 en vooral art. 91,4) negatieve cijfers vertonen (bijna 10% werkloosheid meer na een vrijstelling van meer dan 6 maanden!). Voor die twee maatregelen gingen we nog een stap verder en stelden we vast dat hoe korter de vrijstelling, hoe beter het resultaat in termen van terugkeer naar werk: na slechts een maand vrijstelling had de uitstroomer uit een deeltijdse opleiding (art. 91,4) in 2018 6,9% meer kans om aan het einde van de twaalf maanden aan het werk te zijn. Dat cijfer bedraagt 2,3% voor de opleidingen van minder dan 17 uur/week. We hebben dat ook herhaald voor het tweede semester van 2021 en dezelfde trends verkregen.

We kunnen dit slechts vaststellen. Om het te proberen te begrijpen, zouden we toegang moeten hebben tot de opleidingsprogramma's waarop artikel 91.0 en 91.4 betrekking hebben, om bijvoorbeeld te zien of een lange periode van vrijstelling van in die maatregelen niet synoniem is met mislukking en nieuwe mislukte pogingen, en om te zien of we het hebben over kwalificerende of prekwalificerende opleiding, aangezien de laatste niet hetzelfde effect hebben op een terugkeer naar werk, en ten slotte om rekening te houden met het verschil tussen vrijstellingen en opleidingen: de analyse van de uitstroom uit een vrijstelling is niet in strikte zin de analyse van de uitstroom van een opleiding, aangezien dat laatste zeer goed kan zonder dat eerste.

4.5

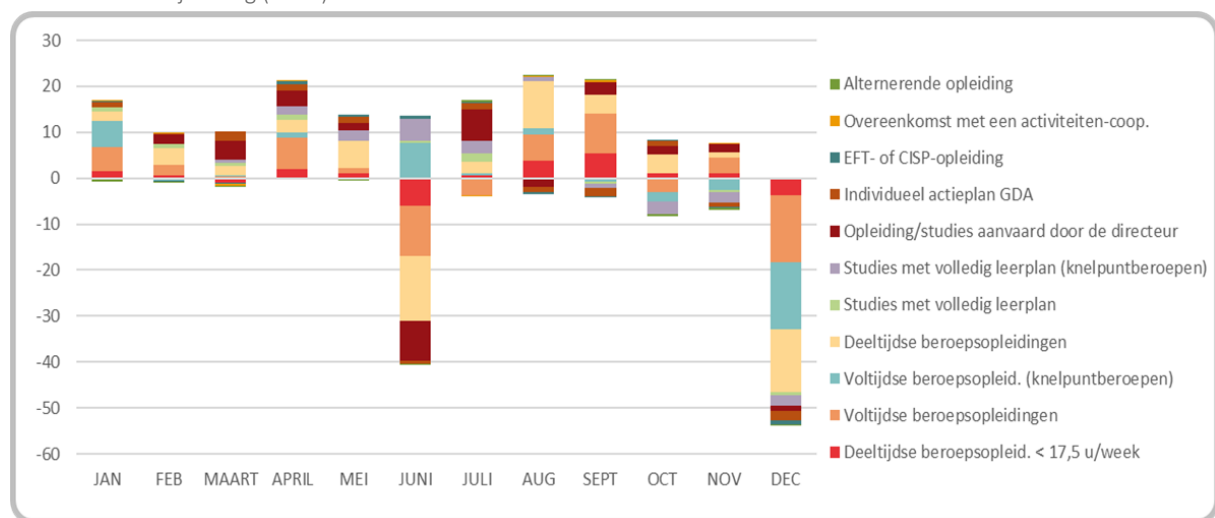
Een goede timing om uit te stromen uit een vrijstelling?

Talrijke opleidingen worden gegevens volgens het schoolritme: ze beginnen in september en eindigen in juni of september van het volgende jaar. Zo'n kalender is haalbaarder voor het grote publiek en maakt het makkelijker om kinderopvang, vakanties, enz. te organiseren. Het is ongetwijfeld ook praktischer voor de lesgevers zelf. Maar ligt het in lijn met het ritme van de werkgelegenheid? Om daar een idee van te hebben, hebben we dit keer de kwaliteit van de uitstroom uit de vrijstelling vergeleken met de maand van uitstroom.

Grafiek 41 groepeerde de cijfers van die analyse en bevat veel informatie. Maand per maand en maatregel per maatregel geeft ze een overzicht van de variabiliteit van de verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen gedurende de 12 maanden van opvolging na de vrijstelling in vergelijking met het gemiddelde. De hoogte van de kolommen van de grafiek weerspiegelt de ratio van de uitstroom voor de betrokken maand: zoals we kunnen zien, zijn er in juni een zeer groot aantal uitstromers in vergelijking met bijvoorbeeld februari, wat overeenkomt met de hierboven beschreven logica. De keuze van de verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen over het hele opvolgingsjaar maakt het mogelijk om de effecten van de seizoensgebondenheid van werk en kleine cyclische effecten zoveel mogelijk te vermijden.

Grafiek 41

Verhouding arbeidsdagen/werkloosheidsdagen ten opzichte van het gemiddelde volgens de maand van uitstroom uit de vrijstelling (2018)

De cijfers in grafiek 40 laten zien dat de maanden met de grootste aantallen personen die uitstromen uit een vrijstelling - juni en december - de minst goede ratio's van terugkeer naar werk hebben. Omgekeerd vertonen alle andere maanden een verhouding werk/werkloosheid die positief is ten opzichte van het gemiddelde. Die verhouding is vooral positief in alle vrijstellingsartikelen voor januari, april en mei en bijna voor allemaal in augustus en september. Oktober en november hebben een gemengd profiel.

Als we de analyse een stap verder doorvoeren, zien we dat de uitstroom in juni nog steeds gunstig is voor de twee grootste maatregelen die gekoppeld zijn aan de knelpuntberoepen. December is daarentegen een slechte uitstroommaand voor alle bestaande vrijstellingsartikelen. De lichte neergang van de economie aan

het einde van 2019 (d.w.z. aan het einde van de opvolgingsperiode voor de vrijgestelden die eind 2018 uitstroomden) kan dat resultaat niet verklaren, vooral omdat het in andere geteste jaren wordt bevestigd. Het gaat dus om een meer structurele configuratie die vragen oproept.

We weten dat de eerste maanden bepalend zijn. Ze zijn het in de werkloosheid: een werkzoekende die nog maar pas is ontslagen, heeft meer kans om opnieuw werk te vinden in de loop van zijn eerste degressiviteitsfase. Volgens de Forem zijn die eerste maanden ook bepalend voor de uitstromers uit een opleiding (Forem, september 2023). Maar voor een snelle re-integratie moet de context van de arbeidsmarkt toch min of meer gunstig zijn. Met een laatste maand opleiding in juni komen de uitstromers massaal toe op de arbeidsmarkt in juli, bij het begin van een vakantieperiode waarin ook veel recruiters verlof nemen. Hoewel we daarover geen formele studies hebben gevonden, zijn gespecialiseerde HR-sites unaniem: juli, augustus en december zijn de minst gunstige maanden om te solliciteren. Het is dus waarschijnlijk dat een deel van de vrijgestelden die in die periodes op de arbeidsmarkt komen, hun eerste inspanningen zien mislukken, een fenomeen dat zijn weerslag heeft op de rest van het zoekproces en dat de verschillen in grafiek 40 lijkt te verklaren.

Bovendien, kunnen we ons ook afvragen of de uitstromers uit een opleiding van juni geen last hebben van de concurrentie met de stroom jonge gediplomeerden uit het hoger onderwijs of zelfs het secundair onderwijs. In het midden van die stroom aan nieuwe werkzoekenden ziet de uitstromer uit een opleiding zijn kansen om snel werk te vinden misschien dalen.

In alle gevallen is het seizoensritme dat uit de analyse naar voren komt terugkerend, zoals we ook in andere jaren hebben geverifieerd. Hoewel het niet zo'n grote impact heeft op de toekomst van de vrijgestelden als een grote economische gebeurtenis, kan het toch een aandachtspunt zijn voor het organiseren van opleidingen.

4.6

Van vrijstelling naar vrijstelling

Een van de observaties tijdens de analyse was het aantal werkzoekenden dat na 12 maanden terugkeerde naar een vrijstelling. Voor alle maatregelen was het percentage vrijgestelden groter in de doelgroep dan in de controlegroep. Met andere woorden, vrijstelling lijkt te leiden tot vrijstelling of, met andere woorden, opleiding leidt tot opleiding.

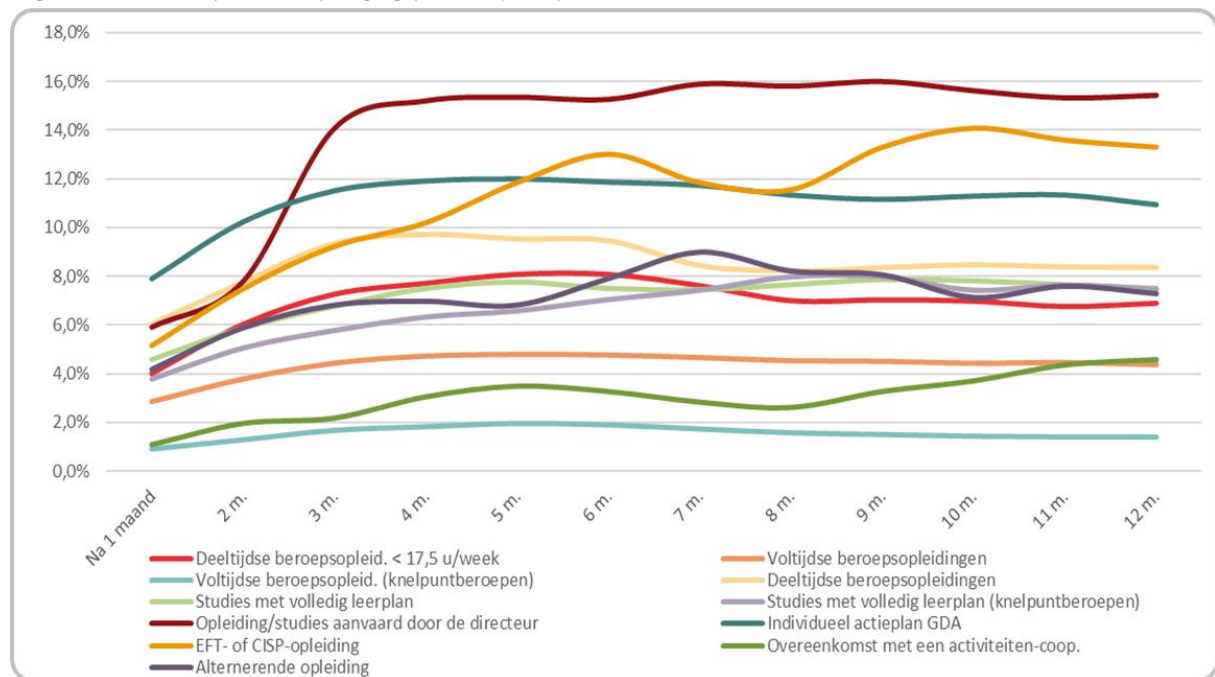
Om die situatie in kaart te brengen, hebben we het aantal personen met een vrijstelling per maand en per artikel bekeken. Uit de ruwe cijfers hebben we het volgende kunnen halen:

- de werklozen die na een onderbreking van een of twee maanden terugkeren naar dezelfde vrijstellingscode zijn waarschijnlijk ziek geweest of werden verhinderd. Ze hebben waarschijnlijk niet de ene opleiding afgerond om een andere te beginnen binnen hetzelfde artikel.
- werklozen die vanaf de eerste maand overstappen van een vrijstellingsartikel naar hetzelfde artikel X of omgekeerd. De classificatie 'opleiding/studies voor een knelpuntberoep' is niet altijd evident (een opleiding kan kwalificeren voor meerdere beroepen waaronder knelpuntberoepen) en de classificaties veranderen vaak.

Na filtering geven de cijfers ons grafiek 42. We zijn er dat er een grote variatie is afhankelijk van de beoogde maatregelen. Zo leidt de vrijstelling voor een beroepsopleiding voor een knelpuntberoep tot een zeer lage terugkeer naar een vrijstelling (max. 2%). Bovenaan de tabel bereiken de opleidingen aanvaard door de directeur percentages van 16%, die stabiel blijven over een groot gedeelte van de periode.

Grafiek 42

Percentage terugkeer naar een vrijstelling per vrijstellingsartikel in de loop van de opvolgingsperiode (2018)

De grafiek toont verschillende soorten trajecten. De voltijdse beroepsopleidingen (art. 91.1 en 91.1X), die goed zijn voor 57% van alle uitstromers, leiden duidelijk tot kwalificaties en lijken een ideale aanvulling te zijn op de kennis van de sollicitanten, vooral wanneer ze leiden naar beroepen met een tekort aan arbeidskrachten. De hervatting van studies, we zagen het in hoofdstuk 4.4, leidt tot een bepaald aantal voortijdige stopzettingen, waarna de uitstromers misschien van plan zijn een ander opleidingstraject te kiezen. Het individuele actieplan gaat ongetwijfeld over in een andere maatregel, wat het hoge percentage terugkeer naar een vrijstelling zou verklaren. De EFT- en CISP-opleidingen leiden zelden tot tewerkstelling, zoals we hebben opgemerkt in hoofdstuk 4.2.9, maar ze kunnen de vrijgestelde uitstroomer ertoe aanzetten zijn opleidingstraject voort te zetten via een andere maatregel. Blijven nog de opleidingen/studies aanvaard door de directeur, die vragen kunnen oproepen: naast een zeer wisselend succes op het vlak van re-integratie op de arbeidsmarkt, hebben ze een recordaantal personen die terugkeren naar een vrijstelling. Ze kunnen worden gezien als een compromis tussen een situatie waarin vrijstelling wordt geweigerd en een situatie waarin de opleiding volledig geldig is. Zonder verdere context is het moeilijk een inschatting te maken van de bijdrage van deze toekenningen tot het proces van wedertewerkstelling.

Zoals het rapport van het Federaal Planbureau (Federaal Planbureau, 2019) benadrukt over Brusselse jongeren op de arbeidsmarkt, ondergaan werklozen tijdens hun opleidingsperiode een 'locking-in-effect': ze zijn niet of weinig actief op zoek naar werk en kunnen dus mogelijkheden mislopen die hun inschakeling zouden hebben versneld. Het springen van vrijstelling naar vrijstelling zou moeten voorbehouden zijn aan personen die bijzonder ondergekwalificeerd zijn of erg ver verwijderd zijn van de arbeidsmarkt.

4.7

Het traject na de weigering van een vrijstelling

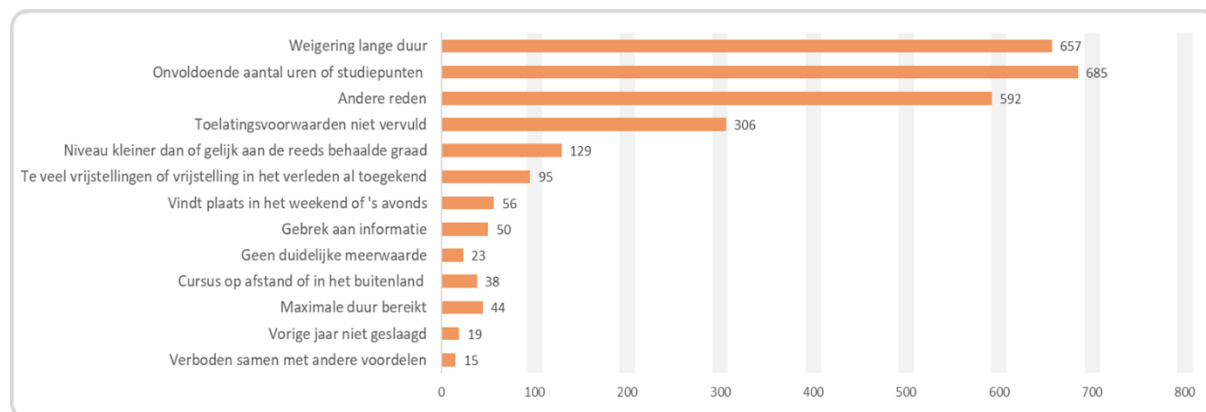
Om dit hoofdstuk over uitstroom af te ronden, wilden we meer te weten komen over het traject van de werklozen voor wie een vrijstelling officieel werd geweigerd, wat zich vertaalt in een weigeringsartikel in onze gegevens.

De vrijstellingen worden voor het grootste deel op gewestelijk niveau geweigerd. De RVA stelt de erkenning door de gewestinstelling van het nut van het integratietraject dat toegang geeft tot de vrijstelling standaard niet in vraag. Na controle blijkt echter soms dat niet aan de voorwaarden voor toegang is voldaan of dat een deel van het proces betwistbaar is. In dat geval is het de RVA die de procedure tot weigering inleidt.

In 2018 werden er 2.709 weigeringen tot een vrijstelling voor een opleiding of studies geregistreerd. De artikelcodes die werden gebruikt om die beslissingen te rechtvaardigen (er zijn er meer dan 40) geven niet enkel een idee van de vaakst voorkomende redenen voor een weigering, maar ook van het type opleiding/studies dat werd gevraagd. Zo vertegenwoordigen de artikelcodes 94 (zonder verdere precisering) 77% van de negatieve beslissingen. De artikelen 93 (hervatting van studies met volledig leerplan) zijn goed voor 20% van de weigeringen, een indrukwekkend aandeel als je bedenkt dat de hervatting van studies slechts betrekking heeft op 10% van de vrijgestelden. De resterende 3% betreffen middenstandsopleidingen, een maatregel die we niet in detail hebben geëvalueerd omwille van de beperkte populatie die die maatregel vertegenwoordigt.

Grafiek 43

Verdeling van de geweigerde vrijstellingen, per motief in 2018

Grafiek 43 maakt de balans op en groepeerd een aantal vrij gelijkaardige motieven²⁰.

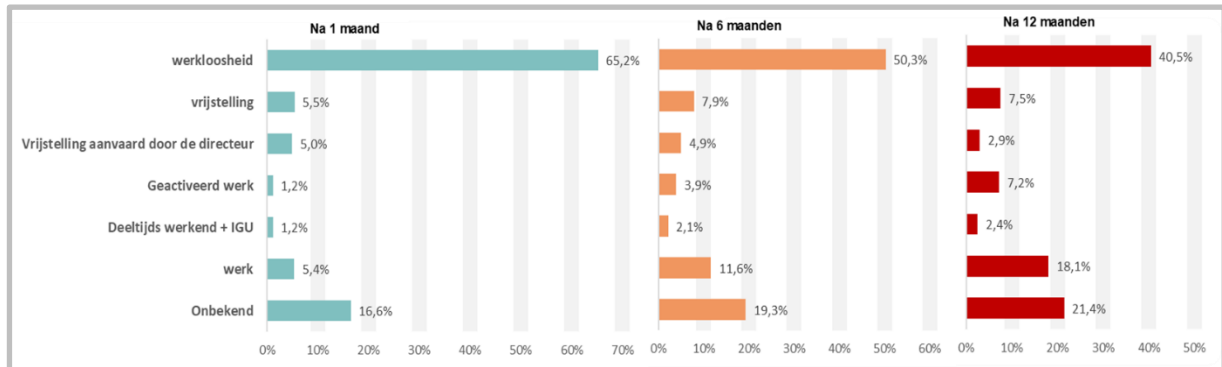
Onder de expliciete redenen voor weigering (dus niet 'andere reden' of 'weigering lange duur', die niet echt een indicatie geven) staat het onvoldoende aantal uren of studiepunten bovenaan met 685 weigeringen. 306 dossiers werden geweigerd omdat de toelatingsvoorwaarden niet vervuld waren: werkloosheidsduur, statuut voor de opleiding enz. Hoewel ze minder vaak worden gebruikt, tonen motiveringen als 'te veel vrijstellingen', 'vrijstelling in het verleden al toegekend', 'niet geslaagd tijdens het vorige jaar' of 'maximale duur

²⁰ We merken terloops op dat bijna alle weigeringen werden geëncodeerd door het Waalse Gewest. Minder dan 2% was in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Voor zover wij weten werd er geen enkele geregistreerd in het Vlaamse Gewest. Niettemin signaleert VDAB in zijn jaarverslag van 2022 wel 1.094 om diverse redenen geannuleerde aanvragen.

bereikt' aan dat er een klein percentage werklozen is dat vrijstellingen najaagt, maar dat het systeem in staat is ze op te sporen.

Grafiek 44

Situatie één, zes en twaalf maanden na de weigering van de vrijstelling (2018)

Grafiek 44 toont ons de evolutie van de situatie van die 2.709 werklozen in de maanden die volgen op de weigering van de vrijstelling.

We zien dat in de maand na de weigering 65,2% van de werkzoekenden volledig werkloos is en slechts 7,8% aan het werk is (waaronder geactiveerde arbeid en deeltijdse arbeid met IGU); 16,6% zitten in een onbepaalde situatie²¹ en, alles samen, 10,5% in een vrijstelling. Die 10,5%, of 283 personen in 2018, omvat een groot aantal gevallen waarin de vrijstelling ondanks de weigering uiteindelijk toch werd verleend voor de gevraagde maatregel. Dat is vooral het geval bij de hervatting van studies met volledig leerplan (78 vrijstellingen uiteindelijk toegekend vanaf de volgende maand op een totaal van 529 weigeringen). In 136 dossiers gaat het om een beslissing 'van de directeur', die de initiële weigering lijkt te herroepen en het de werkzoekende uiteindelijk mogelijk maakt vrijgesteld te worden.

De twee andere controlemomenten, op 6 en 12 maanden, tonen een progressieve daling van het percentage werklozen en een parallelle stijging van het aantal werknemers; Ondanks die cijfers is het niet evident om na te gaan of de weigering van de vrijstelling een, positieve of negatieve, invloed heeft gehad op het verdere traject van de werkzoekende.

²¹ Hoewel het erg moeilijk is om daar formeel bewijs van te krijgen, zijn er aanwijzingen dat een groot deel van die 'onbepaalde situaties' bestaat uit personen die studies of een opleiding hervatten ondanks de vrijstellingsweigering en die daarom geen toegang hebben tot een werkloosheidsuitkering.

De vrijstellingen in perspectief

5.1

De vrijstelling, een investering?

In 2022 vertegenwoordigden de vrijstellingen opgenomen in deze studie (incl. PWA) 449,7 miljoen EUR, d.i. 6,7% van de totale sociale uitgaven van de RVA. Voor de RVA vormen de vrijstellingen in het kader van de bevordering van tewerkstellingsmogelijkheden op zich echter geen meeruitgaven: de werkloosheidsuitkering wordt niet verhoogd; het gaat slechts om een overdracht van de ene werkloosheidscategorie naar de andere. Wel wordt in de meeste gevallen de degressiviteit van de uitkeringen onderbroken voor de duur van de vrijstelling en wordt het recht op inschakelingsuitkeringen verlengd (zie infofiche T58 op de RVA-website). Met de 'bonus 6 maanden' maakt een begunstigde nog aanspraak op de bevrozing van de degressiviteit gedurende 6 maanden na het succesvol afronden van een opleiding. Op termijn betekent de toekenning van een vrijstelling dus over het algemeen een meerkost voor de sociale uitgaven.

In sommige gevallen, waaraan ook het Federaal Planbureau (Federaal Planbureau, 2019) herinnerde en meer recent Bruxelles-Formation (Bruxelles-Formation, 2023), kan de vrijstelling ook het proces van terugkeer naar werk vertragen vanwege het zogenaamde 'locking-in-effect' of 'ophoudingseffect': zolang ze een opleiding volgen of studeren, lopen vrijgestelden mogelijk een reeks kansen op werk mis, vooral als ze al een bepaald kwalificatieniveau hebben bereikt. Vrijstellingen die zonder enig onderscheid worden toegekend, kunnen dus contraproductief blijken en een werkzoekende langer dan nodig werkloos houden. Daartegenover bestaat ook de mogelijkheid dat de gevolgde opleiding gedekt door een vrijstelling de duurzaamheid van de wedertewerkstelling verbetert.

Er spelen te veel parameters mee om cijfers te kunnen geven over de kosten-batenverhouding van de vrijstellingsregelingen. Door rekening te houden met het aantal gespaarde werkloosheidsdagen tijdens het opvolgingsjaar en het percentage van de daadwerkelijke uitstroom uit de werkloosheid in vergelijking met de duur van de vrijstelling, krijgen we wel een idee van de situatie en kunnen we de belangrijkste tendensen definiëren. De volgende waarnemingen komen naar voren:

- De voltijdse beroepsopleidingen zijn de meest efficiënte regeling in termen van uitstroom uit de werkloosheid en terugkeer naar werk. De vrijstellingsperiode wordt snel doorlopen, wat goed is, aangezien deze regeling 58% van alle toegekende vrijstellingen uitmaakt.
- Alle regelingen gericht op knelpuntberoepen zorgen voor een grotere uitstroom uit de werkloosheid. Desondanks is het voordeel van bepaalde artikelen, met name de studies met volledig leerplan voor een knelpuntberoep, niet zo groot als verwacht zou kunnen worden.

- Het hervatten van studies met volledig leerplan is per definitie een langdurig proces, dat vaak een al relatief hoogopgeleid publiek betreft. Het hierboven beschreven locking-in-effect vormt een reëel risico. Gelet op de investeringen in de jaren werkloosheid, zouden de betreffende regelingen moeten leiden tot een zeer hoge terugkeer naar werk. Maar dat is niet het geval. Een van de redenen daarvoor zou kunnen zijn dat 19% van de begunstigden hun vrijstelling aanvatten terwijl ze nog inschakelingsuitkeringen ontvangen: wanneer ze uitstromen uit hun hervatte studies zijn ze in feite niet beter voorbereid op de arbeidsmarkt dan na hun eerste schoolcarrière. Voorzichtigheid is dus geboden bij die specifieke vrijstellingen, of ze moeten bijvoorbeeld worden gecombineerd met een begeleiding aan het einde van het traject.
- De deeltijdse opleidingen – plus die van minder dan 17 uur per week – zijn zeer moeilijk in te schatten. De meeste zijn van zeer korte duur en doen niets af aan de kansen om een nieuwe baan te vinden. De matige balans van de analyse toont wel dat die opleidingen kaderen in een potentieel langer opleidingsproces. Dat is ook en misschien zelfs met name het geval voor de uitstromers uit EFT-/CISP-opleidingen.
- De alternerende opleiding betreft een kleine populatie, maar lijkt zeer veelbelovend gezien de resultaten van de eerste jaren, vooral aangezien ze gericht is op een relatief laagopgeleid publiek.
- De opleidingen/studies aanvaard door de directeur duren gemiddeld bijzonder lang (17 maanden) voor een regeling waarvan de algemene resultaten hooguit matig zijn. De kosten-batenverhouding, althans in de cijfers, is niet positief, noch voor de sociale zekerheid noch voor de meerderheid van de betreffende werklozen, en zet aan tot een zuinige aanpak.

5.2

De balans van de cumulatie(s)

'De voordelen toegekend in het kader van of ingevolge een opleiding, studies, een leertijd of een stage kunnen gecumuleerd worden met werkloosheidsuitkeringen op voorwaarde dat u een vrijstelling hebt gekregen van de gewestinstelling en dat u de opleiding effectief volgt.' Die passage uit het infoblad T58 betreffende de vrijstellingen is niet onbelangrijk: door een bepaalde opleiding of leertijd te volgen en/of te voltooien, krijgt de vrijgestelde werkloze dankzij de vrijstelling toegang tot een of meer financiële voordelen die cumuleerbaar zijn met diens uitkeringen. Vóór de zesde staatshervorming betaalde de RVA sommige bonussen rechtstreeks uit. Vandaag de dag zijn het de gewestinstellingen die over die voordelen onderhandelen en ze uitbetalen, zonder systematische informatieoverdracht naar de RVA. Daarom is de in dit hoofdstuk voorgestelde inventaris mogelijk niet exhaustief.

In de meeste gevallen blijven de werkloosheidsuitkeringen stabiel tijdens de opleiding: de premie of bijdrage van de werkgever of de gewestinstelling wordt berekend op basis van het bedrag van de werkloosheidsuitkering of bestaat uit een vast forfaitair bedrag. De omvang van de geïdentificeerde steun betreft vooral het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

In de drie gewesten en de Duitstalige Gemeenschap kunnen vrijgestelden, in ieder geval eenoudergezinnen, een tussenkomst krijgen in hun verplaatsingskosten en de kosten voor kinderopvang. De bedragen zijn forfaitair en verschillen van gewest tot gewest.

In het Waalse Gewest krijgen stagiairs in beroepsopleidingen georganiseerd door de Forem een opleidingsuitkering van 2 EUR bruto per uur, ofwel 76 EUR per week voor een voltijdse beroepsopleiding. Als de werkzoekende succesvol een voltijdse opleiding volgt en afrondt die leidt tot een kwalificering voor een knelpuntberoep of kritieke functie, heeft die bovendien recht op de premie 'Incitant+' met een nettobedrag van 350 EUR. Als de opleiding in kwestie leidt tot een knelpuntberoep in de bouwsector, dan heeft de uitstromer mogelijk recht op de premie 'Construction' in de plaats van 'Incitant+'. In 2023 bedroeg die premie 2.000 EUR

bruto. De premie kan slechts één keer per persoon worden toegekend, en wel 'binnen de grenzen van de beschikbare budgettaire middelen'.

Ook in het Waalse Gewest bestaat er een aanmoedigingspremie voor de alternerende opleiding. Het bedrag van 750 EUR is a priori bedoeld als vergoeding voor 'jongeren' in het laatste jaar van hun opleiding. Voor zover wij weten, is de premie ook van toepassing op vrijgestelde werklozen die dat type opleiding volgen.

De enige andere rechtstreekse premie die we hebben ontdekt, wordt toegekend door het ADG, de openbare dienst voor arbeidsbemiddeling in de Duitstalige Gemeenschap. Die premie bedraagt 150 EUR bruto per maand en is bedoeld voor werkzoekenden die een voltijdse beroepsopleiding volgen van minstens vier weken. Kandidaten verliezen de volledige premie als hun afwezigheidspercentage hoger is dan 20%.

De andere instellingen van het land, de VDAB voor het Vlaamse Gewest en Actiris voor het Waalse Gewest, richten hun financiële stimulansen op werkgevers die werkzoekenden aannemen om hen op te leiden (en in dienst te nemen).

We zien in het bijzonder in het Waalse Gewest dat het mogelijk is om een reeks voordelen te krijgen die verband houden met de opleiding zelf, los van een eventuele terugkeer naar werk. Die steun en premies zijn voornamelijk gericht op knelpuntberoepen en kritieke functies, en hebben tot doel werkzoekenden en werk-aanbiedingen bij elkaar te brengen. Maar de vraag rijst of, in bepaalde situaties, de opleiding en de voordelen ervan geen doel op zich zijn ten nadele van een terugkeer naar werk.

5.3

Vrijstellingen en knelpunt-beroepen

108 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, 155 in het Waalse Gewest en niet minder dan 234 in het Vlaamse Gewest²²: de lijst van kritieke functies en/of knelpuntberoepen is lang en stimuleert in geregeld contrast met de werkloosheidsgraad het politieke debat.

Waar werkloosheid en knelpuntberoepen elkaar kruisen, doen de gewestinstellingen er alles aan om werkzoekenden specifieke opleidingen voor te stellen die aan de behoeften van de werkgevers kunnen voldoen en zo de kloof kunnen dichten.

Vrijstellingen zijn bedoeld om die oefening te vergemakkelijken, en we mogen niet vergeten dat de toegangsvoorwaarden versoepeld zijn voor opleidingen/studies die leiden tot knelpuntberoepen.

Voldoen de resultaten aan de verwachtingen? Volgens de meeste gegevens die we voor deze studie analyseerden wel. De regelingen die leiden tot kwalificeringen voor knelpuntberoepen vertonen aanzienlijk hogere cijfers voor de terugkeer naar werk dan de regelingen voor andere beroepen.

Met een tewerkstellingsgraad van 67,7% na 12 maanden doet de voltijdse beroepsopleiding voor een knelpuntberoep (art. 91,1X) het zo'n 25% beter dan de controlegroep, en 13,1% beter dan de beste van de andere regelingen, in dit geval die van de andere voltijdse beroepsopleidingen (91,1). Wetende dat de voltijdse beroepsopleiding voor een knelpuntberoep ongeveer 11.000 uitstromers kende in 2008, betekent dit dat bijna 7.500 van hen opnieuw werk vonden. Vonden ze werk in de betreffende functies of sectoren? Waren

²² Cijfers van de lijsten verschenen in juni 2023

de tewerkstellingen duurzaam? Gelet op de hoeveelheid gegevens om te analyseren, besloten we de antwoorden op die vragen tot een volgende studie uit te stellen²³.

Hoewel minder impactrijk, geldt die vaststelling ook voor het hervatten van studies met volledig leerplan: studies die leiden tot knelpuntberoepen (art. 93,6) resulteren in een tewerkstellingsgraad van 50,7% na één jaar, vergeleken met 39,6% voor uitstromers uit andere studierichtingen (art. 93). Voor die langetermijnregelingen lijkt de focus op knelpuntberoepen bijna een essentiële voorwaarde. We kunnen ons ook afvragen of dat cijfer niet nog beter zou zijn met een begeleiding door de gewestinstellingen aan het einde van de vrijstelling om het vastgestelde gebrek aan betrekkingen tussen het onderwijs en de re-integratie te compenseren.

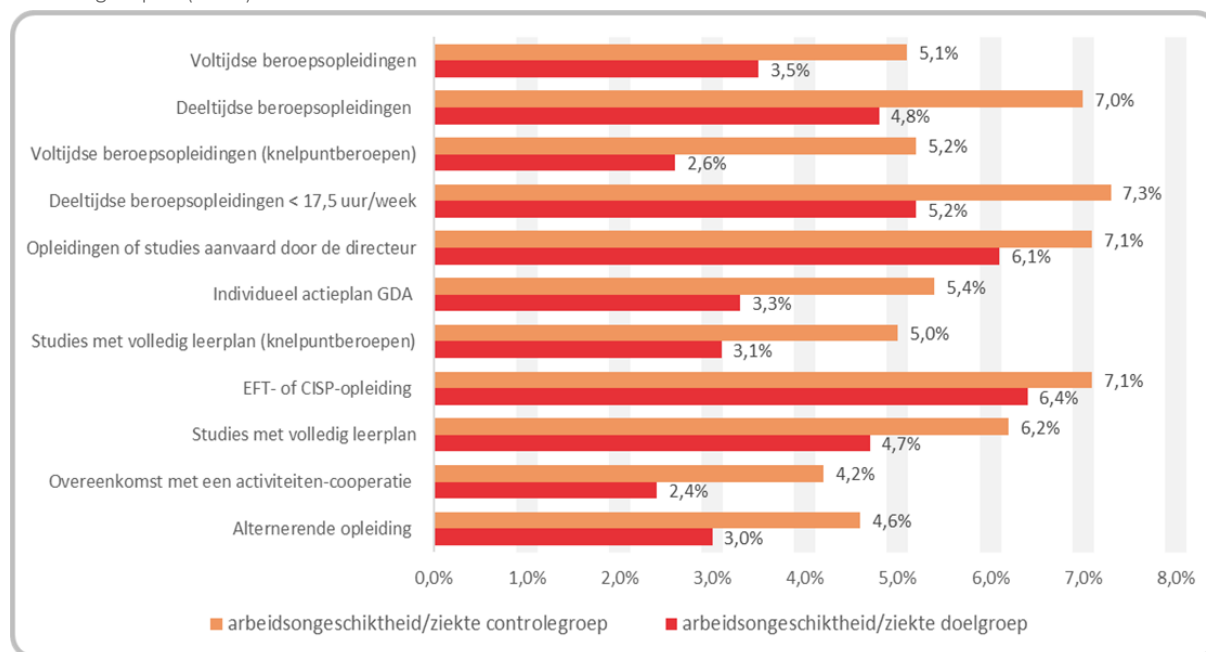
Er zijn andere vrijstellingsartikelen die over knelpuntberoepen gaan (zie samenvattende tabel 1), maar door hun beperkte populatie konden ze niet als op zichzelf staande groepen worden beschouwd. Een oppervlakkige schatting van hun resultaten wijst wel op betere cijfers voor de terugkeer naar werk voor knelpuntberoepen dan voor de andere beroepen.

5.4

Vrijstellingen en gezondheid

Zoals we in hoofdstuk 4.2 hebben ontdekt, was in alle onderzochte vrijstellingsregelingen het aandeel arbeidsongeschikten lager bij de uitstromers uit de vrijstellingen dan in de geselecteerde controlegroepen van UVW-WZ. Grafiek 45 toont de details van die informatie.

Grafiek 45
Aandeel arbeidsongeschikten na een opvolging van
12 maanden bij de uitstromers uit vrijstellingen vs. de
controlegroepen (2018)

²³ De Forem antwoordt gedeeltelijk op de vraag wat het Waalse Gewest betreft via zijn heel recente studie over het 'parcours des demandeurs d'emploi ayant terminé en 2021 une formation professionnelle permettant d'exercer un métier dit critique' (Forem, 2023).

Gemiddeld zijn 1,7% minder vrijgestelden arbeidsongeschikt aan het einde van hun opvolgingsperiode; dat is bijna 1/3 minder zieken dan bij de UVW-WZ in de controlegroepen!

Hoewel het niet meteen over werkloosheid gaat, is het een interessante vaststelling. Dit betekent – of brengt in herinnering, want het fenomeen was reeds bekend²⁴ – dat betrokken zijn in een actief proces, hier de opleiding of studies en daarna de zoektocht naar werk, goed is voor de mentale en fysieke gezondheid van werklozen. We kunnen zelfs nog een stap verder gaan, want we zien dat op beroepsopleidingen voor knelpuntberoepen de beste verhouding vertonen, en de EFT-/CISP-opleidingen de minst goede verhouding, wat in overeenstemming is met de evaluatie van de uitstroom uit de twee regelingen: hoe zekerder en potentieel stabiel de uitstroom naar werk is, des te kleiner lijkt de kans dat de uitstromer ziek wordt. De meest efficiënte opleidings- en begeleidingsregelingen bieden daardoor ook een mate van bescherming tegen arbeidsongeschiktheid.

5.5

Ronde van Europa: wat doen de anderen?

In België bestaan de vrijstellingen in het kader van de bevordering van de tewerkstellingsmogelijkheden sinds meer dan 35 jaar en lijken niet in vraag te moeten worden gesteld. Nochtans zou het verkeerdt zijn om te aan te nemen dat het systeem wijdverspreid is onder onze Europese burens of zelfs dat het elders in dezelfde vorm bestaat. Op het gebied van sociaal recht en toegang tot opleidingen doet de Europese Unie aanbevelingen aan haar lidstaten. Die gaan over gemeenschappelijke principes en criteria die bedoeld zijn om – dat is een van de 'Leitmotive' – de mobiliteit van kandidaat-werknemers in de hele unie te verbeteren. Die aanbevelingen zijn geenszins bindend en de harmonisatie waartoe wordt opgeroepen, komt maar moeizaam tot stand. Tegen die achtergrond zijn er bijna evenveel systemen voor het invoeren en ondersteunen van beroepsopleidingen voor volwassenen als er landen zijn. Wat we hier voorstellen is slechts een algemeen overzicht.

Het systeem van de vrijstellingen voor werklozen in België lijkt niet prioritair of zelfs relevant te zijn in andere landen. Nochtans bestaat er wel een bescherming voor werklozen tijdens een opleiding.

In Frankrijk kan de werkloze uitkeringen blijven ontvangen voor de duur van de opleiding, zonder voorwaarden. De Pôle emploi moet de opleiding valideren in het kader van zijn 'projet personnalisé d'accès à l'emploi (PPAE)' (gepersonaliseerd project voor toegang tot werk). Zodra de werkloze stage loopt, komt die in aanmerking voor de 'Allocation d'aide au retour à l'emploi formation (Aref)' (toelage voor de terugkeer naar werk middels een opleiding). De Aref vervangt dus de 'allocation d'aide au retour à l'emploi (ARE)' (toelage voor de terugkeer naar werk) voor de duur van de opleiding, maar wordt enkel uitbetaald op voorwaarde dat de begunstigde recht heeft op werkloosheidsuitkeringen, die in Frankrijk per definitie beperkt zijn tot maximaal 24 maanden. Als de duur van de opleiding die termijn overschrijdt, kan de werkloze nog een 'rémunération de fin de formation (RFF)' (vergoeding aan het einde van de opleiding) ontvangen, waarvan het bedrag beperkt is tot 723,36 EUR per maand (barema april 2023) en waarvan de duur beperkt is tot maximaal drie jaar.

In Nederland valt de opleiding van werklozen onder de verantwoordelijkheid van de gemeenten (kortdurende werkloosheid) en het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV), verantwoordelijk voor langdurig werklozen en andere groepen die zijn uitgesloten van de arbeidsmarkt. Er is geen nationaal systeem dat overeenkomt met de vrijstellingen die in België worden toegekend. Dat gezegd zijnde, heeft elke

²⁴ Het RIZIV beschrijft in zijn studie van 2017 als conclusie uit zijn statistieken: "Investeren in opleiding en jobcreatie zal logischerwijze dan ook een positieve bijdrage leveren op een daling van de arbeidsongeschiktheidscijfers." (RIZIV 2017).

Nederlandse gemeente in theorie het recht om lokaal een vergelijkbaar systeem op te zetten om haar werklozen te re-integreren.

In **Duitsland** is het recht op werkloosheid erg kort (12 tot maximaal 24 maanden, afhankelijk van het aantal jaren dienst). Zodra ze werkloos worden, moeten werkzoekenden een beroepsherinschakelingscontract ondertekenen dat een strategie bevat; beroepsopleidingen maken deel uit van die strategie, maar zorgen niet voor vrijstellingen of verlengingen. Ze bestaan in wezen uit een duaal systeem, het equivalent van de alternerende opleiding, met theoretische lessen en een betaalde praktijkopleiding in een bedrijf (een systeem dat ook in Oostenrijk en Denemarken van toepassing is). Bovendien wijzigen werklozen die studies willen hervatten van statuut en worden opnieuw student. Vervolgens moeten ze voor een vervangingsinkomen BAföG aanvragen, een uitkering van de staat voor studenten. Normaal gesproken hebben ze recht op een basisbedrag plus huisvestingstoelage, ofwel 781 EUR volgens het barema van juli 2022.

Van de Europese landen biedt **Ierland** een systeem dat, op een andere manier dan in België, de toegang tot beroepsopleidingen ondersteunt. Ter vervanging van de basiswerkloosheidsuitkering (*Jobseeker's Benefit*) stappen werkzoekenden over op een andere regeling (*Jobseeker's Allowance*) die bedoeld is om de re-integratie op de arbeidsmarkt te bevorderen en die in het bijzonder rekening houdt met de situatie van alleenstaande werklozen met kinderen. Die regeling verkrijgen werklozen na voorlegging aan een comité van het ministerie van sociale bescherming en omvat a priori alle opleidingsprogramma's die het comité goedkeurt.

In **Finland** kunnen de inkomensgerelateerde werkloosheidsuitkering en de basiswerkloosheidsuitkering (vergelijkbaar met de inschakelingsuitkering) worden verhoogd als de begunstigden deelnemen aan maatregelen ter bevordering van de tewerkstelling, waaronder tal van opleidingsregelingen.

Buiten de EU hanteert **Zwitserland** een 'hard' ondersteuningssysteem waarin werklozen verplicht zijn om een opleiding te volgen of stage te lopen zodra ze werkloos worden. Het is zelfs mogelijk dat die opleidingsmaatregelen al van start gaan terwijl de persoon in kwestie nog werkt, in geval van opzegging of dreigende werkloosheid. De opleiding is dus geen optie en het begrip 'vrijstelling' bestaat niet; in tegendeel, wanneer er een baan vrijkomt, is de werkloze verplicht de opleiding te verlaten.

Over het algemeen worden opleidingstrajecten om een baan te vinden vaak gelijkgesteld met de basisregels voor het zoeken van werk en geven ze dus geen aanleiding tot een bijzondere behandeling of bijzonder voordeel. In veel gevallen lijkt het volgen van een opleiding een noodmaatregel om te voorkomen dat begunstigden snel hun recht verliezen. Het systeem van vrijstellingen in België kadert enigszins in de 'traditie' van het onbeperkte recht op werkloosheidsuitkeringen. Op die manier beschermt het en maakt het de activering mogelijk van langdurig werklozen in situaties die elders niet of nauwelijks bestaan.

Veel landen leggen veel nadruk op het aanleren van beroepsvaardigheden op school, zelfs in het algemeen onderwijs en soms al op de basisschool (zoals bijvoorbeeld in Scandinavië), met enig succes als we afgaan op de studies die daarover zijn gepubliceerd (Kramarz en Viarengo 2015). Andere leggen de nadruk op de voortdurende bijscholing van werknemers, met name via 'opleidingsenveloppen', waarvan het bedrag meteen ter beschikking staat van de werknemers, die het al dan niet gebruiken in de loop van hun carrière (bijvoorbeeld de 'Compte Personnel de Formation' in Frankrijk of de 'STAP' in Nederland). Op het vlak van dat soort initiatieven loopt België een beetje achter, rekening houdend met het Europese streefdoel om tegen 2030 binnen de actieve bevolking een regelmatige deelname van 60% te behalen voor opleidingen in de loop van de carrière (HRW 2023).

Conclusie

De vrijstellingen in het kader van het bevorderen van de tewerkstellingskansen werden stapsgewijs gecreëerd vanaf 1985 en hebben in de loop van decennia en hervormingen hun bestaansreden behouden. Van-
daag vallen ze onder de volledige verantwoordelijkheid van de gewesten. Ze blijven het opleidingstraject en de terugkeer naar werk van tienduizenden werknemers vergemakkelijken via een grote waaier aan maatregelen waarmee de meerderheid van de situaties kan worden benaderd.

Tegenwoordig omvatten negen verschillende maatregelen en hun vertaling naar knelpuntberoepen 99% van de vrijstellingen van de drie gewesten en de Duitstalige gemeenschap. Hier volgen de belangrijkste lessen die we kunnen trekken uit de analyse die er net over is gemaakt.

6.1

12 te onthouden punten

Het systeem van vrijstellingen voor de bevordering van tewerkstellingskansen dat in België al lang bestaat, **is perfect in overeenstemming met de Europese aanbevelingen** die het recht op sociale bescherming tijdens opleidingen of stages verdedigen.

De regionalisering van de vrijstellingsmaatregelen in het kader van de zesde staatshervorming is a priori **goed verlopen**: elk gewest heeft zich de bestaande maatregelen opnieuw toegeëigend en/of nieuwe maatregelen opgezet die zijn aangepast aan de eigen situatie.

De bestaande maatregelen zijn voldoende gevarieerd opdat het merendeel van de vrijwillig werklozen kan worden gedekt door een vrijstelling wanneer ze deelnemen aan een traject dat bedoeld is om hun vaardigheden te verbeteren en hun kansen op terugkeer op de arbeidsmarkt te vergroten. **In 2022 werden er 348.800 uitkeringen voor vrijstelling gestort aan 78.283 verschillende personen.**

De voltijdse beroepsopleidingen, die overeenkomen met 58% van de redenen voor de vrijstelling, **zijn de meest efficiënte maatregel** in termen van terugkeer naar werk in de drie gewesten: meer dan 54% van de uitstromers is na 12 maanden aan het werk en bijna 70% in het geval van opleidingen voor knelpuntberoepen.

De opleidingen die gericht zijn op knelpuntberoepen hebben een bijzonder hoog rendement van terugkeer naar werk en **lijken een goed doorgeefluik te vormen tussen werkzoekenden en werkgevers die op zoek zijn naar geschoolde kandidaten.**

De resultaten zijn uitdrukkelijker positief als ze op gewestelijke schaal worden bekeken. Op die manier tonen bepaalde maatregelen hun gunstig effect op de vermindering van de werkloosheid, zoals dat het geval is met het Individueel Actieplan in het Waalse Gewest en in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Bepaalde maatregelen, die gericht zijn op mensen die verder van het beroepsleven afstaan, leiden niet noodzakelijk tot werk, maar dienen eerder als springplank naar andere vrijstellingen/opleidingen. **Hoe verder een populatie verwijderd is van de arbeidsmarkt, hoe moeilijker het is om ze te betrekken bij een opleidingsproces enerzijds en om er effectief en snel voordeel uit te halen anderzijds.**

De uitstromers uit een vrijstelling zijn tot 2 keer minder vaak arbeidsongeschikt dan de andere werklozen, los van de maatregel die ze hebben gevolgd. Actief zijn en begeleid worden in een vooruitgangproces is klaarblijkelijk beter voor de gezondheid.

De maand waarin mensen uitstromen uit de vrijstelling lijkt een invloed te hebben op hun kansen voor de terugkeer naar het werk. Uitstromen in juni of december vermindert die kansen met bijna 10% in sommige maatregelen.

Een financiële bijdrage op initiatief van het gewest wordt soms toegevoegd aan de voordelen die de vrijstelling biedt. Bepaalde cumulaties van uitkeringen, premies en faciliteiten kunnen verworpen tot een doel op zich en dus een soort van werkloosheidsval.

Vrijstellingen leiden tot een locking-in-effect. Hoe langer de duur van de vrijstelling, hoe groter het effect. In het geval van werklozen met een middelhoog of hoog opleidingsniveau **kan dat effect de vrijstelling contraproductief maken** (vanuit het oogpunt van werkloosheid). Met andere woorden, bepaalde vrijgestelden zouden sneller werk hebben gevonden als ze beschikbaar en actief waren gebleven op de arbeidsmarkt in plaats van een opleidings- of studietraject te volgen dat was gedekt door een vrijstelling.

Het systeem van vrijstellingen in België is nauw verbonden met het werkloosheidsmodel en met de onbeperkte toegang tot uitkeringen. Hoewel andere landen hun werkzoekenden uitdrukkelijk beschermen tijdens opleidingen of stages, is opleiding voor veel landen een onlosmakelijk of zelfs verplicht onderdeel van het proces van werk zoeken, dat geen specifieke rechten met zich meebrengt.

6.2 Denkpistes

De analyse van de kwaliteit van de uitstroom toont aan dat in het algemeen, de vrijstellingen – en uiteraard de opleidingstrajecten die ze dekken – een efficiënte motor voor herinschakeling zijn. Sommige zijn dat echter meer dan andere en de resultaten van de studie suggereren dat we zuinig moeten zijn ten aanzien van enkele maatregelen. Om nog preciezer te zijn, bij de hervatting van studies (zelfs voor knelpuntberoepen) en de door de directeur aanvaarde opleidingen zijn er zeer lange vrijstellingsperiodes (meer dan 15 maanden in alle drie de gevallen), voor een beperkt succes qua terugkeer naar werk. Het locking-in-effect moet in aanmerking worden genomen in de evaluatie van de gegrondheid van de aanvraag.

In het geval van een volledige studie wordt de werkloze een voltijdse student en we zouden ons kunnen afvragen of dat geen oorzaak is van 'deconnectie' met de arbeidsmarkt, vooral wanneer de vrijgestelde persoon daarvoor nog nooit heeft gewerkt. Indien mogelijk zou direct contact aan het einde van het proces tussen de uitstromer van de vrijstelling (afgestudeerde) en de gewestelijke instelling de terugkeer naar werk in die vrijstellingscategorieën misschien kunnen versnellen en verbeteren.

Een ander element dat naar voren komt in de analyse van de kwaliteit van de uitstroom is het kalendereffect. Uitstromen in juni of, meer nog, in december, lijkt een slechte timing. De vrijgestelden die uitstromen en zich op de arbeidsmarkt begeven in een vakantieperiode of een periode waarin de balansen worden opgemaakt, kunnen weinig profijt trekken uit hun eerste aanzet: geconfronteerd met aanwervingsmoeilijkheden van bij het begin, lopen ze het risico hun energie en vertrouwen te verliezen, wat zichtbaar wordt in de cijfers door een lagere terugkeer naar werk (tot -10%). Hoewel het om verschillende redenen moeilijk is om de kalender van de opleidingen ter discussie te stellen, zouden enkele kleine aanpassingsmaatregelen die vaststelling

wellicht gedeeltelijk kunnen verhelpen, waaronder op zijn minst het bewustmaken van toekomstige uitstromers van de vrijstelling van het natuurlijke tempo van de arbeidsmarkt.

Ten opzichte van de voordelen die bovenop de vrijstelling werden toegekend voor bepaalde opleidingen, zijn de beleidsverschillen aanzienlijk tussen de gewesten en de vraag stelt zich of: het voordeliger is om steun te verlenen aan de werkzoekenden die een opleiding volgen of om het voordeel te richten op de werkgever in zijn inspanning om mensen aan te werven? De toekenning van bepaalde premies vanaf het einde van de opleiding beloont het opleidingstraject maar a priori niet de inspanningen om werk te zoeken. Een gewestelijke analyse over het effect van die financiële stimulansen op de terugkeer naar werk in de beoogde beroepen zou toelaten om het fijne ervan te weten.

Voor het overige, als zo'n voordelen bestaan voor knelpuntberoepen, zou een toekomstige uitbreiding naar de 'groene' jobs kunnen worden beoogd in de zin dat die uitbreiding de ecologische transitie zou kunnen vergemakkelijken op het moment dat die een hoofdprioriteit wordt. Hetzelfde geldt voor jobs die voortkomen uit andere grote socio-economische tendensen, zoals de vergrijzing, de digitalisering en de opmars van artificiële intelligentie etc.

Ten slotte, lijkt het ons belangrijk om aan het einde van deze studie een laatste keer terug te komen op het gunstige effect van de vrijstellingen – vertrekkend vanuit de opleidingen, stages, studies die ze dekken – op de gezondheid. Hoewel er in België bijna twee keer meer langdurig arbeidsongeschikten dan volledig werklozen zijn, is het meer dan interessant om de onverwachte rol te benadrukken die een maatregel voor herinschakeling speelt in de levenskwaliteit van de betrokkenen. Wanneer we dat aspect toevoegen aan de globaal positieve resultaten die naar voren komen uit de analyse, steunt het nogmaals de validatie van het bestaande systeem, ondanks het feit dat er, zoals bij alles, mogelijke verbeterpunten overblijven.

Bibliografie

- [1] BRUXELLES-FORMATION (2021). *Les conditions de vie des stagiaires en formation: obstacles ou leviers? Focus sur les formations pré-qualifiantes*, Service études et statistiques de Bruxelles-Formation, Ukkel.
- [2] BRUXELLES-FORMATION (2023). *Analyse de l'impact de la formation qualifiante sur l'insertion en emploi des demandeurs d'emploi bruxellois*, Service études et statistiques de Bruxelles-Formation, Ukkel.
- [3] CENTRE DE DOCUMENTATION ET DE COORDINATION SOCIALES (2005). *Emploi et formation à Bruxelles*, 'Bruxelles sous la loupe n°3-4', Brussel.
- [4] COCKX B., DEJEMEPPE M. en VAN DER LINDEN B. (2011). *L'activation du comportement de recherche d'emploi favorise-t-elle un retour plus rapide à l'emploi?* 'Regards économiques N°85', Louvain-la-Neuve.
- [5] COMMISSION CONSULTATIVE FORMATION EMPLOI ENSEIGNEMENT (2010). *Etat des lieux des statistiques Enseignement Formation Emploi, données disponibles et à construire: quelle pertinence? Quelles priorités?*, 4e séminaire CCFFEE/IWEPS 'Formation professionnelle et éducation des adultes', CCFFEE, Luik.
- [6] COMMISSION CONSULTATIVE FORMATION EMPLOI ENSEIGNEMENT (2014). *Compte-rendu de la demi-journée de réflexion 'Du travail non-qualifié à la qualification : apport du SFMQ?'*, CCFFEE, Brussel.
- [7] EUROPESE COMMISSIE (2016). *Aanbeveling van de Raad inzake het Europees kwalificatiekader voor een leven lang leren en tot intrekking van de aanbeveling van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2008 tot vaststelling van een Europees kwalificatiekader voor een leven lang leren*, 2016/0180, Brussel.
- [8] DARQUENNE R. en VAN HEMEL L. (2009). *Een andere kijk op hardnekkige jeugdwerkloosheid: Aanbevelingen en succesfactoren bij de inschakeling van laaggeschoolde jongeren*, Koning Boudewijnstichting Brussel.

- [9] FEDERAAL PLANBUREAU (2019). *Versnellen de maatregelen die een eerste werkervaring mogelijk maken de uitstroom van werkloosheid naar werk?*, Working Paper 06-19, Brussel.
- [10] FOREM (2018). *Formation professionnelle- Rapport statistique Aperçu 2016*, service Veille, analyse et prospective du marché de l'emploi, Charleroi.
- [11] FOREM (2022). *Difficultés et opportunités de recrutement Métiers/fonctions critiques et en pénurie en Wallonie (hors métiers de l'enseignement)*, service Veille, analyse et prospective du marché de l'emploi, Charleroi.
- [12] FOREM (2023). *La situation des femmes sur le marché de l'emploi en Wallonie*, service Veille, analyse et prospective du marché de l'emploi, Charleroi.
- [13] FOREM (2023). *Parcours des demandeurs d'emploi ayant terminé en 2021 une formation professionnelle permettant d'exercer un métier dit critique*, service Veille, analyse et prospective du marché de l'emploi, Charleroi.
- [14] FOREM (2023). *Insertion au travail des jeunes wallons inscrits comme demandeurs d'emploi pour la première fois en 2022*, service Veille, analyse et prospective du marché de l'emploi, Charleroi.
- [15] HRW – Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2023). *Stand van zaken op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten - Juli 2023*. Verslagen 2023, Brussel : HRW.
- [16] KRAMARZ F. et VIARENGO M. (2015). *Using education and training to prevent and combat youth unemployment*, EENEE Analytical report 22.
- [17] LALIVE R., VAN OURS J., ZWEIMÜLLER J. (2008). *The impact of active labour market programmes on the duration of unemployment in Switzerland*, University of Zurich, Zurich.
- [18] RIZIV (2017). *Ziekteverzuim in de periode van primaire arbeidsongeschiktheid: Analyse en verklarende factoren. – 2010 -2015*, Dienst voor Uitkeringen, Brussel.
- [19] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. *Jaarverslag...*, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, 1961-2011
- [20] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. *De RVA in ...* Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, 2012-2022
- [21] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2001). *De plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen (1995-1999)*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.
- [22] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2013). *Activering en opleiding van werklozen. Elementen van evaluatie van een aantal RVA-maatregelen*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.
- [23] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2014). *Activering en opleiding van werklozen: actualisering van de resultaten (2de semester 2011)*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.
- [24] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2015). *Activering en opleiding van werklozen: actualisering van de resultaten (2de semester 2013)*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.

- [25] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2020). *Alleenstaande ouders in de werkloosheid en in de stelsels van werkonderbrekingen*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.
- [26] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2021). *Langetermijnevolutie van de RVA-uitkeringen: 100 jaar data – 1921-2020*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.
- [27] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2021). *Spotlight – Dynamische statistieken van de werkloosheid: trends en overzicht van de methodologieën*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.
- [28] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2022). *10 jaar na de versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen*, studie RVA, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.
- [29] RVA – Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2023). "Vrijstellingen." *RVA.be - Statistieken*, <https://www.rva.be/statistieken/cijfers/vrijstellingen>, Brussel: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. Geraadpleegd op 27 november 2023.
- [30] SMITH C. (sous la direction de BIRDEY I.) (2017). *Étude du parcours des stagiaires sortant d'une formation qualifiante au cours de l'année 2015, Ulysse 2017*, Bruxelles formation - Service études et statistiques, Brussel.
- [31] TOBELEM B. (2022). "Emploi, formation, pauvreté : les grands objectifs des Vingt-Sept pour l'Europe sociale." *Touteurope.eu, le site de référence sur les question européennes*, <https://www.touteurope.eu/economie-et-social/emploi-formation-pauvrete-comment-le-sommet-de-porto-pourrait-faconner-leurope-sociale>, Parijs. Update van 11 februari 2022. Geraadpleegd op 27 november 2023.
- [32] VAN DER LINDEN B. (2011). *Principes généraux d'évaluation des effets d'un dispositif*, dans 'Reflets et perspectives de la vie économique 2011/1 (tome 50)', p. 13-22, De Boeck, Louvain-la-Neuve.
- [33] VDAB (2022) – *Jaarverslag*, VDAB Studiedienst, Brussel.
- [34] VDAB (2009) – *Knelpuntberoepen, Analyse vacatures 2008*, VDAB Studiedienst, Brussel.
- [35] VIEW.BRUSSELS (2018). *L'insertion professionnelle des sortants des formations en lien avec des fonctions critiques*, Observatoire bruxellois de l'emploi et de la formation, Bruxelles.

